

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Inesa Dapkutė

UNIVERSITETINIŲ TURIZMO STUDIJŲ ORGANIZAVIMAS (BAKALAURO)

Magistro darbas

Šiauliai, 2006

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Inesa Dapkutė

UNIVERSITETINIŲ TURIZMO STUDIJŲ ORGANIZAVIMAS (BAKALAURO)

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (03S)

Magistro darbo autorius: Inesa Dapkutė

Vadovas: doc. Dr. Linas Žalys

Recenzentas:

SANTRAUKA

Inesa Dapkutė

Universitetinių turizmo studijų organizavimas (bakaluro)

Magistro darbas

Šio darbo tikslas - ištirti Lietuvos ir užsienio šalių universitetinių bakaluro turizmo studijų organizavimą.

Magistro darbe išanalizuotos Lietuvos universitetinių bakaluro turizmo studijų programos, pateikti jos privalumai ir trūkumai, norodytos tobulinimo galimybės. Išnagrinėtos užsienio šalių aukštųjų mokyklų bakaluro turizmo studijų programos, atliktas palyginimas su analogiškėmis studijomis Lietuvoje. Užsienio šalių patirtis gali būti sėkmingai panaudota rengiant ir tobulinant Lietuvos turizmo studijų programas: didinant specialybių kiekį, numatant specializacijas, gerinant turizmo studentų praktinį pasirengimą, įvedant užsienio šalių aukštosiose mokyklose turizmo studijose taikomą „3+2 sistema“ (bakaluro studijos trunka 3 metus, o magistro 2 metus).

Inesa Dapkutė

Academic tourism studies planning (bachelor)

Master's work

The aim of this work- to explore academic tourism studies (bachelor) in Lithuania and foreign countries.

In master's work were traversed academic bachelor tourism studies programmes, presented its points and limitations, referred perfection occasions. Were explored academic bachelor tourism programmes of foreign countries, was done comparison with duplicate studies in Lithuania. An experience of foreign countries could be successful used preparing and developing Lithuanian tourism studies programmes: raising specialities number, scheduling specializations, perfecting tourism students practical preparation, introducing in foreign countries academies applicated „3+2“ system (bachelor studies 3 years and master's degree 2 years).

TURINYS

ĮVADAS	5
1. TURIZMO SISTEMA	9
1.1. Pagrindinių sąvokų analizė	9
1.2. Turizmo samprata ir raida	10
1.3. Turizmo klasifikavimas ir rūšys	12
1.4. Turizmo teikiamas poveikis vietinei bendruomenei	17
1.5. Turizmo sistema ir struktūra	18
1.6. Universitetinių bakalauro turizmo studijų sistema, jos tyrimo charakteristikos	21
2. UNIVERSITETINIŲ BAKALAURO TURIZMO STUDIJŲ ORGANIZAVIMAS LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ PAVYZDŽIU	29
2.1. Universitetinių bakalauro turizmo studijų organizavimas Lietuvos aukštosiose mokyklose	29
2.2. Universitetinių bakalauro turizmo studijų Lietuvos aukštosiose mokyklose SWOT analizė	39
2.3. Universitetinių bakalauro turizmo studijų organizavimas užsienio šalių aukštosiose mokyklose	40
3. UNIVERSITETINIŲ BAKALAURO TURIZMO STUDIJŲ SISTEMOS REALIZAVIMO LKKA IR KU ANALIZĖ	46
IŠVADOS	68
REKOMENDACIJOS	70
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS	71
PRIEDAI	76

IVADAS

Turizmas – vienas iš sparčiausiai besivystančių pastaraisiais dešimtmečiais verslo sričių. Tai tikras XX-to amžiaus pradžios fenomenas. Pajamos gaunamos iš turizmo industrijos sudaro žymią biudžeto dalį ne tik tradicinėse turizmo šalyse-Graikijoje, Egipte, Ispanijoje, bet ir Vidurio ir Šiaurės Europos valstybėse, tame tarpe ir Lietuvoje (Stanaitis, 2004).

Po nepriklausomybės atkūrimo į pasaulinę ir Europos turizmo rinkas įsijungė ir Lietuva, pradėjusi spartų turizmo plėtojimo procesą. 2001 m. Lietuva sulaukė 73,3 tūkst. turistų (kai keliones organizuoja ir paslaugas teikia turizmo įmonės), tačiau kiekvienais metais skaičius augo ir 2005 m. buvo užregistruota net 1,36 mln. turistų (Lietuvos statistikos departamentas). Vis didėjant turistų skaičiui norint sėkmingai parduoti turistinį produktą, būtini kvalifikuoti specialistai, todėl turizmo specialistų rengimui ir jų kvalifikacijos kėlimui turėtų būti skirtas didelis dėmesys.

Remiantis PTO prognozėmis ir vizija iki 2020 metų Europos turizmo rinkos dalis pasaulyje turės tendenciją mažėti nuo 57,8 proc. iki 47 proc., tačiau tarptautinio turizmo vidutinis augimo tempas išsilaikys 3,1 proc. ir 2020 metais numatoma sulaukti 717 milijonų turistų. Lietuva prognozuoja 2015 metais turizmo sektoriuje sukurti 8 proc. šalies BVP ir gauti iš atvykstamojo turizmo per 17 mlrd. Lt. pajamų (Damulienė, 2004).

Lietuvai, siekiančiai pagerinti mokėjimų su Vakarų šalimis balansą, užsitikrinti pakankamus ir stabilius tvirtos valiutos gavimo šaltinius, kurti naujas darbo vietas, skatinti šalies infrastruktūros ir atskirų regionų ekonomikos augimą, pritraukti potencialius užsienio investuotojus, turizmo vystymas gali tapti būtina ir esmine šių tikslų pasiekimo sąlyga (Damulienė, 2004).

Sparčiai plėtojantis turizmo industrijai Lietuvoje reikia vis daugiau aukštos kvalifikacijos turizmo specialistų. Sovietmečio laikotarpiu nebuvo nei vienos aukštosios mokyklos, ruošiančios turizmo specialistus. Jie buvo ruošiami Maskvoje, Sankt Peterburge ir kitur. Šiuo metu turizmo specialistų rengimas, jų kvalifikacijos kėlimas yra labai svarbus uždavinys, kurio sėkmingas įgyvendinimas gali duoti dar didesnę impulsą turizmo plėtrai, o tuo pačiu ir šalies ekonominės būklės gerinimui (Žalys, Žalienė, 2000).

Turizmo specialistus su aukštuoju universitetiniu išsilavinimu ruošia Klaipėdos universitetas ir Lietuvos Kūno kultūros akademija. Klaipėdoje turizmo specialistų ruošimas derinamas su rekreacijos specialistų, o Kaune -su sporto vadybos specialistų rengimu.

Lietuvos aukštosiose mokyklose turizmo studijos yra pakankamai naujas reiškinys, kuris atsirado daugiau ar mažiau adaptuojant Vakarų šalių patirtį, ypač – šiuolaikines turizmo studijų programas, galbūt dėl to šių studijų organizavimo analizei ir programų kokybės nustatymui nebuvo skirtas pakankamas dėmesys. Šioje srityje daug dirbo L. Žalys ir I. Žalienė, kurie analizavo ne tik Lietuvos, bet ir užsienio šalių turizmo studijų programas

Lietuvos turizmo specialistų rengimo sistemoje yra susiduriama su daugeliu problemų, kurių pagrindinės yra per siauras turizmo supratimas ruošiant tos srities specialistus ir turizmo specialistų praktinių įgūdžių stoka (Žalys, Žalienė, 2000).

Išsamiai pirmo lygio turizmo specialistų rengimo sistemos t.y. universitetinių bakalauro turizmo studijų organizavimo analizei, nebuvo skirtas pakankamas dėmesys, todėl magistro darbe nagrinėjama tema yra neatidėliotinas dalykas, apsprendžiantis jos **aktualumą** ir savalaikiškumą.

Šiame magistro darbe ketinama ieškoti būdų, kaip bandyti spręsti susidariusią mokslinę **problema** - dabartinė Lietuvos universitetinių bakalauro turizmo studijų sistema neparuošia pakankamai kvalifikuotų specialistų, galinčių teikti kokybiškas paslaugas sparčiai besivystančioje ir tobulėjančioje turizmo rinkoje.

Darbe bus siekiama išanalizuoti Lietuvos universitetinių bakalauro turizmo studijų sistemą, užsienio šalių patirtį ruošiant turizmo specialistus, išsiaiškinti Lietuvos aukštosiose mokyklose rengiamų turizmo specialistų nuomonę apie šios srities studijų kokybę ir pasiūlyti tikslingus Lietuvos universitetinių bakalauro turizmo studijų sistemos pakeitimus.

Tyrimo objektas- universitetinių bakalauro turizmo studijų sistema.

Tyrimo dalykas- Lietuvos universitetinių bakalauro turizmo studijų ypatumai rengiant šios srities specialistus.

Tyrimo tikslas- Ištirti Lietuvos ir užsienio šalių universitetinių bakalauro turizmo studijų organizavimą.

Magistro darbo loginė struktūra atskleidžiama realizuojant šiuos **tyrimo uždavinius**:

1. Išnagrinėti universitetinių bakalauro turizmo studijų būklę Lietuvos aukštosiose mokyklose, jos stipriąsias ir silpnąsias puses.
2. Išanalizuoti užsienio šalių universitetų patirtį, realizuojant universitetines bakalauro turizmo studijas.
3. Ištirti Lietuvos universitetinių bakalauro turizmo studijų sistemos realizavimo rezultatyvumą studijų procese, remiantis studentų anketinės apklausos duomenimis.

Tyrimo hipotezės:

1. Lietuvos universitetinių bakalauro turizmo studijų sistema paruošia nepakankamai praktiškai pasirengusius specialistus.
2. Lietuvos universitetinėse bakalauro turizmo studijose siūloma siaura specialybių įvairovė.

Tyrimo metodologija. Tyrimo pradžioje siekiama išanalizuoti Lietuvos universitetinių bakalauro turizmo bakalauro studijų sistemą, atskleisti jos privalumus ir trūkumus. Vėliau išnagrinėjama užsienio šalių patirtis rengiant turizmo specialistus. Būtent atliekant šiuos žingsnius bus tikrinamos darbe iškeltos hipotezės.

Tyrimo metodikos. Organizuojant tyrimą apklausti 61 Lietuvos universitetinių bakalauro turizmo studijų studentai. Respondentų kontingentą sudaro: Klaipėdos universiteto rekreacijos ir turizmo specialybės studentai ir Lietuvos kūno kultūros akademijos turizmo ir sporto vadybos 4 kurso studentai. Tyrimui atlikti naudojama anketinė apklausa.

Darbe vadovaujamosi šiais tyrimo **metodais**:

1. Mokslinės literatūros ir dokumentų analizė;
2. Anketinė apklausa.
3. Lyginamoji analizė;
4. Statistinė duomenų analizė.

Mokslinės literatūros ir dokumentų analizė. Buvo atliekama tiriant turizmo studijų idėjas ir principus, turizmo studijų sistemą Lietuvoje ir užsienio valstybėse. Išnagrinėtos užsienio šalių aukštųjų mokyklų ir 2 Lietuvos aukštųjų mokyklų (Klaipėdos universiteto, Lietuvos kūno kultūros akademijos) studijų programos.

Anketinė apklausa. Anketą sudaro įvadinė, „demografinė“ ir pagrindinė anketos dalys. Įvadinėje dalyje apibrėžtos respondentų kategorijos, tyrimo tikslai ir konfidencialumas. „Demografinėje“ dalyje- išdėstyti klausimai, siekiant išsiaiškinti informaciją apie respondentą (lytis, išsilavinimas, amžius ir pan.). Pagrindinėje dalyje išdėstomi tiesiogiai su bakalauro turizmo studijų organizavimu susiję klausimai. Sudarinėjant anketą, buvo atsižvelgiama į jos apimtį, kadangi daugeliu atveju per daug didelis klausimų skaičius gali nulemti paviršutiniškus atsakymus, todėl anketą sudaro 34 klausimai, daugiausiai jų- uždaro tipo klausimai.

Daugelis anketos klausimų yra pusiau uždari, o jei nei vienas atsakymų variantas neatitinka respondento nuomonės, pateiktas variantas „kita“, kur galima įrašyti savo nuomonę. Šitoks pasirinktas klausimų tipas neriboja respondentų pasirinkimo laisvės.

Anketoje naudojamos: nominalinė skalė, ranginė ir intervalinė skalės.

Lyginamoji analizė. Darbe lyginamos Lietuvos ir užsienio šalių universitetinės bakalauro turizmo studijų programos, analizuojami jų skirtumai ir panašumai, privalumai ir trūkumai.

Statistinė duomenų analizė. Gauti tyrimo duomenys sisteminami, apibendrinami ir grupuojami naudojant SPSS statistinio apdorojimo kompiuterinę programą.

Tyrimo strategija. Tyrimo pradžioje sudaryta anketa respondentams: anketos pradžioje pateikiama pildymo instrukcija ir tyrimo tikslas, žemiau išdėstomi demografiniai ir teminiai klausimai. Kitas tyrimo žingsnis yra respondentų atranka. Tyrimui atrenkami rekreacijos ir turizmo bei turizmo ir sporto vadybos 4 kurso studentai. Tiesiogiai ir asmeniškai su jais kontaktuojant ir išsamiai paaiškinant tyrimo tikslą ir klausimų turinį ir svarbą, respondentai užpildė anketos klausimus.

Vėliau gauti duomenys grupuojami ir sisteminami, naudojantis SPSS statistinio apdorojimo kompiuterinę programą. Gauti duomenys pateikiami paveiksluose, lentelėse, analizuojami ir apibendrinami. Galiausiai pateikiamos tyrimą apibūdinančios išvados ir pasiūlymai, kaip spręsti susidariusią mokslinę problemą.

Rezultatų naujumas:

Konkretinio lygmenyje tyrimo rezultatai remiasi išvadamis apie universitetinių bakalauro turizmo studijų programų skirtumus Lietuvos ir užsienio šalių aukštosiose mokyklose. Išvadų konkretinimas Lietuvos ir užsienio šalių lygmeniu yra pakankamas išvadų naujumo pagrindas.

Papildymo lygmenyje rasti dar neanalizuoti Lietuvoje universitetinių bakalauro turizmo studijų programų aspektai, naujovės.

Pertvarkymo lygmenyje gauti duomenys, kurie gali būti panaudoti tobulinant Lietuvos universitetinių turizmo studijų programas t.y. 3 metų bakalauro turizmo studijų trukmė, platesnė specialybių ir specializacijų įvairovė, didesnis kreditų kiekis praktikai ir kt.

Teorinis rezultatų reikšmingumas. Atlikta Lietuvos ir užsienio šalių universitetinių bakalauro turizmo studijų programų analizė gali pasitarnauti šių studijų tobulinimui Lietuvoje.

Atlikto tyrimo rezultatai yra svarbūs mokslinės problemos sprendimui Lietuvos mastu.

Praktinis rezultatų reikšmingumas. Lietuvos ir užsienio šalių universitetinių turizmo bakalauro studijų analizės ir lyginimo rezultate pateiktos išvados svarbios rengiant turizmo specialistus, kurie efektyviai veiktų Lietuvos turizmo sferoje.

Gauti rezultatai gali prisidėti prie praktinės problemos sprendimo turizmo srityje Lietuvoje.

1. TURIZMO SISTEMA

1.1. Pagrindinių sąvokų analizė

Šios sąvokos magistro darbe pateikiamos remiantis šaltiniais: Bendorienė A., ir kt. (2001) Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius : Alma littera, Lietuvos respublikos aukštojo mokslo įstatymas (2002), Lietuvos respublikos turizmo įstatymas (1998).

A

Aukštasis išsilavinimas - išsilavinimas, įgytas baigus pagrindines arba vientisąsias studijas Lietuvos aukštojoje mokykloje arba lygiavertes studijas užsienio aukštojoje mokykloje (Lietuvos aukštojo mokslo įstatymas, 2002).

Aukštoji mokykla – studijų ir mokslo įstaiga, rengianti specialistu su aukštuoju išsilavinimu aukštojo mokslo įstatymo nustatyta tvarka (Lietuvos aukštojo mokslo įstatymas, 2002).

R

Rekreacinė teritorija – vietovė, turinti gamtines ar kultūrinės aplinkos savybes ir sąlygas žmonių visaverčiam fiziniam bei dvasiniam poilsiui organizuoti (Lietuvos respublikos turizmo įstatymas, 1998)

Rekreaciniai ištekliai – gamtinės ar kultūrinės aplinkos savybės, tinkamos žmonių visaverčiam fiziniam bei dvasiniam poilsiui organizuoti (Lietuvos respublikos turizmo įstatymas, 1998)

S

Specialistas- tai žmogus, gerai mokantis kurį nors darbą, įgijęs, turintis specialybę (tarptautinių žodžių žodynas) (Tarptautinių žodžių žodynas, 2001)

Studijos – ne žemesnį kaip vidurinį išsilavinimą turinčio asmens mokymasis aukštojoje mokykloje pagal tam tikrą studijų programą (Lietuvos aukštojo mokslo įstatymas, 2002).

Studijų kreditas (toliau – kreditas) – studijų apimties matavimo vienetas, lygus keturiasdešimčiai sutartinių studento darbo (auditorijose, laboratorijose, savarankiško ir kt.) valandų, t.y. vienai jo darbo savaitei (Lietuvos aukštojo mokslo įstatymas, 2002).

Studijų programa – tam tikros krypties studijų turinio, metodų ir priemonių, studijoms pasitelkiamo akademinio ir profesinio personalo bei materialių galimybių visuma, taip pat šios visumos aprašymas (Lietuvos aukštojo mokslo įstatymas, 2002)

T

Turistas – fizinis asmuo, kuris pažintiniais, profesiniais-dalykiniais, etniniais, kultūriniais, rekreaciniais, sveikatingumo, religiniais ar specialiais tikslais keliauja po šalį ar į kitas šalis ir apsistoja bent vienai nakvynei, tačiau ne ilgiau kaip vienerius metus už savo nuolatines

gyvenamosios vietos ribų, jei ši veikla nėra mokymasis ar apmokamas darbas lankomoje vietovėje (Lietuvos respublikos turizmo įstatymas, 1998)

Turizmas- Tai tikslinga žmonių veikla, susijusi su kelione ir laikinu buvimu už nuolatinės gyvenamosios vietos ribų ne ilgiau kaip vienerius metus jei ši išvyka nėra mokymas ar mokamas darbas lankomoje vietoje (Lietuvos respublikos turizmo įstatymas, 1998)

Turizmo ištekliai – turistinių interesų turintys objektai ar vietovės (Lietuvos respublikos turizmo įstatymas, 1998)

Turizmo objektas siūlo turistams kelionės organizavimo, svetingumo, transporto, informacijos bei kitas specifines paslaugas, kurios tenkina jų poreikius (Lietuvos respublikos turizmo įstatymas, 1998)

Turizmo paslauga – fizinių ir juridinių asmenų veikla, kuria tenkinami turistų kelionės organizavimo, apgyvendinimo, maitinimo, vežimo, informacijos, pramogų ir kiti poreikiai (Lietuvos respublikos turizmo įstatymas, 1998)

Turizmo subjektas- tai įvairūs turistai, kurie ieško, kaip patenkinti specifinius turizmo paslaugų poreikius (Lietuvos respublikos turizmo įstatymas, 1998)

U

Universitetinės studijos – nuosekliosios studijos, sudarančios sąlygas asmeniui įgyti teoriniu pasirengimu ir moksliniais tyrimais grindžiamą aukštąjį išsilavinimą ir kvalifikaciją, taip pat mokslo laipsnį (apgynus disertaciją) (Lietuvos aukštojo mokslo įstatymas, 2002).

1.2. Turizmo samprata ir raida

Daug metų į turizmą buvo žiūrima, kaip į mažmeninės prekybos dalį, kurią buvo galima palyginti su prekyba paprastuose parduotuvėse. Palaipsniui toks požiūris keitėsi. Ir tik XX-ame amžiuje turizmas pradėtas suprasti kaip pats masiškiausias fenomenas, kuris skverbiasi į visas mūsų gyvenimo sritis, keičia aplinką ir kraštovaizdį (Žalienė, Sabaliauskaitė, 2002).

Įvairių šalių ekonomistai ir futurologai teigia, kad poindustrinė visuomenės ūkio pagrindas yra paslaugos ir informacija, o pagrindinis išteklių tipas yra ekologinės rekreacijos ir informacinės ir informacinės technologijos. Turizmui neretai priskiriama viena svarbiausių pozicijų versle. Profesorius V. M. Kozyrevo teigimu, pasaulinė patirtis liudija, kad turizmas yra svarbiausias nacionalinės gerovės kūrimo ir pragyvenimo lygio kėlimo veiksnys, svarbiausias darbo jėgos pritraukimo sektorius, galingas tokių ūkio šakų, kaip transportas, ryšiai, prekyba, statyba, žemės ūkis, plataus vartojimo prekių gamyba, plėtojimo stimulus. Turizmas yra viena iš aukščiausiu efektyvumu lygiu pasižyminčių ekonomikos šakų, sėkmingai konkuruojančių su naftos ir dujų gavyba bei ginklų gamyba ir prekyba (Armaitienė ir kt., 2002).

Turizmo verslo plėtrai skiriama vis daugiau dėmesio tiek pasauliniu, tiek atskirų valstybių mastu, turizmo ekonominė reikšmė pripažįstama vis plačiau. Tai iš dalies galima paaiškinti tuo, kad (Armaitienė ir kt., 2002):

- ✚ Turizmas, nereikalaudamas itin didelių aplinkos pakeitimų, gali įgyti labai įvairias šaliai naudingas formas.
- ✚ Turizmas yra sąlyginai naujas, produktyvus, augimo tendencija pasižymintis sektorius daugelio šalių ekonominėje sistemoje.
- ✚ Turizmas gali būti plėtojamas ir teikti ekonominę naudą net ir tose vietose, kurių išteklius sunku panaudoti kitu būdu.

Turizmas kilo iš prancūziško žodžio *tour* ir *tourné*, kuris reiškia iškylą, išvyką iš savo gyvenamosios vietos ribų ir grįžimą į nuolatinę savo vietą (Žalienė, Sabaliauskaitė, 2002). Jo prigimtis sietina su rekreacinių poreikių tenkinimu ir noru pažinti aplinką, gauti naujus potyrius, tai gamtinis, kultūrinis, socialinis ir politinis reiškiny (Armaitienė ir kt., 2002).

Turizmo sąvoka, kinta per šimtmečius ir neturi vieningai pripažintos išraiškos (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Turizmo sąvokų įvairovė

Autorius	Turizmo sąvokos apibūdinimas
JTO (Jungtinių tautų organizacija)	Tai aktyvus poilsis už savo nuolatinės gyvenamosios vietos ribų, padedantis gerinti sveikatą, fiziškai lavinti žmogų.
Pasaulinė turizmo deklaracija	Tai veikla, turinti svarbią reikšmę tautų gyvenimui, nes tiesiogiai lemia socialinę, kultūrinę, švietimo bei ekonominę šalių gyvenimo sferas ir jų tarptautinius santykius.
Hagos turizmo deklaracija	Laisvas žmonių judėjimas už jų nuolatinės gyvenamosios ir darbo vietos, taip pat paslaugų sfera, sukurta tenkinti poreikius, iškilusius šio judėjimo metu
Pasaulinė turizmo organizacija (PTO)	Tai viena iš aktyviausių poilsio rūšių, kelionės, siekiant susipažinti su vienais ar kitais rajonais, šalimis. Kelionės dažnai derinamos su sportu. Tai visos kelionių, ekskursijų rūšys, kai asmuo palieka savo darbo ir gyvenimo vietą ilgiau nei vieną parą ir trumpiau nei 12 mėnesių, ir kai išvykos tikslas nėra sandoma, apmokama veikla.
JTO statistikos komisija	Tai veikla asmenų, kurie keliauja po vietoves, esančias už jiems įprastos aplinkos ribų, ne ilgiau vienerių metų poilsio, verslo ir kitais tikslais
Lietuvos respublikos turizmo įstatymas	Tai tikslinga žmonių veikla, susijusi su kelione ir laikinu buvimu už nuolatinės gyvenamosios vietos ribų ne ilgiau kaip vienerius metus jei ši išvyka nėra mokymas ar mokamas darbas lankomoje vietoje.

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis: Armaitienė, A., ir kt. (2002). Turizmas. Kaunas: Kauno kolegijos leidykla.

Dar 1954 m. Jungtinių Tautų Organizacijos (JTO) priimtas nutarimas, kuriame turizmas apibūdinamas kaip „aktyvus poilsis už savo nuolatinės gyvenamosios vietos ribų, padedantis gerinti sveikatą, fiziškai lavinti žmogų“ (Armaitienė ir kt., 2002).

1980 m. Maniloje priimta pasaulio turizmo deklaracija skelbia: „Turizmas suprantas kaip veikla, turinti svarbią reikšmę tautų gyvenimui, nes tiesiogiai lemia socialinę, kultūrinę, švietimo bei ekonominę šalių gyvenimo sferas ir jų tarptautinius santykius“ (Armaitienė ir kt., 2002).

1981 m. Madride Pasaulinės turizmo organizacijos (PTO) organizuotoje turizmo konferencijoje pateikta turizmo sąvoka : „Turizmas- tai viena iš aktyviausių poilsio rūšių, kelionės, siekiant susipažinti su vienais ar kitais rajonais, šalimis; kelionės dažnai derinamos su sportu.“ (Armaitienė ir kt., 2002).

1989 m. Hagos turizmo deklaracijoje turizmas įvardijamas kaip „Laisvas žmonių judėjimas už jų nuolatinės gyvenamosios ir darbo vietos, taip pat paslaugų sfera, sukurta tenkinti poreikius, iškilusius šio judėjimo metu“ (Armaitienė ir kt., 2002).

1993 m. JTO Statistikos komisija priėmė tokį turizmo apibūdinimą: „turizmas- tai veikla asmenų, kurie keliauja po vietas, esančias už jiems įprastos aplinkos ribų, ne ilgiau vienerių metų poilsio, verslo ir kitais tikslais“ (Armaitienė ir kt., 2002).

Lietuvos Respublikos turizmo įstatyme turizmas apibūdinamas kaip: tikslinga žmonių veikla, susijusi su kelione ir laikinu buvimu už nuolatinės gyvenamosios vietos ribų ne ilgiau kaip vienerius metus jei ši išvyka nėra mokymas ar mokamas darbas lankomoje vietoje (Lietuvos turizmo įstatymas, 1998).

Kaip matome, literatūroje pateikiama daug įvairių turizmo sampratos aiškinimų, tačiau tikslinga būtų vartoti Pasaulinės Turizmo Organizacijos pasiūlytą apibrėžimą: “ Turizmas- visos kelionių, ekskursijų rūšys, kai asmuo palieka savo darbo ir gyvenimo vietą ilgiau nei vieną parą ir trumpiau nei 12 mėnesių, ir kai išvykos tikslas nėra samdoma, apmokama veikla“ (Armaitienė ir kt., 2002), kuris labai artimas sampratai, pateiktai Lietuvos turizmo įstatyme.

1.3. Turizmo klasifikavimas ir rūšys

Turizmas yra viena palankiausių ūkinės veiklos šakų, nereikalaujančių atsivežtinių žaliavų. Jis susideda iš keleto veiklos sektorių, kaip apgyvendinimas, pramogos, transportavimas, maitinimas ir kad būtų galima lengviau operuoti turizmo srities informacija, turizmas klasifikuojamas ir skirstomas (Armaitienė ir kt., 2002)

Turizmo klasifikavimas ir rūšys

Klasifikavimo kriterijus	Turizmo rūšys
Pagal kelionės tikslą	Verslo turizmas Profesinis turizmas Laisvalaikio ir pramogų turizmas Pažintinis kultūrinis turizmas Sportinis turizmas Kaimo turizmas Gydomasis turizmas
Pagal turistų skaičių	Individualus Grupinis Masinis
Pagal kelionės trukmę	Trumpalaikis Vidutinės trukmės Ilgalaikis
Pagal metų laikus	Sezoninis Nesezoninis
Pagal keliavimo būdą	„Autobusinė“ kelionė Kelionė privačia transporto priemone Kelionė išnuomota transporto priemone „Čarterinė“ kelionė (užsakant lėktuvą) Keliavimas pesčiomis Keliavimas dviračiu
Pagal teritoriją	Priemiesčio Regioninis Šalies Tarptautinis
Pagal renginių specializaciją	Konferencijų turizmas

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis: Armaitienė, A. ir kt. (2002). Turizmas. Kaunas: Kauno kolegijos leidykla.

Turizmas yra kompleksinė, sudėtingos struktūros ūkio šaka, sudaryta iš įvairių skirtingų sektorių, teikiančių arba padedančių teikti turizmo paslaugas.

Pasak A. Armaitienės (2002) klasifikuojant turizmą **pagal kelionės tikslą** išskiriamos šios 8 turizmo rūšys:

Verslo turizmas- kelionės verslo reikalais ir susijusios su komerciniu turizmu. Verslo turizmas plėtojasi tokiu spartumu, koku plėtojasi verslas. Verslo kelionių metu lankomasi objektuose, kurie susiję su verslo aplinka- derybomis, realizavimo kanalų paieškomis, tiekėjų ar prekybos objektų paieškomis.

Profesinis turizmas- kelionės profesiniais interesais. Jos šiek tiek panašios į verslo keliones, nes susijusios su profesinių klausimų sprendimu.

Verslo ir profesinis turizmas dažnai pateikiama kaip viena turizmo rūšis- *dalykinis turizmas*.

Laisvalaikio ir pramogų turizmas- tai turizmo rūšis, jungianti turistų keliones, susijusias su laisvalaikio pomėgiais ir noru pramogauti. Laisvalaikio ir pramogų turizmo pagrindas yra atrakcijų verslas.

Pažintinis kultūrinis turizmas. Šios turizmo rūšies pavadinimas rodo, kad dominuojantis turistų interesas kelionėje yra kultūros plačiaja prasme pažinimas. Tai gali būti savos šalies kultūra, gali būti svečios šalies gyventojų gyvenimo būdas.

Sportinis turizmas- tai kelionės, kurių metu dalyvaujama sporto veikloje arba ji stebima.

Kaimo turizmas- tai keliavimas į kaimo teritoriją ir apsigyvenimas kaimo sodyboje norint pailsėti ar pažinti kaimo gyvenimo būdą.

Gydomasis turizmas skirtas pasigydėti ar sustiprinti sveikatą. Šiuo tikslu kelijama į sanatorijas, gydyklas, kurortus

Kitas klasifikavimo kriterijus – **turistų skaičius**, pagal kurį klasifikuojant išskiriamos 3 turizmo rūšys:

Individualus turizmas- kai turistai keliauja individualiai, patys susidaro savo kelionės maršrutus arba užsisako kelionių agentūrose individualias keliones.

Grupinis turizmas- tai kelionės grupė. Kelionių agentūroje renkama grupė keliauti į vieną ar kitą šalį, arba gali savarankiškai susidaryti grupė ir keliauti visiems tinkančiu maršrutu.

Masinis turizmas- tai sąvoka, kuria gali būti įvardijamas keliavimas į sporto čempionatus ar olimpiadą, piligrimystė, dalyvavimas masiniuose renginiuose.

Pagal kelionės trukmę išskiriamos: *trumpalaikės kelionės*, kurios trunka nuo 2 iki 4 dienų, joms priskiriamos ir savaitgalio kelionės, *vidutinės kelionės*, kurių trukmė nuo 5 dienų iki mėnesio ir *ilgalaikės kelionės* (mėnesio ir ilgesnės trukmės). (Armaitienė ir kt., 2002).

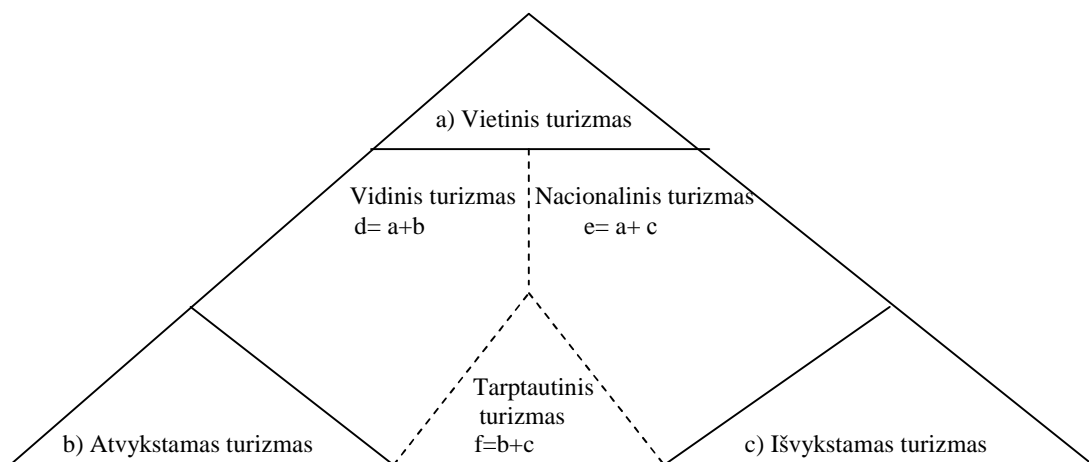
Pagal metų laikus yra skiriamos 2 turizmo rūšys: *sezoninis ir nesezoninis*. Sezoniškumas-svarbus rodiklis turizmo versle, reiškiantis nevienodus turistų srautus įvairiais metų laikais. Tie patys maršrutai gali būti populiarūs vienu metų laiku ir nepopuliarūs kitu (Armaitienė ir kt., 2002).

Pagal keliavimo būdą skiriama labai nemažai turizmo rūšių tokių kaip: „*autobusinė*“ kelionė, *keliavimas dviračiu*, *keliavimas pesčiomis* ir kt. Turizmo rūšį lemia pasirinktos keliauti transporto priemonės tipas (autobusu, išnuomota transporto priemonė ir pan.) (Armaitienė ir kt., 2002).

Pasak A. Armaitienės (2002) labai svarbus turizmo klasifikavimo kriterijus ne tik kelionių agentūroms, bet ir turizmo strategijos planuotojams, analizuojantiems turistų srautų judėjimą apie didesnius miestus, regiono ribose, šalies teritorijoje yra **klasifikavimas pagal teritoriją**. Klasifikuojant pagal šį kriterijų išskiriamas: *priemiesčio turizmas* (tai kelionės į gamtą su palapinėmis, į vasarnamius poilsiavietes), *regioninis turizmas* (siejamas su regionine esamos kultūros, gamtos įžymybėmis ar kitokiomis atrakcijomis), *šalies ir tarptautinis turizmas*.

Pagal renginių specializaciją klasifikuojamas turizmas siejamas su renginiais-konferencijomis, seminarais, šventėmis. Konferencijų turizmas- sąvoka, kuria operuojama, turint omenyje specialias patalpas, būtiną įrangą, informacinės tarnybas ir papildomą programą konferencijų dalyviams (Armaitienė ir kt., 2002).

Pagal PTO pasiūlytą ir 1993 m. JT komisijos sesijoje patvirtintą turizmo klasifikaciją apibrėžtos turizmo formos ir kategorijos (žr. 1 pav.):

1 pav. Turizmo formų ir kategorijų tarpusavio ryšys

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis Сенин В.С. (1999) Организация международного туризма М.: Финансы и статистика, Lietuvos turizmo statistika 2004 (2005) Vilnius: Valstybinis turizmo departamentas

Tam tikros šalies atžvilgiu apibrėžiamos trys turizmo formos:

- a) vietinis turizmas, kuris apima šalies gyventojus, keliaujančius gyvenamojoje šalyje;
- b) atvykstamas turizmas, apimantis kitos šalies gyventojus, keliaujančius priimančioje šalyje;
- c) išvykstamas turizmas, kuris apima šalies gyventojus, keliaujančius kitoje šalyje.

Kombinuojant šias tris turizmo formas, apibrėžiamos ir trys turizmo kategorijos:

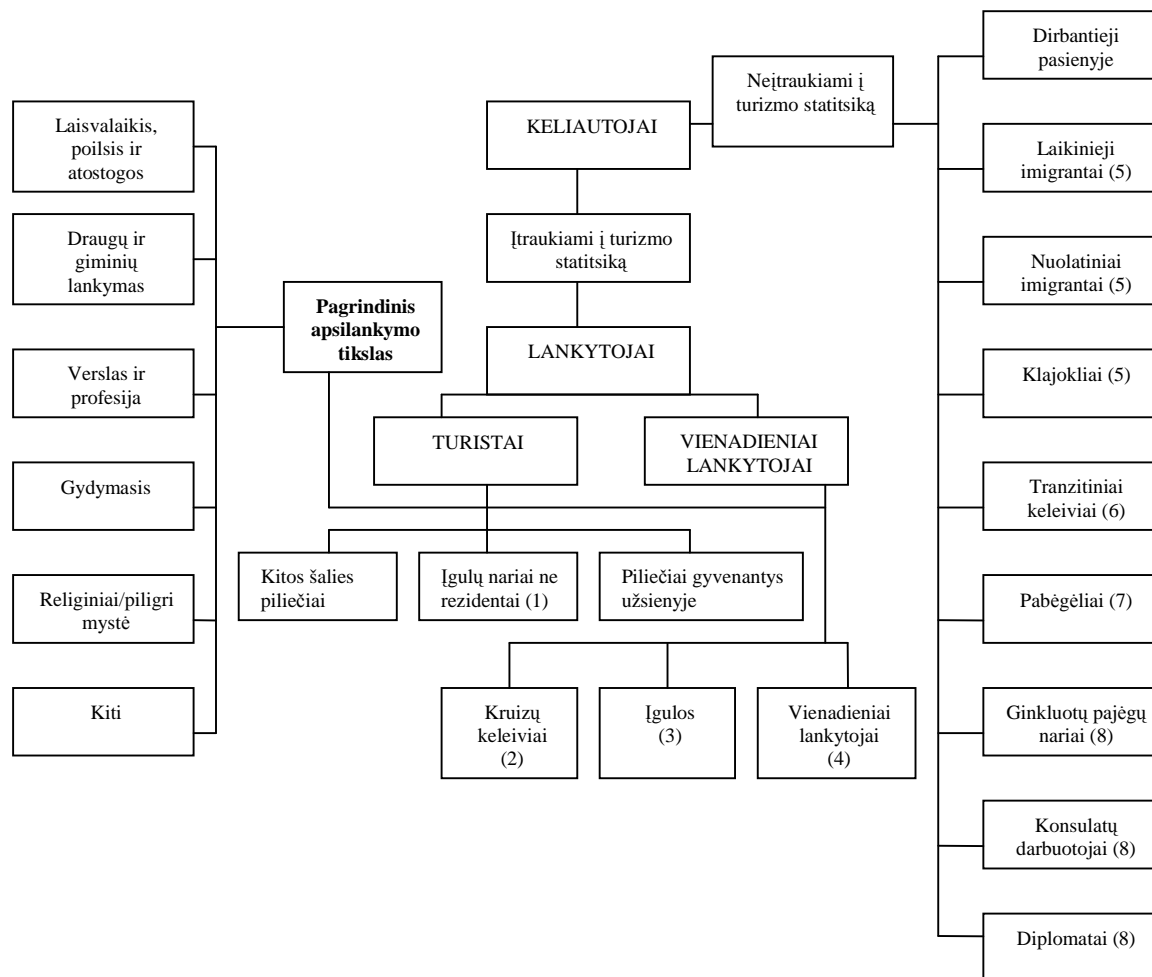
- ✚ vidinis turizmas, vietinis ir atvykstamas (a+b);
- ✚ nacionalinis turizmas, vietinis ir išvykstamas turizmas (a+c);
- ✚ tarptautinis turizmas, atvykstamas ir išvykstamas turizmas (b+c).

Labai panašiai turizmą klasifikuoja užsienio šalių autoriai. Anot Chris Cooper (1993) yra du keliai klasifikuoti turizmą:

- ✚ Vietinis ir tarptautinis turizmas;
- ✚ Turizmas, klasifikuojamas pagal kelionės tikslus (kategorijas), kurių skiriami 3:
  - ✚ Laisvalaikis ir rekreacija: atostogos, sporto ir kultūrinis turizmas, draugų ir giminių lankymas;
  - ✚ Verslas: susirinkimai, konferencijos, komandiruotės;
  - ✚ Kiti turizmo tikslai: studijos, sveikata ir kt.

Aukščiau pateiktos turizmo klasifikacijos leidžia pastebėti, kad turizmas yra įvairiapusė, kompleksiška ir daugialypė sistema, pasižyminti ypatinga įvairove, kuri gali patenkinti įvairius

turistų poreikius. Aptarus daugelio autorių turizmo klasifikacijas, galime teigti jog, turizmas skirstomas į eilę rūšių, priklausomai nuo pagrindinio apsilankymo tikslo.(žr. 2 pav.).

2 pav. Tarptautinis lankytojų klasifikavimas

Šaltinis: Lietuvos turizmo statistika 2004 (2005) Vilnius: Valstybinis turizmo departamentas.

1. Užsienio lėktuvų ar laivų įgulos, kurios apsistoja lankomos šalies apgyvendinimo įstaigose.
2. Asmenys, kurie atvyksta į šalį kruizų laivais ir nakvoja laive. Gali būti ilgiau nei vieną naktį.
3. Įgulų nariai, kurie nėra lankomos šalies gyventojai ir praleidžia šalyje vieną dieną.
4. Lankytojai, kurie atvyksta ir išvyksta tą pačią dieną: laisvalaikio, poilsio ir atostogų; draugų ir giminių lankymo; verslo ir profesiniais; gydymosi; religiniais/piligrimystės; kitais tikslais, taip pat tranzitiniai vienos dienos lankytojai.
5. Pagal Jungtinių tautų tarptautinės migracijos statistikos rekomendacijų apibrėžimą, 1980.
6. Keleiviai, kurie nepalieka oro uosto ar uosto tranzito teritorijos, įskaitant pervažiavimus tarp oro uostų ir uostų.
7. Pagal Jungtinių tautų Pabėgėlių vyriausiojo komisariato apibrėžimą, 1967.

8. Kai jie vyksta iš savo šalies į paskirties vietą ar atvirkščiai (įskaitant ir pagalbinių personalą ir juos lydinius asmenis).

1.4. Turizmo teikiamas poveikis vietinei bendruomenei

Dvidešimto dešimtmečio antroji pusė vadinama aukso amžiumi, nes beveik visi be išimties turizmo rodikliai- pradedant, paslaugų teikimo ir pirkimo apimtimis, ir baigiant turizmo organizacijų kūrimu, rodo šios srities klestėjimą (Hopenienė, 2004).

Anot Armaitienės (2002), turizmo plėtojimas, augantys vietinių ir atvykstančių turistų srautai, daro daugiaplanę įtaką žmonėms, bendruomenėms, regionams ir valstybėms (Armaitienė ir kt., 2002):

Socialinis poveikis- atstato žmogaus gyvybines jėgas ir padeda racionaliai panaudoti laisvą laiką. Turizmas užtikrina įspūdžių įvairovę ir kontrastingą aplinkos ir veiklos kaitą, teigiamai veikia nervų sistemą efektyviai mažindamas nervinę įtampą, skatina žmogaus fizinį ir dvasinį tobulėjimą.

Poveikis asmenybei- dalyvavimas kultūrinėse, pažintinėse ir mokomosiose programose didina keliautojų intelektualinį lygį, daro didelį auklėjamąjį poveikį jaunimui. Kelionės metu užsimezge kontaktai su žmonėmis sąlygoja kultūrinius mainus, skatina užsienio kalbų mokymąsi.

Poveikis ekonomikai- turizmo plėtojimas skatina įvairių kitų ekonomikos sričių plėtrą. Labai reikšmingas atvykstamas turizmas, teikiantis naudą vietiniam biudžetui, skatinantis verslą.

Turizmo plėtojimas ypač svarbus daugeliui postkomunistinių valstybių, einančių rinkos ekonomikos keliu. Atvykę užsienio ar kitų regionų turistai apsigyvena viešbučiuose, valgo restoranuose, naudojami vietiniu transportu, perka suvenyrus bei įvairius reikmenis kelionei, papildydami biudžetą (Armaitienė ir kt., 2002).

Valstybinio turizmo departamento duomenimis, Lietuvoje atvykstamojo turizmo pajamos 2004 m. sudarė 8 proc. nacionalinio prekių ir paslaugų eksporto. Nuolat augo darbo vietų skaičius turizmo ūkyje.

Turizmo verslas ypatingas tuo, jog viena nakvynės vieta sukuria apie dešimt naujų darbo vietų kitose ūkinės veiklos srityse, pvz., žemės ūkio, statybos, maisto pramonės, transporto sistemos ir kt. tai ypač svarbu regionams ar valstybėms, kuriuose didelis nedarbo lygis (Armaitienė ir kt., 2002).

Augantys vietinių ir atvykstančių turistų srautai daro ne tik teigiamą, bet ir neigiamą įtaką vietinėms bendruomenėms (žr. 3 lentelę).

Turizmo poveikis vietinei bendruomenei

TEIGIAMA NAUDA	NEIGIAMA NAUDA
Kultūrai	
Kultūros vertybių apsauga Kultūros žinių kaupimas ir sisteminimas kalboje Liaudies menų vystymas Architektūrinė įvairovė	Architektūros niveliacija Vandalizmas Svetimybės atsiradimas Kičo plitimas Kultūrinio identiteto nykimas
Ekonomikai	
Naujos įmonės Pragyvenimo šaltinis Papildomos darbo vietos Invesicijos	Kainų kėlimas Papildomos išlaidos
Aplinkai	
Gamtinės aplinkos apsauga Parkų kūrimas	Gamtos niokojimas Urbanizacijos plėtra
Socialinei Terpei	
Bendravimo plėtra Nauji įspūdžiai ir informacija	Santykių šeimose pablogėjimas Prostitucija, AIDS ir kt. ligų plitima Psichologinė įtampa

Šaltinis: Armaitienė, A., ir kt. (2002). Turizmas. Kaunas: Kauno kolegijos leidykla.

Apibendrinant galime teigti, kad nepaisant daugelio neigiamų turizmo reiškinių t.y. užkrečiamos ligos, neigiamas poveikis gamtiniams kompleksams ir kt., turizmas yra vienintelė galimybė pagerinti aplinkos, ypač kultūros paveldo vertybių, kokybę, atstatyti griūvančius archeologijos, istorijos paminklus. Jis žymiai pagerina ir bendruomenės narių domėjimąsi kitų kraštų gamta, kultūromis. Todėl vis didėjantys turizmo srautai yra labai svarbi alternatyva daugelio regionų žmonėms, galimybė išvengti ir išsaugoti krašto tradicijas, o beto šie srautai reikalauja vis daugiau kvalifikuotų specialistų, siekiant sėkmingai parduoti turizmo produktą.

1.5. Turizmo sistema ir struktūra

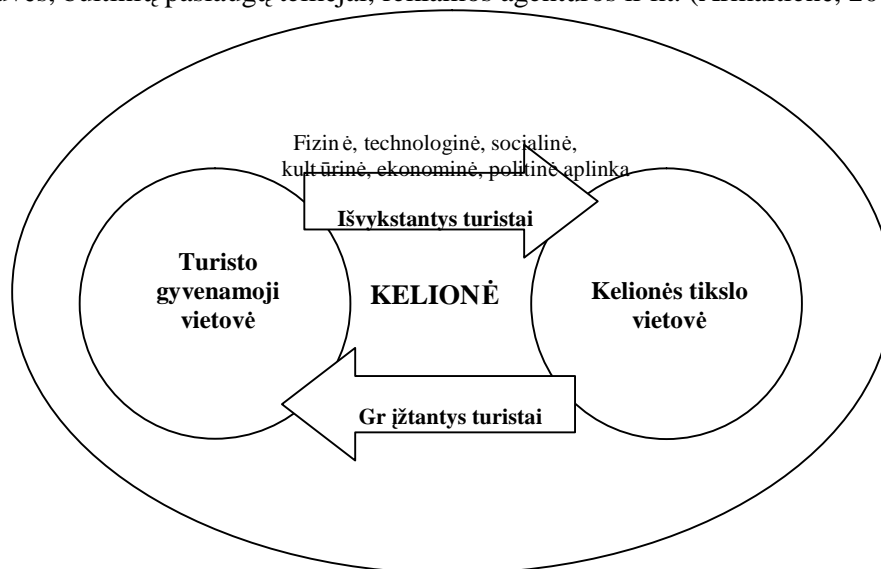
Įvairiose šalyse yra skirtingi turizmo struktūriniai modeliai. J. Ch. Holloway (1994) siūlo skirti tokias turizmo struktūrines dalis (sektorius):

- ✚ Apgyvendinimas ir maitinimas (svetingumo verslas);
- ✚ Transportas;
- ✚ Lankytinos vietos;
- ✚ Kelionių tarpininkai: organizatoriai ir agentai;
- ✚ Papildomos paslaugos: valstybinis sektorius ir privatus sektorius.

Siekiant patenkinti įvairius turistų poreikius bei įtvirtinti tam tikrą vietą rinkoje, tarp įvairių turizmo struktūrinių dalių būtinas glaudus bendradarbiavimas.

Greta pagrindinių ir juos papildančių turizmo struktūrinių dalių (sektorių) yra daug kitų, teikiančių paslaugas ir vietiniams gyventojams, ir turistams, ir kitiems turizmo paslaugų teikėjams.

Šiai grupei priskiriamas transportas (taksi, miestų transportas), bankai, sveikatos priežiūros įstaigos, parduotuvės, buitinių paslaugų teikėjai, reklamos agentūros ir kt. (Armaitienė, 2002).

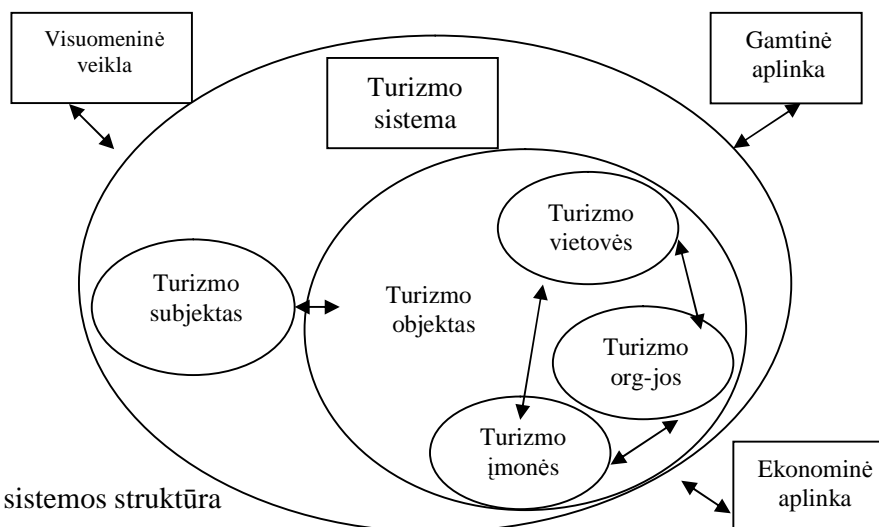
3 pav. Turizmo sistema

Šaltinis: Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D., Wanhill, S (1993). Tourism: principles and practice. London & New York: Longman.

Turizmo sistemą sudaro 3 pagrindiniai elementai (Cooper, 1993):

- ✚ Turistai (išvykstantys turistai, grįžtantys turistai);
- ✚ Geografiniai elementai (šiam modelyje išskiriami šie trys: turistų gyvenamoji vietovė, kelionės tikslo vieta, atsitiktinai pravažiuojamas regionas);
- ✚ Turizmo industrija (daugelis verslo sričių ir organizacijų, siejamų su turizmo produkto realizavimu t.y. kelionių agentai, ekskursijų operatoriai, laisvalaikio ir transporto industrija).

Turizmo sistema susikūrė ir egzistuoja visuomeninės, ekonominės ir gamtinės supersistemų aplinkoje. Jos santykinį savarankiškumą apsprendžia tarpusavio ryšiai su šiomis supersistemomis (žr. 4 pav.).

4 pav. Turizmo sistemos struktūra

Šaltinis: Miknius R. (1999). Svetingas viešbutis - sėkmingas verslas. Vilnius: Vyturys.

Vienas svarbiausių veiksnių, turinčių poveikį turizmui, yra pripažinimas, kad turizmas sukurtas žmogui, o ne atvirkščiai- žmogus turizmui. Gera gamtinė aplinka yra viena iš būtinų turizmo egzistavimo sąlygų. Natūralūs gamtos išteklių, ekologiškai švari gamtinė aplinka, klimatas- tai pagrindinės turizmo produkto sudėtinės dalys. Pats turizmas gamtinę aplinką gali veikti neigiamai: didėja aplinkos tarša, niokojami gamtiniai išteklių, daroma ekologinė žala (Miknius, 1999).

Didelė ir svarbi yra turizmo ir ekonominės aplinkos tarpusavio priklausomybė. Turizmo reikšmė ekonomikai ir ekonomikos – turizmui, pastaruosiu metu tapo dažnomis analitikų nagrinėjamosiomis temomis (Miknius, 1999).

Anot Mikniaus (1999), *turizmo subjektas*- tai įvairūs turistai, kurie ieško, kaip patenkinti specifinius turizmo paslaugų poreikius. Turistas yra asmuo, kuris pažintiniais, profesiniais bei dalykiniais, etniniais, kultūriniais, rekreaciniais ar kitais specialiais tikslais keliauja po šalį ar kitas šalis ir apsistoja bent vienai nakvynei už savo nuolatinės gyvenamosios vietos ribų.

Turizmo objektas siūlo turistams kelionės organizavimo, svetingumo, transporto, informacijos bei kitas specifines paslaugas, kurios tenkina jų poreikius.

Turizmo įmonės- tai kelionių organizavimo, svetingumo bei kitas paslaugas turistams teikiančios įmonės.

Turizmo organizacijos priskiriamos valstybės valdymo ir vietos savivaldos institucijos bei turizmo asociacijos, koordinuojančios ir reguliuojančios turizmo įmonių veiklą bei turizmo politiką šalyje (Miknius, 1999).

Būdami susiję, turizmo objekto elementai gamina ir teikia turizmo subjektui- turistams specialiai sukoordinuotą turizmo paslaugų kompleksą, kuris realizuojamas rinkoje kaip turizmo produktas.

Kiekviena turizmo industrijos įmonė, veikdama ekonominės, visuomeninės ir gamtinės makroaplinkos, turi iširti ir sukurti savo vidinę mikroaplinką, kurią sudaro subjektai, tiesiogiai susiję su turizmo įmonės produkto kūrimu ir jo realizavimu, pvz.: turistai- paslaugų teikėjos, įmonės- tarpininkės, įmonės- konkurentės, turizmo organizacijos ir kitos (Miknius, 1999).

Turizmo struktūra savo esme panaši į bet kokios kitos ūkinės veiklos struktūrą, pasižymi ypatinga įvairove, integruotumu, daugiaanalizavimu, kurios viena iš sudėtinių dalių yra turizmo specialistų rengimo blokas, kuris R. Mikniaus turizmo sistemos struktūroje nebuvo išskirtas.

Šis blokas turizmo sistemos struktūroje, autorės manymu, užima labai svarbią vietą, kadangi nuo turizmo specialistų parengimo kokybės, profesionalumo, priklauso turizmo subjekto pasitenkinimas turizmo objekto (įmonių, organizacijų ir kt.) teikiamomis paslaugomis. Todėl turizmo sistemos struktūra turėtų apimti ir specialistų rengimo bloką, kuris turėtų būti patalpintas prie turizmo objekto.

Šalies mokslo ir studijų sistema yra nepakeičiamas ir vienas svarbiausių veiksnių, užtikrinantis nacionalinį identitetą, valstybės savarankiškumą, jos ir visuomenės sėkmingą plėtrą. Mokslo ir studijų sistema veikia nuolat dinamiškai kintančios aplinkos sąlygomis ir yra veikiami politinių, ekonominių, socialinių, technologinių ir kitų veiksnių, ji susijusi su visais procesais, vykstančiais valstybėje, ir yra įtakojama pasaulio mastu vykstančiu procesų. Todėl sparčiai plėtojantis turizmui sferai, didėja aukščiausios kvalifikacijos turizmo specialistų poreikis. Todėl aukštųjų mokyklų pareiga- rengti turizmo srities specialistus, galinčius kvalifikuotai ir kokybiškai aptarnauti Lietuvos turizmo rinką.

1. 6. Universitetinių bakalauro turizmo studijų sistema, jos tyrimo charakteristikos

Lietuvoje visos prekes gaminančios ir paslaugas teikiančios įmonės bei organizacijos mokosi dirbti rinkos ekonomikos sąlygomis. Ne išimtis ir aukštosios mokyklos. Ruošiant specialistus tenka įsijungti į konkurencinę kovą su kitomis šalies bei užsienio aukštosiomis mokyklomis. Mokslo ir modernių technologijų plėtojimas yra šalies ekonominės, socialinės ir kultūrinės pažangos pagrindas. Šalies ekonominį, socialinį bei kultūrinį išsivystymą didžia dalimi lemia turimas mokslo potencialas bei galimybė vykdant aukšto lygio studijų procesą rengti šalies poreikius atitinkančius aukščiausios kvalifikacijos specialistus (Žalienė, Žalys, 2004).

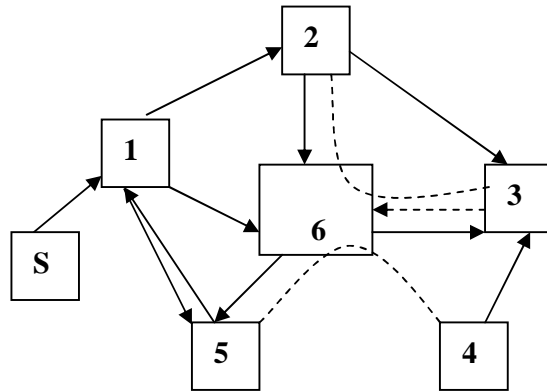
Turizmo žinių ir gebėjimų sistema yra bene svarbiausias faktorius realizuojant turizmo paslaugas. Paprastai paslaugos yra neapčiuopiamos fizine prasme, todėl nuo darbuotojų kvalifikacijos, pasirengimo, patyrimo ir paslaugumo priklauso turizmo paslaugų kokybė (Žalienė, Žalys, 2004).

Šiuo metu turizmo specialistus rengia 2 Lietuvos aukštosios mokyklos: Lietuvos kūno kultūros akademija (turizmo ir sporto vadybos studijų programa) ir Klaipėdos universitetas (rekreacijos ir turizmo studijų programa). Poreikis studijuoti šiose studijų programose yra tikrai didelis (žr. 1 priedą), todėl kritinė būsimųjų specialistų bei juos rengiančių aukštųjų mokyklų masė kelia konkurencijos ir mokymo kokybės klausimus. Anot L. Žalio ir I. Žalienės (2000), yra nemažai problemų turizmo specialistų ruošimo sistemoje, pagrindinės jų:

- ✚ Per siauras turizmo suvokimas rengiant turizmo specialistus (turizmo specialistus vertėtų rengti pagal eilę krypčių: turizmas ir kelionės, svetingumas, laisvalaikis, viešbučiai ir pan.);
- ✚ Neracionalus turizmo ir sporto vadybos sujungimas į vieną specialybę;
- ✚ Kvalifikuotų turizmo dėstytojų trūkumas;
- ✚ Silpni turizmo specialistų praktiniai įgūdžiai.

Turizmo studijas, kaip ir bet kokias kitas studijas, galima nagrinėti kaip pedagoginę sistemą ir pedagoginį procesą. Todėl darbe bus remtasi P.Jucevičienės atliktame modulinio mokymo tyrime naudota pedagoginės sistemos struktūros schema (žr. 5 pav.).

Mokymo tikslai šioje sistemoje vaidina vieną iš svarbiausių vaidmenų. Visų pirma jie formuoja ir įtakoja mokymo turinį. Mokymo tikslai veikia ir patį didaktinį procesą, kur L. Jovaiša (1993) įvardija kaip ilgalaikę mokytojo (platesnia prasme – pedagogo, aukštosios mokyklos dėstytojo) ir mokinio pažintinę ir praktinę sąveiką, per kurią mokiniai (ugdytiniai) įgyja teorinės ir praktinės patirties ir pasirengia savarankiškai veikti konkrečiomis darbo sąlygomis. Nuo mokymo tikslų priklauso ir ugdytinių kontingentas, bei jiems keliami reikalavimai.

5 pav. Mokymo sistemos struktūra

Šaltinis: Jucevičienė P. (1997) Ugdymo mokslo raida: nuo pedagogikos iki šiuolaikinės edukologijos. Kaunas: Technologija.

Čia: S-socialinis užsakymas; 1-mokymo tikslai; 2-mokymo tyrinys; 3 –mokymo formos, metodai, būdai; 4- pedagogai arba atitinkančios pedagoginę veiklą techninės mokymo priemonės; 5-ugdomieji (studentai); 6 –mokymo procesas.

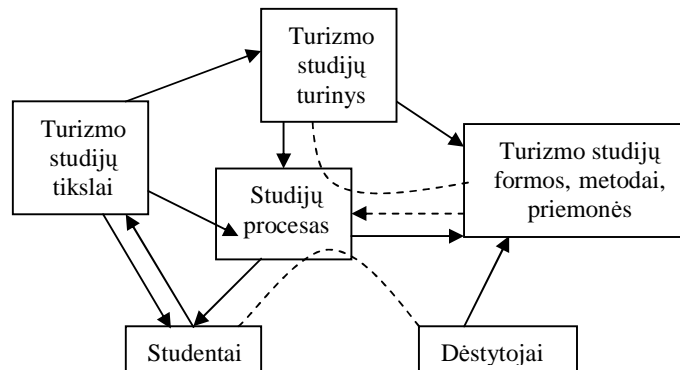
Mokymo tikslų realizavimui suformuotas mokymo turinys visų pirma lemia kokios mokymo formos ir metodai bus naudojami didaktiniame procese, siekiant jį padaryti kuo efektyvesnį. Mokymo turinį atskleidžia mokymo planas, mokymo programos, vadovėliai ir kita didaktinė literatūra (Jovaiša, 1993). Mokymo formos bei metodai, realizuojami didaktiniame procese, gali savo ruožtu dalinai įtakoti ir mokymo turinį. Be to, vykstant pedagoginiam procesui, formos ir metodai taip pat gali būti koreguojami, siekiant kuo didesnio proceso efektyvumo. Mokymo metodai- tai vadovavimo mokymuisi veiksnių, būdų visuma konkrečiam mokymo tikslui pasiekti. Pedagogų, kaip kvalifikuotų ugdymo veikėjų (L. Jovaiša), vaidmuo didaktiniame procese taip pat labai žymus. Iš dalies jie turi galimybę veikti ugdytinius tiesiogiai bendraudami su jais didaktiniame procese, tačiau tuo pačiu yra įtakojami pačių ugdytinių. Tradicinėse didaktinėse sistemose patys pedagogai dažniausiai pasirenka mokymo formas ir metodus. Taikant aukšto lygio technines

mokymo priemonės šiuolaikinėse edukacinėse technologijose, pedagogo teisioginis dalyvavimas kartais yra nebūtinai, tada formos ir metodai parenkami, atsižvelgiant į šias technines priemones (Jovaiša, 1993).

Mokymo formos ir metodai šiuolaikinėje studijų sistemoje vaidina kus kas svarbesnį vaidmenį nei tradicinėje. Dėl savo įvairovės mokymosi formos ir metodai gali gana stipriai įtakoti patį didaktinį procesą bei iš dalies turėti įtakos ir pedagogams (dėstytojams) pvz: distancinis mokymas, kompiuterinės programos skatina dėstytojus įvaldyti naujausią edukacinę technologiją bei informacinę techniką. Taip pat labai svarbu, kad studijų procesas būtų aprūpintas tokiomis būtinomis mokymo priemonėmis kaip vadovėliai, metodinė medžiaga, papildoma informacinė literatūra, kompiuterinės programos, ypač- turėti galimybę dirbti INTERNET“o sistemoje (Jovaiša, 1993).

Ugdytiniai (studentai) yra vienas iš pačių svarbiausių elementų pedagoginėje sistemoje. Jie yra veikiami ir įtakojami tiek mokymo tikslų, tiek per studijų procesą pedagogų bei techninių mokymo priemonių, be to ir patys juos veikia. Ugdytinių reikšmė šioje sistemoje sparčiai didėja, kadangi jie įgyja „kliento“, t.y. užsakovo vaidmenį. Todėl jie žymiai stipriau įtakoja tiek pedagogus, tiek patį didaktinį procesą.

Aukščiau aptarti šiuolaikinės studijų sistemos, kaip turizmo mokymo sistemos elementų ryšiai pavaizduoti 6 paveiksle.

6 pav. Šiuolaikinės turizmo studijų sistemos struktūra

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis šaltiniu: Jucevičienė P. (1997). Ugdymo mokslo raida: nuo pedagogikos iki šiuolaikinės edukologijos. Kaunas: technologija.

Kaip galima matyti iš 6 paveikslo, turizmo studijų sistemos struktūrą nusako 5 jos elementai: turizmo studijų mokymo tikslai, turizmo studijų mokymo turinys, formos, metodai bei priemonės, dėstytojai, studentai. Visi ankščiau išvadinti elementai gali būti sėkmingai panaudoti kaip šios sistemos tyrimo charakteristikos, kurios galėtų būti naudojamos tirti turizmo studijų proceso efektyvumą. Tai, beje, bus analizuojama tolesniuose skyreliuose.

Turizmo *studijų tikslai* yra strateginis visos šių studijų sistemos elementas. Formuluodama šiuos studijų tikslus, aukštojo mokslo institucija išreiškia savo požiūrį į ateitį. Tikslai turi aiškiai atspindėti pagrindinius reikalavimus studijų programai, kuri realizuojama turizmo kvalifikaciniam laipsniui įgyti, juose akcentuojant ką ir kokiame lygyje turėtų žinoti ir mokėti turizmo studijų bakalauro, kad galėtų sėkmingai spręsti turizmo sistemai keliamus uždavinius. Šių studijų tikslai turi aiškiai ir tiksliai atspindėti esamą turizmo studijų lygį ir aišku, neprieštarauti aukštojo mokslo institucijos, kurioje yra studijos realizuojamos, tikslams.

Studijų turinį turizmo studijose lemia turizmo studijų programos. L. Jovaiša (1993) mokymo programą apibūdina kaip didaktiškai pagrįstą valstybinį dokumentą, kuriame nurodoma atskirų mokomųjų dalykų dėstymo apimtys, turinys bei svarbiausi mokymo reikalavimai, kuriuos įvykdžius baigiamas tam tikro dalyko kursas. Nors šiuo metu studijų programa gali būti suprantama žymiai plačiau, tačiau sekant mokymo sistemos struktūrą, darbe bus laikomasi L. Jovaišos pasiūlytos formuluotės, pritaikant ją turizmo studijoms. Taip turizmo studijų programa galima laikyti dokumentą, kuriame derinant bendrojo aukštojo lavinimo ir turizmo studijų dalykus, perteikiami konkrečių studijų dalykų dėstymo apimtys, turinys ir svarbiausi reikalavimai, kuriuos įvykdžius įgyjama atitinkamo lygio turizmo kvalifikacija, kuri yra ženklas to, kad absolventas pasirengęs veikti konkrečioje turizmo veiklos srityje.

B.B.Burn (1971) skirsto programas pagal tai, kokį akademinį laipsnį jos suteikia, kiek laiko jos trunka ir ar yra pripažįstamos kitų šalių universitetų. Laipsnius teikiančias programas galima būtų skirstyti į bakalauro, magistro ir daktaro studijų lygio programas.

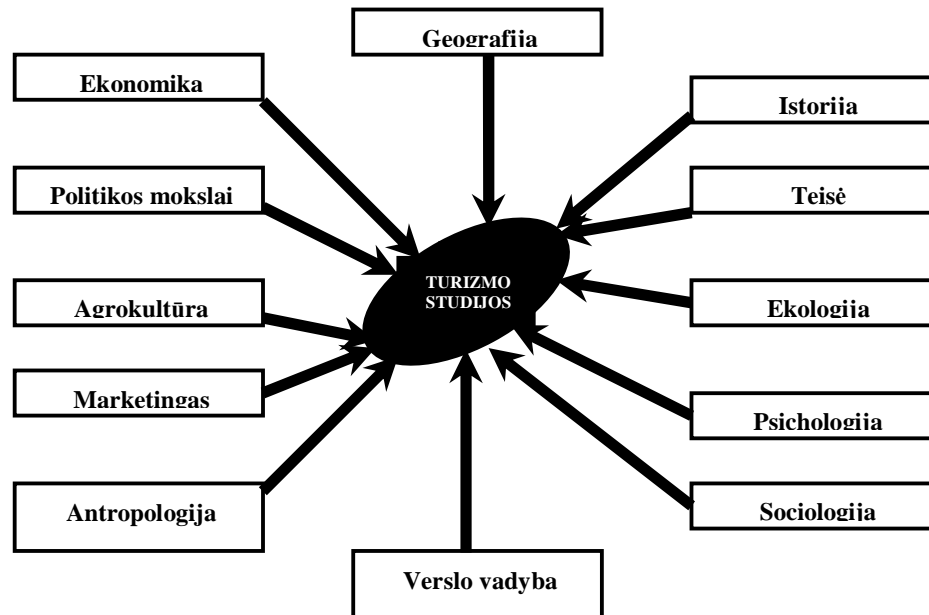
Turizmo studijos žengia pirmuosius žingsnius ir todėl darbe bus apsiribota tik pirmojo lygio aukštojo mokslo programų – bakalauro- nagrinėjimui, kadangi labai svarbu parengti specialistus ne tik Lietuvos dabarčiai, bet ir ateičiai. Taigi pagrindinis dėmesys turėtų būti skirtas universitetiniam bakalauro išsilavinimui, kuriame akcentuojamas specialisto rengimas ateities veiklai. Studijų programa detalizuojami dėstomi dalykai, jų pateikimo tvarka bei nuoseklumas.

Anot Weaver (2002) turizmo studijas sudaro daugelio sričių disciplinos (žr. 7 pav.).

- ✚ *Ekonomika* - Ekonominiai turizmo poveikiai, ekonominiai veiksniai pabrėžiantys turizmą.
- ✚ *Politikos mokslai* - Turizmo politika, turizmo geopolitika, politikos poveikis turizmui.
- ✚ *Agrokultūra*- kaimo ir ūkio turizmas ir kt.
- ✚ *Marketingas*- turizmo produktų marketingas, prekybos skaidymas.
- ✚ *Antropologija*- kultūriniai turizmo, kultūrinės traukos aiškinimas.
- ✚ *Verslo vadyba*- turizmo vadyba, turizmo organizacijos.
- ✚ *Psichologija*- turizmo motyvacijos.

- ✚ *Sociologija*- socialiniai padariniai, socialiniai reiškiniai pabrėžiantys turizmą.
- ✚ *Ekologija*- ekoturizmas, aplinkos padariniai.
- ✚ *Teisė*- turizmo teisė, turizmo įstatymų leidimas.
- ✚ *Istorija*- turizmo evoliucija, istorinių potraukių aiškinimai.
- ✚ *Geografija*- erdviniai turizmo modeliai, turizmo regionai, turizmo ištekliai

7 pav. Turizmo studijų sudėtinės disciplinos

Šaltinis: Weaver D., Lawton L. (2002). Tourism management. Second Edition. Brisbane, Australia: John Wiley & Sons.

Kaip matome, turizmo studijos apima įvairių sričių disciplinas, kurių įvairovė, joms skiriamų valandų kiekis bus analizuojamas tiek Lietuvos tiek užsienio šalių pavyzdžiu.

Jei pavadintume dėstytojus „siuntėjais“, o studentus „gavėjais“, tai studijų programa kartu su dėstymu yra pagrindinė „davimo“ proceso dalis (Pierson, 1959).

W.L.Porter ir L.E.McKibbin (1988) teigia, kad bakalauro programų turinį paprastai sudaro du pagrindiniai komponentai:

- ✚ Bendrojo išsilavinimo dalykai;
- ✚ Specialybės dalykai.

Bendrojo išsilavinimo dalykus dažnai nustato institucijos, fakultetų sudarytos ekspertų grupės, o kitus formuoja katedra.

Pagal Lietuvos nuoseliųjų studijų programos nuostatus (2000), bakalauro studijų programą sudaro trys studijuojamų dalykų grupės:

- ✚ Bendrojo universitetinio lavinimo dalykai;
- ✚ Studijų programos pagrindų dalykai;
- ✚ Studijų programos specialaus lavinimo dalykai.

Kitas svarbus studijų sistemos elementas- *studijų formos, metodai ir priemonės*. Studentas, norintis gauti turizmo bakalauro laipsnį, turi išėiti nustatytą studijų programą. Galimybė pasirinkti tinkamą studijavimo formą suteikia studijoms daugiau lankstumo. Pasaulyje yra paplitę įvairios studijų formos:

- ✚ Pilnos studijos (full-time studies) (studijuodami pilnose studijose studentai per 3-4 metus užbaigia kurso komplektą, laiko trukmė priklauso nuo studijų programos);
- ✚ Dalinės studijos (part-time studies) (ši programa skirta tiems, kurie ir dirba ir studijuoja. Bakalauro laipsnis, studijuojant nepilnu krūviu, gaunamas per ilgesnį laiko tarpą. Studijuojama tik dvi ar tris dienas per savaitę arba vakarais, arba abiem būdais kartu. Šie studentai negauna jokios stipendijos ir neatleidžiami nuo mokesčių);
- ✚ Sudėtinės studijos (sandwich courses) (paprastai užtrunka ketverius-penkerius metus. Studentai gauna tokį laipsnį, kuris įvertina jau turimą studento praktinę patirtį. Gana paplitusi sudėtinių studijų formuluotė: 2 metai studijų +1 metai praktinio darbo + 2 metai studijų. Lietuvoje ši studijų forma dar netaikoma)
- ✚ Distancinis mokymas (distance learning) (šis mokymas gali būti dvejopas: studijos neakivaizdiniu būdu, kai studentai daugiau studijuoja patys, tačiau palaiko labai dažną ryšį su dėstytojais ir „akivaizdinis“ mokymas, kai padedant palydoviniam ryšiui ir sudėtingoms naujausioms technologijoms dėstytojais mato studentus ir atvirkščiai, nors juos skiria didelis atstumas. Distancinio mokymo patirtis galėtų praversti ir Lietuvoje ne tik naudojant brangias technologijas, bet ir pertvarkant bei tobulinant senąją neakivaizdinį mokymą.) (Kundrotas, 1996).

Tą patį galima pasakyti apie studijų metodus, kurių įvairus ir tinkamas naudojimas padeda geriau įsisavinti pateikiamą programą. Nagrinėjant mokymo priemones, svarbūs yra šie kriterijai (Kundrotas, 1996):

- ✚ Bibliotekos turiningumas ir prieinamumas studentams;
- ✚ Plataus profilio mokymo technologijų naudojimas;
- ✚ Informacinių technologijų panaudojimas (kompiuteriai, INTERNET'o tinklas)

Turizmo metodų pasirinkimas glaudžiai susijęs su studijų programomis, dėstytojais, netgi studentais (dėl jų potencialių galimybių mokytis ir išmokti). Lietuvoje daugiausiai naudojami įprasčiausi mokymo metodai: paskaitos ir seminarai, tačiau augant bendram technikos lygiui bei vystantis naujoms technologijoms, vis plačiau šie tradiciniai mokymo metodai papildomi aukšto techninio lygio edukacinėmis naujovėmis (pvz. Dalykiniais žaidimais, smegenų šturmu, aptarimu pusbalsiu ir pan.).

Dar vienas, ne mažiau svarbesnis, turizmo studijų sistemos elementas yra *dėstytojai*. Kaip jau minėta, dėstytojų veiklą įtakoja studijų programos tyrinys, studijų formos bei metodai, o ypač studentai.

Turizmo specialistų praktinis rengimas didžiąja dalimi priklauso būtent nuo dėstytojų kompetencijos ir pasirengimo kaitai. Anot Fullan (1998), dėstytojo gebėjimo keistis pamatą sudaro keturi pagrindiniai gebėjimai: asmeninės vizijos kūrimas, domėjimasis, meistriškumas, bendradarbiavimas. Tik toks dėstytojas gali būti mokymo pokyčių ir visuomenės gerinimo procesų tarpininku. Dėstytojas yra tarpininkas tarp besimokančiojo, kliento ir darbdavio, tarp teorinių žinių, praktinės veiklos ir jų taikymo verslo pasaulyje. Mokymo institucijos kokybė ir bendra reputacija priklauso nuo to, ar geri ir talentingi jos dėstytojai. Aukšta aukštųjų mokyklų reputacija ir, tam tikra prase, universitetų amžius, suteikia galimybę sutelkti ir subrandinti aukštos kvalifikacijos dėstytojus (Kundrotas, 1996).

Studentai yra ypač svarbus studijų sistemos elementas studijų procese, kadangi be jų sistema iš viso neegzistuoja. Tarptautiniame žodyne studentu laikomas uoliai dirbantis aukštosios mokyklos moksleivis. Tai asmuo, baigęs vidurinę mokyklą ir toliau studijuojantis mokymo institucijoje (Tarptautinių žodžių žodynas, 2001).

Šiuo metu studentai ženkliai skiriasi nuo dvyliktojo amžiaus pirmųjų universitetų studentų. Nors studijų motyvacija ir ketinimai gana panašūs, dabartiniai studentai skiriasi savo akademinėmis galimybėmis, kadangi turi galimybę studijuoti įvairiose akademinėse srityse, jie turi kitokius tikslus ir siekia jų kitokiais būdais. Tuo labiau, kad pasikeitė studentą įtakojanči visuomenė ir jos reikalavimai. Dabar studentai labiau subrendę tiek amžiumi tiek savo mąstymu, dažniau studijuoja tik laiko dalį, o kitą dalį stengiasi dirbti, daugelis iš jų vien dėl to, kad pajėgtų susimokėti už studijas (Dill, 1992).

Anksčiau pateikta P. Jucevičienės (1997) pedagoginė sistemos tyrimo charakteristika, pritaikyta turizmo studijoms, bus naudojama kaip pagrindas Lietuvos universitetinių bakalauro turizmo studijų analizei.

Reikšmingas yra Lietuvos studijų kokybės vertinimo centro parengtas projektas „Mokslo ir studijų institucijų vertinimo taisyklės“ (1996), kurios galėtų pretenduoti tapti pirmosiomis akreditavimo normomis Lietuvos aukštosioms mokykloms.

Taigi apibendrinant galima teigti, kad siekiant atlikti Lietuvos turizmo studijų sistemos analizę darbe bus naudojamos šios turizmo sistemos tyrimo charakteristikos:

1. Turizmo studijų tikslai;
2. Turizmo studijų turinys (studijų programų analizė);
3. Turizmo studijų formos, metodai bei priemonės;
4. Dėstytojai;

5. Studentai;

Užsienio šalių turizmo studijos bus analizuojamos tik pagal kai kurias anksčiau minėtas turizmo sistemos charakteristikas.

2. UNIVERSITETINIŲ BAKALAURO TURIZMO STUDIJŲ ORGANIZAVIMAS LIETUVOS IR UŽSIENIO ŠALIŲ PAVYZDŽIU

2.1. Universitetinių bakalauro turizmo studijų organizavimas Lietuvos aukštosiose mokyklose

Turizmo studijos Lietuvoje buvo įvestos 1979 m. Viešbučių administravimo specialistus pradėjo rengti tuo metu buvusi Vilniaus aukštesnioji prekybos mokykla, 2000 m. tapusi Vilniaus kolegija.

Pirmoji aukštoji mokykla pradėjusi rengti turizmo specialistus buvo Klaipėdos universitetas, 1991 m. įvedęs rekreacijos ir turizmo specialybę. 1995 m. turizmo ir sporto vadybos bakalaurus pradeda rengti kita aukštoji mokykla- Lietuvos kūno kultūros akademija. Šiuo metu Lietuvoje bakalauro turizmo specialistus ir rengia tik šios dvi aukštosios mokyklos.

Kvalifikuotų turizmo specialistų parengimas yra kiekvienos iš šių dviejų aukštųjų mokyklų siekis, tačiau jų abiejų turizmo studijų tikslai gali būti įvardijami gana skirtingai ar net visai neįvardinti ir nesuformuluoti.

Studijų tikslai. Tikslai turi aiškiai atspindėti pagrindinius reikalavimus bakalauro turizmo kvalifikaciniam laipsniui įgyti, akcentuojant ką ir kokiame lygyje turėtų žinoti, mokėti būsimoji šios srities specialistas, kad galėtų sėkmingai spręsti savo veiklos problemas. Nagrinėjant ankščiau minėtų aukštųjų mokyklų dokumentus buvo pastebėta, kad nėra publikuotos studijų tikslų formuluočių.

Skirtingose Lietuvos aukštosiose mokyklose yra labai skirtingas specialistų paruošimo lygis, labai dažnai pažymių lygis neatitinka žinių lygio. Taip nutinka tik todėl, kad tos pačios srities specialistams keliami skirtingi reikalavimai, studentų žinios vertinamos pagal tos aukštosios mokyklos nustatytas taisykles. Siekiant išvengti šių neatitikimų ir suvienodinti reikalavimus tarp skirtingų aukštųjų mokyklų, jos turėtų remtis bendru tos studijų krypties reglamentu, kurio de ja, turizmo studijoms dar nėra parengto.

Šiuo metu Lietuvoje tėra paruošti 6 programų standartai (vadinamieji studijų krypties reglamentai). Turizmo studijų krypties reglamento nėra parengto, kaip ir daugelio kitų studijų, nors Aukštojo mokslo įstatymo 42 straipsnis reikalauja, kad „pagrindinių studijų programos turi atitikti atitinkamos studijų krypties reglamentą, kurį tvirtina ministerija“ (Aukštojo mokslo įstatymas, 2000).

Turi būti siekiama, kad žinių, gebėjimų ir kompetencijos standartas būtų parengtas turizmo studijoms, kuriame būtų tiksliai apibrėžti studijų tikslai, ką ir kokiame lygyje turi mokėti ir sugebėti

šios srities specialistas, tuo tikslu siekiant suformuluoti bendrus reikalavimus šioms studijoms ir suvienodinti specialistų paruošimo lygį skirtingose aukštosiose mokyklose.

Vertėtų atskirti reglamento parengimą ir įteisinimą. Studijų programas turėtų reguliuoti studijų ir profesijų žinovų parengti ir valstybės institucijų patvirtinti dokumentai (Lietuvos mokslo taryba, 2000).

Reglamentuojant studijas, turėtų būti siekiama (Lietuvos mokslo taryba, 2000):

- nustatyti bendruosius aukštojo išsilavinimo reikalavimus;
- apibrėžti bendruosius kvalifikacinius reikalavimus aukštąjį išsilavinimą įgijusiems absolventams ir specialiuosius reikalavimus kiekvienos krypties absolventams;
- nustatyti bendruosius ir specialiuosius studijų programų struktūros parametrus, suteikiant objektyvų pagrindą studijų kokybės vertinimui;
- optimaliai derinti studijų programų savianalizę ir išorinį vertinimą;
- sukurti išorinio studijų kokybės vertinimo orientyrus;
- sudaryti palankias sąlygas studijų mainams ir pripažinimui užsienyje.

Vertėtų atkreipti dėmesį į šiuos reikalavimus studijų krypties reglamentui (Lietuvos mokslo taryba, 2000):

1) *reglamento parengimo procedūra.* Studijų krypties reglamentą turėtų parengti darbo grupė, sudaryta iš studijų krypties žinovų (pedagogų, mokslininkų, praktikų, absolventų, darbdavių). Vyriausybės institucijos šį darbą turėtų tik inicijuoti, sukurti pajėgias darbo grupes, koordinuoti jų darbą, organizuoti projektų aptarimą ir įteisinti pasiūlytas išvadas.

2) *studijų turinio reguliavimo laipsnis.* Reglamentas yra privalomas visoms tos pačios krypties studijų programoms. Jis turėtų nustatyti ne griežtai fiksuotus svarbiausius programų parametrus, bet tik jų leistinumo ribas. Kitaip tariant, reglamente reikia susieti valstybės nustatytus studijų kokybės reikalavimus ir aukštosios mokyklos laisvę siekti šių kokybės standartų. Reglamente turėtų būti studijų dalis, kuri nustato tos krypties pagrindus ir būtų rekomenduojama vienoda visoms aukštosioms mokykloms, ir studijų dalis, kuri leistų aukštajai mokyklai išreikšti savo specifiką bei panaudoti mokslinį metodinį potencialą;

3) *reikalavimų pateikimo forma.* Studijų turinio reikalavimuose nurodoma, ką absolventas turi žinoti, gebėti atlikti, pažinti.

4) *reikalavimai studijų programos struktūrai.* Vertėtų nustatyti visiems tos studijų krypties studentams suteikiamas minimalias žinias pagal dalykų blokus, taip pat bendrojo socialinio ir humanitarinio (ar gamtos mokslų ir matematikos bei informatikos), mokslo ar meno srities pagrindų ir mokslo ar meno krypties specialaus lavinimo dalykų santykį.

- 5) **reikalavimai studijų trukmei.** Reglamente turi būti nustatytos neuniversitetinių studijų programų apimtys. Principinius universitetinių studijų trukmės parametrus nustato Aukštojo mokslo įstatymas.
- 6) **reikalavimai studijų formai.** Reglamentas turėtų riboti tik kai kurių studijų kryptių studijų formas. Daugumos studijų kryptių studijų formas pasirenka aukštoji mokykla.
- 7) **reikalavimai kvalifikacijai ir kvalifikaciniam laipsniui.** Reglamente turi būti išvardyti reikalavimai studijų programoms, teikiančioms kvalifikacinį laipsnį ir teikiančioms profesinę kvalifikaciją.
- 8) **reikalavimai personalo kvalifikacijai.** Turėtų būti apibrėžti dėstytojų mokslinei ar profesinei kvalifikacijai keliami reikalavimai.
- 9) **reglamento studijų materialiniam aprūpinimui.** Turėtų būti apibrėžti reikalavimai studijų materialiniam, informaciniam ir metodiniam aprūpinimui.
- 10) **reikalavimai tarptautiniu ir valstybės mastu reguliuojamoms specialybėms, pasaulinių arba tarpvalstybinių susitarimų vykdymui.** Turėtų būti įvertinti tie reikalavimai, kurie keliami konkrečioms studijų programoms (pvz., laivininkystei, teologijai ir kt.) specialiais susitarimais, konvencijomis ir kitais dokumentais.
- 11) **reikalavimai studijų krypties reglamento apimčiai.** Reglamentas turėtų būti glaustas, aiškus ir pakankamai išsamiai apibūdinantis studijų kryptį .

Apibendrinant galime teigti, kad reikėtų sudaryti darbo grupes, kurios, išnagrinėjusios ir įvertinusios esamas turizmo studijų programas, parengtų turizmo studijų krypties reglamentą, kuris turėtų įvertinti šių programų vienodumus bei skirtumus, suvienodintų specialistų paruošimo lygį skirtingose aukštosiose mokyklose.

Turizmo bakalauro kvalifikaciniam laipsniui įgyti nagrinėjamuose aukštosiose mokyklose, kaip ir visuose kituose, studentai turi išėiti nustatytos formos *studijų programą*. Bakalauro studijų programą sudaro trys studijuojamų dalykų grupės: bendrojo universitetinio lavinimo, studijų programos pagrindų dalykai ir specialaus lavinimo dalykai (Nuosekliųjų studijų programų nuostatai, 2000).

Nagrinėjamuose aukštosiose mokyklose, kaip ir daugelyje kitų, studijų programos apimtys skaičiuojamos kreditais: 1 kreditas lygus 40 studento studijų valandų, į studijų apimtį įskaičiuojant ne tik auditorinį laiką, bet ir studento savarankiško darbo laiką.

Pagrindiniai turizmo ir sporto vadybos bei turizmo ir rekreacijos studijų parametrai pateikiami 4 lentelėje

LKKA turizmo ir sporto vadybos ir Klaipėdos universiteto rekreacijos ir turizmo studijų programų parametrai

Studijų programos parametrai	Turizmo ir sporto vadyba (LKKA)	Rekreacija ir turizmas (Klaipėdos universitetas)
Valstybinis kodas	61203S110	61203S301
Kodas pagal ISCED	51134	51134
Studijų programos lygmuo	Aukštojo mokslo universitetinės studijos	Aukštojo mokslo universitetinės studijos
Suteikiamas kvalifikacinis laipsnis	Vadybos ir verslo administravimo bakalauras	Rekreacijos ir turizmo bakalauras
Studijų sritis	Socialiniai mokslai	Socialiniai mokslai
Studijų kryptis	Vadyba ir verslo administravimas	Rekreacija ir turizmas
Studijų forma ir trukmė	4 m., dieninė 5 m., neakivaizdinė	1,5 m., įgyjusiems aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą 3 m., neakivaizdinės sutrumpintos 4 m., dieninė 5 m., neakivaizdinė
Išsilavinimo reikalavimai stojantiesiems	Ne žemesnis kaip vidurinis Profiliniai dalykai pasirenkami mokykloje: kūno kultūra, užsienio kalba, lietuvių kalba, matematika.	Ne žemesnis kaip vidurinis Profiliniai dalykai pasirenkami mokykloje: geografija, istorija, lietuvių kalba, užsienio kalba.
Studijų pabaiga	Baigiamasis darbas arba baigiamasis jungtinis ekonomikos, verslo, vadybos, marketingo ir reklamos egzaminas (4 kreditai)	Baigiamasis diplominis darbas (10 kreditų)
Studijų kvalifikacijos aprašas (karjeros galimybės)	Darbas vadybininku sporto organizacijose, federacijose, asociacijose, klubuose, turistinių paslaugų firmose (viešbučiuose ir pan.)	Darbas rekreacijos, bei turizmo industrijoje, savivaldybėse.

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis šaltiniu: Atviro informavimo konsultavimo orientavimo sistema.

Abiejų aukštųjų mokyklų turizmo studijų turinys (studijų programos)(žr. 2,3 priedus) darbe analizuojamas remiantis šiais aspektais:

1. Studijų programų atitikimas nuosekliųjų studijų programų nuostatoms:
  - 1.1. Bendra studijų programų apimtis.
  - 1.2. Bendrojo universitetinio lavinimo, studijų programos pagrindų ir specialaus lavinimo dalykų apimtys.
  - 1.3. Laisvai pasirenkamų dalykų apimtys.
2. Studijų programų laisvai pasirenkamų modulių įvairovė.
3. Studijų programų praktikų įvairovė ir apimtis.
4. Užsienio kalbai skiriamas dėmesys studijų programose.
5. Moduliai, skirti išorinės aplinkos (teisinei, politinei, tarptautinei) turizmo (sporto ar rekreacijos) analizei, studijų programose.

1. Studijų programos atitikimas nuosekliųjų studijų programų nuostatomis.

1.1. Abejuose aukštosiose mokyklose bakalauro turizmo studijų programos apimtis – 160 kreditų (Atitinka nuosekliųjų studijų programos nuostatus).

1.2. Turizmo ir sporto vadybos studijų programoje (LKKA) bendrojo universitetinio lavinimo ir studijų programos pagrindų dalykams skiriama 76 kred. (26 bendrojo universitetinio lavinimo ir 52 programos pagrindų dalykams), kai reikalaujama ne mažiau 64 kred. (ne mažiau 24 bendrojo universitetinio lavinimo ir ne mažiau 40 programos pagrindų dalykams), o specialaus lavinimo dalykams – 82 kred., kai reikalaujama ne mažiau 64 kred..

Rekreacijos ir turizmo studijų programoje (KU) bendrojo universitetinio lavinimo ir studijų programos pagrindų dalykams skiriama 69 kred., kai reikalaujama ne mažiau 64 kred. (ne mažiau 24 bendrojo universitetinio lavinimo ir ne mažiau 40 programos pagrindų dalykams), o specialaus lavinimo dalykams – 91 kred., kai reikalaujama ne mažiau 64 kred.

Tokia situacija, kai bendrojo universitetinio lavinimo ir studijų programos pagrindų dalykams reikalaujama skirti gana didelį kiekį kreditų (t.y. ne mažiau 64 kred.), o abi aukštosios mokyklos, ypač LKKA, šį kreditų kiekį dar net ir ženkliai viršija (t.y. KU skiria 69 kred., o LKKA net 76 kred.) rodo, kad abi aukštosios mokyklos, kurios yra išpraustos į nustatytus rėmus t.y. turi laikytis nuosekliųjų studijų programų nuostatų, orientuojasi parengti platų bendrąjį universitetinį išsilavinimą turintį turizmo specialistą. Pasak R. Jucevičiaus ir V. Kundroto (1996), specialistas, parengtas aukštojoje mokykloje bakalauro studijose, nėra kurios nors konkrečios veiklos srities specialistas, bet gerai pažįsta veiklos visumą, turėdamas konceptualųjį pasirengimą sugeba atpažinti skirtingus procesus, reiškinius ir juos įtakoti. Pradiniam darbinės karjeros etape jis gali būti mažiau efektyvus nei praktinės mokyklos absolventas, kuris yra įvaldęs konkrečios veiklos metodus ir techniką. Tačiau įgyti profesionalumą siauroje veiklos kryptyje universitetinį išsilavinimą turinčiam asmeniui yra kur kas lengviau, negu siaurai specializuotam profesionalui tapti plačios veiklos srities specialistu. Dėl labai dinamiškai kintančių veiklos pokyčių, inovacijų, turimos žinios greitai sensta, todėl reikia nuolatos mokytis. Profesionalui sunku atnaujinti pakankamai siauras savo veiklos žinias, o specialistui, turinčiam platesnį teorinį pasirengimą, tai padaryti gana lengva.

Apibendrinant bendrojo universitetinio lavinimo, studijų programos pagrindų ir specialaus lavinimo modulių apimtį turizmo studijų programose galime teigti, kad abiejų aukštųjų mokyklų šios studijų programos atitinka nuosekliųjų studijų programų nuostatus. Kreditų skaičius skiriamas bendrajam universitetiniam išsilavinimui studijų programose turėtų būti ženkliai mažesnis, tuo būdu siekiant panaikinti vieną iš Sovietinių laikų palikimų, kuris užkerta kelią parengti plataus profesinio mąstymo ir praktinio pasirengimo turizmo specialistus.

1.3. Kadangi laisvai pasirenkamiems moduliams turizmo ir sporto vadybos studijų programoje (LKKA) skiriama 11 kred. (t.y. apie 7 proc. visos studijų programos) ir rekreacijos ir turizmo

studijų (KU) programoje – 17 kred. (t.y. apie 11 proc. visos studijų programos), o nuosekliųjų studijų programų nuostatai reikalauja šiems moduliams skirti ne mažiau 5 proc. visos studijų programos, vadinasi galime teigti, kad laisvai pasirenkamų dalykų apimtis taip pat atitinka jau anksčiau minėtus nuostatus.

Šitoks mažas pasirenkamųjų dalykų kiekis charakterizuoja tai, kad šiose aukštojoje mokyklose, kaip ir daugelis kitų (nes jos visos vadovaujasi nuosekliųjų studijų programų nuostatais), vis dar vyrauja „mokyklinis“ principas, pagrįstas griežta semestrų bei juose dėstomų dalykų sistema. Studentas praktiškai neturi jokių galimybių planuoti savo studijų pats. Tokia sistema toli gražu neprisideda prie vienos iš pagrindinių aukštosios mokyklos misijos – auklėti savarankiškai mąstančią ir laisvą asmenybę- igyvendinimo.

2. Studijų programų laisvai pasirenkamų modulių įvairovė.

Turizmo ir sporto vadybos studijų programoje yra siūloma gana nemažai pasirenkamųjų dalykų, tokių kaip: kurortologija, pervežimai turizme, sporto sociologija, turai ir ekskursijos, žiniasklaida sporte, laisvalaikio ir rekreacijos valdymas, sporto istorija, pramogų industrija, sportas ir aplinka, sportinis turizmas, sporto marketingas, sporto ryšiai su visuomene, viešbučių administravimas, gimnastika, lengvoji atletika, plaukimas, sportiniai žaidimai ir kt. Analizuojant šiuos dalykus galime matyti, kad didesnė jų dalis yra labiau orientuota į sporto sritį.

Rekreacijos ir turizmo studijų programoje pasirenkamųjų dalykų kiekis yra šiek tiek skurdesnis, kadangi studentams siūlomi tik šie pasirenkamieji moduliai (be pasirenkamųjų humanitarinių, socialinių, fizinių, biomedicininų mokslo sričių dalykų): retorika, tarptautinis turizmas, muzikos terapija, kaimo turizmas, turizmo paslaugų rezervavimo sistemos, investicinių projektų rengimas ir kt. Analizuojant šiuos modulius pastebėta, kad didesnioji jų dalis labiau orientuota į turizmo sritį.

Nagrinėjant abiejų turizmo studijų programų laisvai pasirenkamųjų dalykų įvairovę pastebėta, kad turizmo ir sporto vadybos studijose yra siūloma daugiau ir įvairesnių pasirenkamųjų modulių, nors ir labiau orientuotų į sporto sritį. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad abiejuose aukštosiose mokyklose rinktis studentams galima tik nedidelį kiekį kreditų (t.y. LKKA 11 kred. ir KU 17 kred.), galime teigti, kad tai riboja galimybes patiems studentams individualizuoti savo studijų programas, o aukštosioms mokykloms - organizuoti studijų procesą, pagrindžiant jį principu – aukštoji mokykla siūlo, studentas renkasi.

3. Studijų programų praktikų įvairovė ir apimtis.

Praktika yra tęsiamoji studijų dalis, kuri skirta studentų teorinių žinių taikymui praktinėje veikloje. Turizmo ir sporto vadybos studijų programoje praktikai yra skiriama 15 kreditų. Studentai atlieka 3 rūšių praktiką: pažintinę(atliekama II kurse), mokomąją (atliekama III kurse) ir profesinę (atliekama IV kurse). Rekreacijos ir turizmo studijų programoje atliekama tik vienos rūšies praktika, kuriai skiriama vos 8 kreditai.

Reziumuojant galime teigti, jog turizmo studijose praktikai skiriamas kreditų kiekis yra tikrai mažas, kas riboja galimybę parengti gerą praktinį pasirengimą turinčius turizmo specialistus, kurie šiandieninėje rinkoje darbdavių yra labiausiai vertinami, nes dauguma įmonių vadovų vertina ne „diplomą“, o specialistų profesines žinias ir sugebėjimus. Todėl labai svarbu yra gerinti turizmo specialistų praktinį pasirengimą, o taip pat, stiprinti ryšius tarp aukštosios mokyklos ir turizmo įmonių, kurioms yra ruošiamas būsimas specialistas.

4. Užsienio kalbai skiriamas dėmesys studijų programose.

Siekiant integracijos į pasaulinę akademinę visuomenę studentams labai svarbu gerai mokėti užsienio kalbas. Tiek turizmo ir sporto vadybos tiek ir turizmo ir rekreacijos studijų programose užsienio kalbai yra skiriama vos po 4 kred. Tai rodo, kad turizmo studentai turi labai ribotas galimybes įsisavinti užsienio kalbas, kurios yra labai svarbios šiems specialistams, kurių didžioji klientų dalis paprastai būna užsieniečiai.

5. Moduliai, skirti išorinės aplinkos (teisinei, politinei, tarptautinei) turizmo (sporto ar rekreacijos) analizei, studijų programose.

Analizuojant išorinius (teisinius, politinius, tarptautinius), turizmą (sportą ar rekreaciją) įtakojančius modulius pastebėta, kad turizmo ir sporto vadybos studijų programoje nepakankamai rūpinamasi išorinės aplinkos įtaka ir svarba, kadangi programoje yra vos keli moduliai susiję su šia aplinka t.y. verslo teisė, sporto politika. Taip pat beveik visai dėmesio neskiriama tarptautiniam turizmo ir sporto vadybos aspektui. Programoje rastas tik vienas šio aspekto modulis t.y. tarptautinis verslas, neskaitant modulio- Europos sąjunga ir sportas, kurį studentai gali laisvai rinktis.

Turizmo ir rekreacijos studijų programoje aptiktas vienas modulis t.y. verslo ir turizmo teisė, susijęs su išoriniu aspektu. Visoje programoje, neskaitant pasirenkamoje dalyko tarptautinis turizmas, nebuvo aptikta nei vieno modulio, susijusio su tarptautiniu rekreacijos ir turizmo pažinimu.

Apibendrinant galime teigti, kad turizmo studijų programose mažai dėmesio skiriama išoriniam turizmo (sporto ar rekreacijos) pažinimui.

Nagrinėjant turizmo studijų programas pastebėta, kad nei vienoje iš nagrinėjamų Lietuvos aukštųjų mokyklų turizmo studijų programose nėra numatomi specializacijų. Iš vienos pusės tai nėra blogai, kadangi taip rengiami universalesni, turintys platesnį universitetinį išsilavinimą turizmo specialistai, iš kitos pusės- nespecializuotos studijos nesuteikia galimybės studentui rinktis, užkerta kelią parengti tam tikros sferos (specializacijos) kvalifikuotą specialistą. Studijų programų atitinka nuosekliųjų studijų programų nuostatus. Pasirenkamųjų modulių įvairovė pakankama, tačiau labai menkas kreditų kiekis šiems moduliams riboja galimybes patiems studentams individualizuoti savo studijų programas. Užsienio kalbai ir praktikai skiriamas taip pat labai mažas

kreditų kiekis, todėl dėl šios priežasties turizmo specialistai įgyja nepakankamą profesinių žinių ir sugebėjimų bagažą ir turi tik ribotas galimybes, dar ir dėl užsienio kalbų mokėjimo stygiaus, integruotis į pasaulinę akademinę visuomenę. Išoriniam turizmo (sporto ar rekreacijos) pažinimui studijų programose beveik neskiriama dėmesio, o tai užkertą studentam kelią pažinti jų studijuojamą sritį įvairiais aspektais (pusėmis).

Turizmo studijų formos. Turizmo studijose LKKA ir Klaipėdos universitete, deja, dar nepastebima formų įvairovė. Dominuojanti studijų forma yra pilnos studijos, kurių trukmė 4 metai, kita studijų forma - neakivaizdinės studijos, truncančios 5 metus. Klaipėdos universitetas dar siūlo dvi sutrumpintų studijų formas truncančias 3 ir 1,5 metų, skirtas įgijusiems aukštesnįjį arba aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą, taip pat aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Į sutrumpintas 3 metų studijas priimami asmenys, baigę rekreacijos ir turizmo krypties aukštesniąsias studijas, o į 1,5 metų sutrumpintas- asmenys, baigę rekreacijos ir turizmo krypties aukštojo mokslo neuniversitetines studijas.

Kalbant apie neakivaizdines studijas reikia pažymėti, kad šios studijos nagrinėjamuose aukštosiose mokyklose, kaip ir daugelyje kitų, nėra ta distancinių studijų forma, kur studentai studijuodami savarankiškai palaiko dažną ryšį su aukštąja mokykla, konsultuojasi telefonu, paštu, elektroniniu paštu su dėstytojais ir kitais studijų proceso dalyviais. Aukštosiose mokyklose vis dar realizuojama sena neakivaizdinių studijų forma, likusi iš sovietinių laikų, kai studentai atvyksta tik į egzaminų sesijas, o iki to beveik nebendrauja su dėstytojais. Tobulinant šią studijų formą, ji būtų labai populiari Lietuvoje, nes daugelis turizmo žmonių, dirbančių ar turinčių savo firmas, tačiau neturinčių reikiamo turizmo išsilavinimo, mielai ši forma pasinaudotų.

Apibendrinant studijų formas, naudojamas bakalauro turizmo studijose, galime teigti, kad Klaipėdos universitetas turizmo ir rekreacijos studentams siūlo daugiau studijų formų, nei LKKA, kur pateikiamos tik įprastinės ir ne visiems pakankamai patogios tik dienes ir neakivaizdines studijas.

Studijų metodai ir priemonės. Abejuose nagrinėjamuose universitetuose dažniausiai naudojamas turizmo studijų metodas yra paskaita. Manau tai galima paaiškinti tuo, kad studijoms trūksta naujausios literatūros, leidžiančios daugiau laiko skirti savarankiškam darbui, bei aukštos kvalifikacijos dėstytojų, galinčių ir sugebančių naudoti šiuolaikinius aktyvacinius metodus. Abiejų aukštųjų mokyklų studijų programose taip pat yra numatyti seminarai nagrinėjamo dalyko tema, manau tokia studijų forma labiau lavina studentų mąstymą, bendravimo įgūdžius ir gebėjimą nuosekliai dėstyti savo mintis. Dažniausiai naudojama atsikaitymų forma turizmo studijose yra egzaminas. Daugelyje aukštųjų mokyklų, tame tarpe ir LKKA ir KU, tokią skurdžią naudojamų metodų įvairovę didžiąja dalimi lemia pasenęs (sovietinis) dėstytojų požiūris į paskaitos vedimo pobūdį – „dėstytojas diktuoja, o studentas nuosekliai viską užrašinėja“. Taip pat lemia naujausios

literatūros ir technologijų stoka o ypač ta problema yra opi Klaipėdos universitete, kuriame šios studijos yra dar pakankamai jaunos ir dar nespėjo sukurti materialinės-techninės bazės.

Nagrinėjamos aukštosios mokyklos trūkstant materialinės-techninės bazės yra labai svarbu patiems dėstytojams rengti savo metodinės mokomąsias priemones. Klaipėdos universitete nemažai mokymo priemonių ir metodinių knygų yra parengę šie rekreacijos ir turizmo katedros dėstytojai: I. Vainienė, A. Armaitienė, P. Grecevičius, A. Urbis, R. Povilanskas, P. Grecevičius, A. Armaitienė ir kt. LKKA rekreacijos, turizmo ir sporto vadybos katedroje: L. Žalys ir I. Žalienė, S. Gečas ir kt. katedros dėstytojai.

Dėstytojai. Vienas iš svarbiausių mokymo proceso sistemos elementų yra ugdytojai (dėstytojai). Nuo jų profesinio pasirengimo, mokslinio laipsnio, kompetencijos ir naudojamų metodų studijų metu didžiąja dalimi priklauso studijų kokybė ir ugdomų turizmo specialistų profesinis pasirengimas. Dėstant turizmo studijas ypač svarbu būti ne tik geru pedagogu, bet ir mokslininku, bei savo srities tyrinėtoju.

5 lentelė

Turizmo studijų programų dėstytojai LKKA ir Klaipėdos universitetuose

Dėstytojų pozicijos ir skaičius	LKKA	KU
Habilituoti daktarai	0	1
Daktarai	7	6
Neturintys mokslinio laipsnio:		
lektoriai	1	1
asistentai	13	8
Viso:	21	16

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis šaltiniais: Lietuvos kūno kultūros akademijos ir Klaipėdos universiteto pedagoginis personalas.

Nagrinėdami akademinį turizmo studijų potencialą matome, kad didžioji dalis dėstytojų tiek vienoje tiek ir kitoje aukštojoje mokykloje yra asistentai. Iš vienos pusės, tai nuostabu, kad šiuose universitetuose dirba daug jaunų dėstytojų, kupinų jaunatviško polėkio, energijos, noro dirbti ir siekti karjeros. Tačiau, iš kitos pusės, asmenys, neturintys pakankamai patirties, o tik teorinių dalykinių žinių, gali nevisiškai tinkamai išdėstyti kursą, kadangi studentai praranda galimybę įsigilinti į esminius praktinės veiklos principus.

Tokį turizmo studijų akademinį potencialą galima paaiškinti tuo, kad bakalauro turizmo studijos yra „jaunos“ studijos ir dar nespėta paruošti aukštos kvalifikacijos dėstytojų. Vyresnio amžiaus ugdytojai dažniausiai vis dar taiko pasenusius mokymo metodus, nusistovėjusius dar nuo sovietinių laikų ir nemato poreikio taikyti pažangias naujausias metodikas ir naudotis technologijų pasiekimais.

Studentai. Studentų skaičius po Nepriklausomybės atkūrimo dėl sudėtingų ekonominių ir socialinių sąlygų buvo stipriai sumažėjęs. 1992 -1996 metais studentų skaičius aukštosiose mokyklose pradeda augti, nes, transformuojantis Lietuvos visuomenei, didėja protinio darbo, profesionalaus išmanymo bei kvalifikacijos svarba, o kartu – ir žinojimo poreikis (Kundrotas, 1996).

Remiantis 2005 metų duomenimis į LKKA turizmo ir sporto vadybos studijose priimta 82 studentai: iš jų 42 dieniniame ir 40 studentų neakivaizdiniame skyriuje. Į Klaipėdos universiteto rekreacijos ir turizmo studijas priimti 37 studentai: iš jų 22 dieniniame skyriuje, o likusieji 15 – neakivaizdinaime.

Poreikis studijuoti turizmo studijų programose yra tikrai didelis (žr. 1 priedą), todėl atrenkami tik pačius aukščiausius vidurkius tutintys moksleiviai.

Lietuvos aukštosiose mokyklose šiuo metu galioja liberali studentų atrankos sistema, t.y. kiekvienas universitetas pasirenka jo manymu tinkamiausias atrankos taisykles.

Šiuo metu dar nėra nepriklausomų vertinimo centrų, leidžiančių stojančiųjų žinias vertinti pagal vienodus vertinimo kriterijus, todėl pasikliaujama vidurinių mokyklų atestatų rodikliais. Šie rodikliai nėra pakankamai patikimi, nes vidurinių mokyklų parengimo bei jose keliamų reikalavimų lygis labai skiriasi. Todėl daugelis aukštųjų mokyklų, atlikdami atranką, naudoja papildomus stojamuosius testus ar egzaminus. Stojant į universitetines bakalauro turizmo studijas nei LKKA nei KU nėra naudojama jokia papildoma stojamųjų testų ar egzaminų sistema, konkursinius balus sudaro tik vidurinių mokyklų atestatų duomenys. Stojant į rekreacijos ir turizmo studijų programą stojamąjį balą sudaro: geografija, lietuvių k. ir užsienio k., o į turizmo ir sporto vadybos studijų programą- lietuvių k., užsienio k., istorija ir matematika. Išsamiau studentų atrankos sistemos į turizmo studijas nenagrinėsiu, kadangi šios sistemos nuolat kinta ir ,deja, nėra universalus Lietuvos aukštųjų mokyklų atrankos sistemos modelio.

Studentija yra viena iš aktyviausių socialinių sluoksnių, kurie aktyviai dalyvauja įvairiose laisvalaikio veiklose. LKKA aktyviai veikia studentų atstovybė, studentų mokslinė draugija, turistų klubas “Altus”, tautinių šokių ansamblis “Rasa”, KU gali didžiuotis šokių klubu “Žuvėdra” ir jos pasiekimais net tik Lietuvos tačiau ir užsienio mastu.

Pastaruoju metu vis didėja studentų tarptautiniai mainai tarp aukštųjų mokyklų. LKKA ir KU turizmo studentų, vykstančių studijuoti į užsienio universitetus 2005-2006 m. pagal studijų mainų programą Socrates / Erasmus, skaičius pateiktas 6 lentelėje.

6 lentelė

Pagal SOCRATES/ERASMUS mainų programą 2005/2006m.m. studijoms užsienyje atrinktų turizmo studentų skaičius LKKA ir KU

Lietuvos aukštoji mokykla	Atrinktų studentų skaičius	Užsienio aukštoji mokykla	Šalis
LKKA	1	Jyvaskyla universitetas	Suomija
LKKA	4	Lisabonos technikos universitetas	Portugalija
LKKA	2	Laplandijos universitetas	Suomija
KU	1	Universita degli studi de Perrugia	Italija
KU	1	Lapland University	Suomija
KU	1	Universidad Politecnica de Barcelona	Ispanija
KU	1	Roskilde University	Danija

Šaltinis: Sudaryta autorės remiantis šaltiniais: LKKA tarptautinių ryšių skyrius, KU tarptautinių ryšių skyrius

Iš pateiktų duomenų galime matyti, kad abiejų aukštųjų mokyklų turizmo studentai dalyvauja Socrates/Erasmus mainų programoje, tačiau turizmo ir sporto vadybininkų išvyksta beveik dvigubai daugiau t.y. 7 nei rekreacijos turizmo specialistų t.y. tik 4. Apibendrinant galima teigti, kad abiejoms aukštosioms mokykloms, o ypač KU, reikia stiprinti tarptautinius mainus, kadangi tokia patirtis studentams yra naudinga ne tik užsienio šalių teorinės ir praktinės patirties įsisavinimui, bet ir kitų šalių kalbų įgūdžių tobulinimui, kas labai svarbu turizmo specialistui, kuris aptarnauja ne tik Lietuvos, bet ir užsienio klientus.

Lietuva šiuo metu tik kuria savo *akreditacijos* sistemą. 1995 metais įkurtas Studijų kokybės vertinimo centras, kuris ir turėtų vykdyti šią funkciją. Ši institucija, pasitelkusi ekspertus iš Lietuvos mokslo ir studijų institucijų, parengė “Mokslo ir studijų vertinimo taisykles”, kurios detalizuoja, koku būdu bus vertinamos aukštojo mokslo institucijų studijų programos ir jų realizavimas, mokslinės veiklos produktyvumas, reikšmingumas, perspektyvumas.

Šiuo metu aukštosios mokyklos, siekdamos palaikyti reikiamą studijų proceso bei mokslinių tyrimų kokybę, vadovaujasi vyriausybės patvirtintais kvalifikaciniais aukštojo išsilavinimo nuostatais.

2.2. Universitetinių bakalauro turizmo studijų Lietuvos aukštosiose mokyklose SWOT analizė

SWOT analizė - tai kokio nors socialinio darinio (įmonės, organizacijos ar kt.), šiuo atveju turizmo studijų sistemos, dabarties privalumų bei trūkumų ir ateities galimybių bei pavojų nustatymas. Turizmo studijų programos analizuojamos keturiais aspektais: kokie programų privalumai ir trūkumai, kokios jų potencialios galimybės ir su kokiais pajovais susiduriama realizuojant turizmo studijų programas.

Atlikus Lietuvos universitetinių bakalauro turizmo studijų analizę, pateikta SWOT analizė (žr. 7 lentelę).

7 lentelė

Lietuvos aukštųjų mokyklų turizmo studijų SWOT analizė

Privalumai	Trūkumai
1. Didelis studentų poreikis studijuoti turizmo studijų programose LKKA ir KU. 2. KU siūloma gana nemaža turizmo studijų formų įvairovė (4 m. dieninė, 5 m. neakivaizdinė, 1,5 m ir 3 m. sutrumpintos studijos).	1. Didelis dėmesys skiriamas bendrojo universitetinio lavinimo dalykams, o ne specialybės moduliams. 2. Silpnas studentų praktinis parengimas. 3. Turizmo studijų specialybių mažas kiekis, specializacijų visai nesiūloma. 4. Turizmo studijos Lietuvos aukštosiose mokyklose pakankamai jaunos ir neturi pakankamos patirties ruošiant šios srities specialistus. 5. Menka studijų metodų įvairovė. 6. Nepakankami bibliotekos fondai aukštosiose mokyklose turizmo temomis.

Galimybės	Pavojai
<ol style="list-style-type: none"> 1. Pereiti prie daugelyje šalių propoguojamos 3+2 sistemos (bakaluro studijos 3 m. +2 m. magistro studijos). 2. Parengti turizmo srities studijų reglamentą. 3. Pasinaudoti užsienio šalių patirtimi rengiant studijų programas (užsienio šalių turizmo studijų programų dažniausiai pasikartojantys moduliai). 4. Gerinti turizmo specialistų praktinį pasirengimą, didinant valandų skaičių ir praktikų įvairovę. 5. Specializuoti turizmo studijų programas. 6. Didinti turizmo specialybių kritinę masę. 7. Stiprinti tarptautinius turizmo studentų ir dėstytojų mainus. 8. Plėsti techninę bazę studijų procesui ir moksliniams tyrimams ir rengti aukščiausios kvalifikacijos specialistus. 9. Struktūrinių fondų įsisavinimas. 10. Didesnė aukštųjų mokyklų autonomija inicijuoti naujas ir koreguoti jau esamas turizmo studijų programas. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dėl nepakankamo praktinio pasirengimo turizmo specialistams gali būti sunku integruotis į turizmo rinką. 2. Dėl menko užsienio kalbų mokėjimo turizmo specialistams gali būti problematiški parduoti turizmo produktą užsienio klientams. 3. Valstybės politika aukštųjų mokyklų atžvilgiu neaiški ir nenuosekli.

Turizmo studijos Lietuvos aukštosiose mokyklose dar pakankamai jaunos, todėl nėra pakankamos patirties, techninės bazės ir bibliotekos fondų, rengiant turizmo specialistus. Didelis studentų noras studijuoti turizmo studijų programose rodo šių studijų populiarumą, todėl tobulinant studijų programas vertėtų pasinaudoti užsienio šalių patirtimi. Vertėtų gerinti turizmo studentų praktinį pasirengimą, užsienio kalbų įgūdžius, didinti specialaus lavinimo modulių skaičių, pereiti prie „3+2“ sistemos (bakaluro studijos 3 m. +2 m. magistro studijos). Vertėtų didinti turizmo specialybių kiekį ir įvairovę, numatyti bent kelias specializacijas. Siekiant bent kiek suvienodinti turizmo specialistų paruošimo lygį skirtingose aukštosiose mokyklose ir suformuluoti bendrus reikalavimus turizmo studijoms, vertėtų parengti turizmo srities studijų reglamentą.

2.3. Universitetinių bakaluro turizmo studijų organizavimas užsienio šalių aukštosiose mokyklose

Europos taryba 2000 m. Lisabonoje suformulavo tokius Europos žinių visuomenės tikslus: Europos žinių visuomenė turi tapti konkurentabili pasaulyje, dinamiška, besiremianti žinių ekonomika, pajėgi užtikrinti darnų ekonominį augimą, kurianti daugiau ir geresnių darbo vietų bei pasižyminti didesne socialine sanglauda (Armaitienė ir kt., 2004).

Žinių visuomenės augimas priklauso nuo naujų žinių gamybos, jų perdavimo per mokymą ir švietimo sistemą, jų skleidimo informacijos ir komunikacinėmis technologijomis bei panaudojimo naujuose gamybiniuose procesuose ar teikiant paslaugas. Universitetų vaidmuo unikalus tuo, kad jų indėlis į regioninę ir vietinę plėtrą yra ypač reikšmingas. Europos universitetų pagrindinis vaidmuo – kurti žinias Europoje (Armaitienė ir kt., 2004).

Universitetai veikia besiplečiančios globalizacijos sąlygomis, kurios nuolat kinta, auga talentų pritraukimo ir išlaikymo konkurencija, didėja reikalavimai. Kol kas Europos universitetai turi prastesnes sąlygas ir mažesnes finansines galimybes nei analogiškos institucijos JAV. Dar vienas Europos universitetų problemų aspektas pasireiškia tuo, kad Europoje mokslininkams ir studentams siūloma mažiau patraukti studijų ir mokslų tiriamoji aplinka nei JAV. Pagrindinė problema Europos universitetuose- nepakankamas aukštųjų mokyklų dėstytojų, programų ir specialybių kritinės masės kiekis, kuris skatintų rinktis bendradarbiavimą, kurti tinklus, bendrus kursus ar specialybes (Armaitienė ir kt., 2004).

Minėtos problemos aktualios ir turizmo studijose, kurios Europos universitetuose galutinai įsitvirtino XX amžiaus devintajame- dešimtajame dešimtmečiuose. Šiuo metu Europos turizmo studijas siūlo daugiau nei 80 aukštųjų mokyklų. Tarptautinės organizacijos ATLAS duomenimis, didžiausia pasiūla - Didžiojoje Britanijoje, kurioje 24 universitetai įgyvendina turizmo studijų programas (Armaitienė ir kt., 2004).

Siekiant atlikti gilesnę faktinę užsienio šalių universitetų turizmo studijų programų analizę, išanalizuotos 28 JAV ir Europos aukštųjų mokyklų turizmo studijų programos.

Analizuojant JAV ir Europos aukštųjų mokyklų turizmo programas buvo pastebėta, kad JAV aukštosiose mokyklose yra siūloma didesnė ir platesnė specialybių ir specializacijų įvairovė, tuo tarpu Europos aukštosios mokyklos siūlo studijų programas, kurios beveik neturi specializacijų (žr. 4, 5 priedus). Kaip jau buvo minėta anksčiau, ši tendencija būdinga daugeliui Europos ir JAV aukštųjų mokyklų, kadangi viena iš Europos aukštųjų mokyklų problemų- nepakankamas specialybių ir specializacijų kiekis lyginant su JAV.

Sąlyginai analizuojamų užsienio aukštųjų mokyklų turizmo specialybes ar specializacijas (žr. 4 ir 5 priedai) priskiriant vienai iš šių grupių: turizmas, sportas, rekreacija, laisvalaikis, viešbučiai ir restoranai, kelionės, nustatyta, kad didžioji dalis specialybių ir specializacijų yra rekreacinės, mažesnioji dalis - susijusios su sportu ir turizmu. Tik keletas jų yra susijusios su laisvalaikiu, kelionėmis ir viešbučių bei restoranų valdymu. Šitoks programų pasirinkimas nėra atsitiktinis, kadangi analizei buvo atrinktos specialybės ir specializacijos, kurios **susijusios su turizmo ir sporto vadyba bei rekreacija ir turizmu, taip siekiant jas vėliau palyginti analogiškomis studijomis Lietuvoje t.y. Lietuvos kūno kultūros akademijos studijų programa- turizmo ir sporto vadyba ir Klaipėdos universiteto studijų programa- rekreacija ir turizmas.**

Kaip jau buvo minėta anksčiau, beveik visos JAV aukštosios mokyklos siūlo ne tik turizmo specialybes, tačiau dar mažiausiai po 3 specializacijas. Tuo tarpu vos viena iš nagrinėtų Europos aukštųjų mokyklų t.y. Kent State universitetas siūlo rekreacijos, turizmo ir sporto vadybos specialybę kartu leisdamas rinktis vieną iš dviejų specializacijų: terapinė rekreacija arba rekreacija

ir sporto vadyba. Tai galima paaiškinti tuo, jog kol kas Europos universitetai turi prastesnes sąlygas ir mažesnes finansines galimybes specializuoti programas nei analogiškos institucijos JAV.

Vienas iš svarbiausių aspektų analizuojant turizmo studijų programas yra dėstomų dalykų įvairovė ir sudėtis. **Sąlyginai nagrinėjamų užsienio šalių aukštųjų mokyklų turizmo studijų programos, kaip jau buvo minėta anksčiau, suskirstant į dvi grupes: turizmo ir sporto vadybos bei rekreacijos ir turizmo studijos** (6, 7 priedai), buvo atlikta studijų modulių analizė. Šios analizės tikslas- nustatyti užsienio šalių aukštųjų mokyklų *turizmo ir sporto vadybos* bei *rekreacijos ir turizmo* studijų dažniausiai pasikartojančių dalykų „kamieną“, siekiant atlikti lyginamąją analizę su analogiškais studijomis Lietuvoje.

Atlikta užsienio šalių aukštųjų mokyklų turizmo ir sporto vadybos specialybių ir specializacijų modulių analizė (8 ir 9 priedai) leido pastebėti šiuos dažniausiai pasikartojančius **turizmo ir sporto vadybos studijų** dalykus:

- ✚ Tyrimo metodologija (tyrimo metodai) ;
- ✚ Biznio (verslo) studijų dalykai (įvadas į biznį, biznio principai, biznio finansai, biznio analizė ir pan.);
- ✚ Žmogiškųjų išteklių vadyba;
- ✚ Užsienio kalbos;
- ✚ Marketingo studijų dalykai (įvadas į marketingą, marketingo principai);
- ✚ Apskaita;
- ✚ Turizmo planavimas;
- ✚ Sporto marketingas;
- ✚ Turizmo marketingas;
- ✚ Tarptautinis turizmas;
- ✚ Sporto vadybos moduliai (sporto vadybos įvadas, sporto vadybos pagrindai ir pan.);
- ✚ Sporto teisė;
- ✚ Trenerevimas;
- ✚ Turizmas, kultūra ir visuomenė;

Nustačius daugiausiai pasikartojančius turizmo ir sporto vadybos modulius („modulių kamieną“) galime pastebėti, kad jie apima daugelio sričių disciplinas, kurių nemažai yra susijusios ne tik su vidiniu, bet ir su išoriniu šių studijų pažinimu t.t. tarptautinis turizmas, sporto teisė, turizmas, kultūra ir visuomenė. Kadangi šie turizmo ir sporto vadybos moduliai buvo pastebėti daugelio užsienio aukštųjų mokyklų analogiškuose studijų programose ir charakterizuojami kaip pakankamai efektyvūs realizuojant šias studijas, todėl užsienio šalių patirtis galėtų būti sėkmingai pritaikyta Lietuvos analogiškose studijose.

Nustačius užsienio šalių turizmo ir sporto vadybos dažniausiai pasikartojančių modulių („modulių kamienas“), pastebėta, kad Lietuvos analogiškoje studijų programoje yra vos 6 studijų kamieno dalykų t.y. tyrimo metodologija, verslo studijų dalykai (tokie kaip: tarptautinis verslas, turizmo verslas, sporto verslas, verslo teisė), turizmo marketingas, užsienio kalba, marketingas ir apskaita. Vadinas galime teigti, jog pokolkas Lietuvoje tarptautinė patirtis, rengiant turizmo ir sporto vadybos studijas, nėra visiškai sėkmingai perimama, todėl tobulinant šias programas vertėtų pasinaudoti šiuo „modulių kamieniu“.

Aptikus dažniausiai pasikartojančius užsienio šalių aukštųjų mokyklų turizmo ir sporto vadybos dažniausiai pasikartojančius modulių, naudinga būtų išanalizuoti kokioms studijoms t.t. amerikietiškomis (JAV aukštosioms mokykloms) ar europietiškomis (Europos aukštosioms mokykloms) yra labiau artima Lietuvos turizmo ir sporto vadybos studijų programa. Atlikta analizė (žr. 10 ir 11 priedus) leidžia teigti, jog Lietuvos turizmo ir sporto vadybos studijos yra artimos **eurpietiškajam** analogiškų studijų moduliui. Kaip ir buvo tikėtasi, Lietuvos turizmo studijos, kaip ir daugelis kitų studijų, turi nemažai europietiškų studijų bruožų, tačiau reikia pastebėti, kad perimti JAV valstybių patirtį būtų labai naudinga tobulinant Lietuvos turizmo ir sporto vadybos programą.

Atlikta JAV ir Europos aukštųjų mokyklų rekreacijos ir turizmo specialybių ir specializacijų modulių analizė (12 priedas) leido pastebėti šiuos **rekreacijos ir turizmo studijų** dažniausiai pasikartojančius dalykus:

- ✚ Rekreacinis vadovavimas;
- ✚ Ypatingų renginių ir susurinkimų planavimas, konferencijų ir renginių planavimas ir vadyba;
- ✚ Komercinė rekreacija ir turizmas/komercinė rekreacija;
- ✚ Kelionės ir turizmas;
- ✚ Lauko rekreacija (įvadas į lauko rekreaciją, lauko rekreacijos planavimas, lauko rekreacijos politika);
- ✚ Įvadas į rekreaciją ir laisvalaikį (rekreacijos ir laisvalaikio pagrindai);
- ✚ Rekreacinių paslaugų programavimas (rekreacijos programos);
- ✚ Rekreacijos valdymas (rekreacijos sistemų valdymas);
- ✚ Rekreacijos planavimas;
- ✚ Teisinis rekreacijos aspektas (teisinis rekreacijos, parkų ir turizmo aspektas);
- ✚ Ekoturizmas;
- ✚ Terapinė rekreacija ir turizmas;

Nustačius dažniausiai pasikartojančių rekreacijos ir turizmo studijų „modulių kamieną“ užsienio šalių aukštosiose mokyklose, pastebėta, jog analogiškos studijos Lietuvoje turi vos 1 kamieno modulį t.y. rekreacijos paslaugų programavimas (rekreacinės programos), deja kitų

kamieno modulių programoje nebuvo pastebėta. Tai rodo, kad realizuojamos rekreacijos ir turizmo studijos Lietuvoje modulių turiniu yra visiškai nepanašios į analogiškas studijas užsienio šalių aukštosiose mokyklose, kuriose realizuojant šias studijas įgyta jau gana nemaža patirtis. Šią situaciją galima paaiškinti visų pirma tuo, jog trūksta informacijos apie užsienio šalių patirtį realizuojant rekreacijos ir turizmo studijas, o antra-remtis užsienio šalių patirtimi trukdo tai, jog rengiant studijų programas trūksta kompetetingų šios srities specialistų.

Kadangi tarp Lietuvos ir užsienio programų modulių beveik nebuvo rasta panašumų, tai ir lyginti į kurį modulį t.y. europietišką ar amerikietišką yra labiau panaši Lietuvos rekreacijos ir turizmo studijų programa nėra verta.

Kadangi studijų programa detalizuojami net tik dėstomi dalykai, tačiau ir jų kreditų kiekiai, naudinga išanalizuoti kokia kreditų pasiskirstymo struktūra būdinga užsienio šalių turizmo aukštosioms mokykloms. Kadangi nepavyko visuose nagrinėjamuose aukštųjų mokyklų kataloguose aptikti detalios kreditų pasiskirstymo struktūros, todėl analizė atlikta tik tų aukštųjų mokyklų, kuriose buvo rasti šie duomenys. Daugelyje nagrinėjamų aukštųjų mokyklų, turizmo studijų programą sudaro 120 kreditų, tik trijuose t.y. Temple universitete, Šiaurės Karolinos ir Jutos universitetuose, kreditų kiekis yra šiek tiek didesnis (atitinkamai 128, 123 ir 122 kreditai).

Didžiojoje dalyje aukštųjų mokyklų turizmo studijose aptinkamas kreditų detalizavimas, išsiriančias šiuos komponentus: pagrindinių studijų dalykai (major, core), šalutinių studijų dalykai (minor), laisvai pasirenkami dalykai (electives). Atlikta analizė (žr. 13 priedą) rodo, kad užsienio šalių aukštųjų mokyklų turizmo programose pagrindinių universitetinių studijų dalykams skiriama vidutiniškai 40,5 kred. (iš 120 galimų) t.y. tik apie 34 proc. visos studijų programos. Tai rodo, kad užsienio šalių aukštosios mokyklos orientuojasi rengti turizmo specialistus su gilesnėmis profesinėmis žiniomis ir pasirengimu, priešingai nei Lietuvos turizmo aukštosios mokyklos, kur rengiami plataus bendrojo išsilavinimo turizmo specialistai. Ši užsienio šalių patirtis būtų labai naudinga Lietuvos turizmo studijoms, kadangi šiuo metu darbo rinka reikalauja specialistų, turinčių daugiau profesinių žinių ir sugebėjimų.

Palyginus analizuojamų užsienio šalių aukštųjų mokyklų turizmo studijų kataloguose pateikiamą praktikoms skiriamą laiką (žr. 14 priedą), išryškėjo, kad vidutiniškai praktikai yra skiriama apie 14 kreditų (iš 120 galimų kreditų) kas sudaro apytiksliai apie 12 proc. visos studijų programos. Lyginant šiuos rodiklius su analogiškais studijomis Lietuvoje, kur turizmo ir sporto vadybos studijų programoje praktika sudaro apie 9 proc. (15 kred. iš 160 galimų), o rekreacijos ir turizmo programoje- tik 5 proc. (8 kred. iš 160 galimų) visos studijų programos, galime teigti kad Lietuvos turizmo studijose praktikai skiriamas laikas nėra pakankamas. Tai tik patvirtina anksčiau paminėtą teiginį, kad vienas iš pagrindinių Lietuvos aukštųjų mokyklų problemų, kai parengiami specialistai, turintys praktinių žinių ir gebėjimų trūkumus.

Užsienio šalių aukštosiose mokyklose, kaip ir Lietuvos, studijų programos gali būti vykdomos įvairiais būdais, o galimybė pasirinkti tuos būdus (studijų formas) suteikia studijoms daugiau lankstumo. Užsienio šalių aukštosiose mokyklose studentai gali rinktis tokias studijų formas:

- ✚ Pilnas studijas (full- time studies);
- ✚ Dalines studijas (part-time studies);
- ✚ Sudėtinės studijas (sandwich courses);
- ✚ Distancinį mokymąsi (distance learning);

Analizuojant užsienio šalių turizmo studijų formas pastebėta jog paplitusi studijų forma yra pilnos studijos (full-time studies), tačiau skirtingai nei Lietuvos turizmo studijose, kur pilnos studijos yra 4 metai, užsienio šalių turizmo studijose šios studijos sudaro tik 3 metus. Taigi matome kad užsienio šalių turizmo studijos teikia pirmenybę daugeliui kitų studijų programų užsienyje būdingai **3+2 sistemai**, kur bakalauro ir magistro studijų trukmė yra 5 metai. Todėl būtų tikslinga prie šios sistemos pereiti ir Lietuvoje, rengiant ne tik turizmo specialistus, tačiau ir kitų sričių specialistus, kas tikrai neturėtų pabloginti studijų kokybės, o tik leistų panaikinti vieną iš sovietinų laikų palikimą- didelį dėmesį pagrindiniams universitetiniams ir bendrojo lavinimo dalykams. Priėjimas prie šios sistemos reiškia studijų trukmės sumažėjimą 1 metais, taigi reikės mažinti ir dėstomų dalykų kiekį paliekant tuos, kurių žinių reikalauja šiandieninė darbo rinka ir naikinant dalykus, kurie mažai prisideda prie profesinių gebėjimų formavimo.

Šiuolaikinė aukštojo mokslo sistema sudėtinga savo studijų programų įvairovė, teikiamais laipsniais, mokslo institucijomis ir t.t. Tokia įvairovė ryški ne tik įvairiose šalyse, bet ir vienos šalies aukštojo mokslo sistemoje. Ši problema pasidaro labai sudėtinga, kai reikia įvertinti studijų kokybę. Ją išspręsti nelengva dėl institucijos autonomijos statuso, kontrolės kriterijų ir t. dalykų. Todėl visame pasaulyje šalys bando išspręsti šią problemą, įvesdamos akreditacijos standartus.

Akreditacija- tai aukštojo mokslo kokybės kontrolės ir jos užtikrinimo procesas, kai po institucijos ar jos programos peržiūros arba įvertinimo, arba ir peržiūros, ir įvertinimo nustatoma, kad mokykla atitinka minimalius priimtus standartus (Adelman, 1992).

Daugelis nagrinėjamų užsienio šalių turizmo studijų programų yra akredituotos tam tikrų įstaigų ir organizacijų (15 priedas), kas rodo, kad jos yra įvertintos kaip pakankamai kokybiškos (kadangi atitinka daugelį reikalavimų, kurių plačiau nenagrinėsiu), todėl tobulinant Lietuvos turizmo studijas reikėtų remtis nagrinėjamų aukštųjų mokyklų patirtimi.

3. UNIVERSITETINIŲ BAKALAURO TURIZMO STUDIJŲ SISTEMOS REALIZAVIMO LKKA IR KU ANALIZĖ

Lietuvos bakalauro turizmo studijų sistemai ištirti buvo parengta anketa (žr. 16 priedą), kurią sudaro įvadinė, demografinė ir pagrindinė anketos dalys. Įvadinėje buvo apibrėžiami tyrimo tikslai, pateikiama trumpa anketos pildymo instrukcija, respondentų kategorijos, garantuojamas konfidencialumas. Demografinėje anketos dalyje išdėstyti klausimai, siekiant išsiaiškinti informaciją apie respondentą (lytis, amžius, studijų forma ir pan.). Pagrindinėje dalyje išdėstyti tiesiogiai su bakalauro turizmo studijų organizavimo susiję klausimai. Sudarinėjant anketą, buvo atsižvelgiama ir į jos apimtį, kadangi daugeliu atveju per daug didelis klausimų skaičius, ar per ilgi klausimai, gali nulemti paviršutiniškus atsakymus, todėl anketą sudarė 34 klausimai.

Daugelis anketos klausimų yra pusiau uždari, o jei nei vienas atsakymų variantas neatitiktų respondento nuomonės, pateiktas variantas „kita“, kur buvo galima įrašyti savo nuomonę. Šitoks pasirinktas klausimų tipas neriboja respondentų pasirinkimo laisvės.

Anketoje panaudotos šios dažniausiai naudojamos klausimų skalės (Kardelis, 1997):

- ✚ Nominalinė (pavadinimų) skalė. Tai objektyvių duomenų apie respondentą nustatymas t.y. įvertinamas amžius, lytis, šeiminė padėtis ir kt. kokybiniai rodikliai. Visa tai sudaro demografinę anketos dalį.
- ✚ Ranginė (matuojamo požymio išraiškos didėjimo) skalė. Tai bene dažniausias duomenų grupavimo būdas. Jo esmė ta, kad visi atsakymai eina griežtai didėjančia ar mažėjančia tvarka.
- ✚ Intervalinė skalė. Ji padeda išmatuoti bei palyginti kai kuriuos požymius, turinčius skaitmeninę išraišką, pavyzdžiui, amžių, išsilavinimą ir pan. Skalės gali būti su lyginiais ir nelyginiais intervalais.

Tyrimo respondentų atranka buvo atliekama įvertinant juos pagal šiuos požymius: studentas, studijuojantis Lietuvos aukštosios mokyklos t.y. LKKA ir KU bakalauro turizmo studijų programoje 4 kurse.

Atliekant tyrimą buvo pasirinkta individuali rašytinė apklausa, kuri vykdyta betarpiškai tyrėjui ir tiriamiesiems bendradarbiaujant. Tiriamieji anketas pildė tyrėjo akivaizdoje, jiems žodžiu paaiškinant tyrimo tikslą, pildymo instrukcijas, anketos rezultatų panaudojimą ir respondentui nevisiškai suprantamus klausimus.

Tyrimo rezultatų duomenys apdoroti SPSS statistinės analizės metodu.

Siekiant sukurti šiuolaikinę turizmo studijų sistemą, besiremiančią geriausių pasaulio aukštųjų turizmo mokyklų patirtimi ir efektyviai veikiančią Lietuvos sąlygomis, reikia išskirti jos

rezultatyvumo tyrimo kriterijus (žr. 8 lentelę), kuriais remiantis bus atlikta Lietuvos universitetinių bakalauro turizmo studijų realizavimo analizė.

8 lentelė

Universitetinių bakalauro turizmo studijų sistemos rezultatyvumo tyrimo kriterijai

Tyrimo kriterijai	Nagrinėjami klausimai
Tikslingas ir apgalvotas studijų programos pasirinkimas	Turizmo programos ir aukštosios mokyklos pasirinkimo priežastys
Dėstytojų ir studentų bendradarbiavimas	Studentų konsultavimas ne paskaitų metu
Integracija į pasaulinę akademinę visuomenę	Tarptautinių akademinų studentų mainų organizavimas Užsienio kalbų mokėjimo lygis
Sugebėjimas integruoti naujausias mokslo ir praktikos idėjas	Studijų metu naudojama užsienio šalių literatūra Studijų metu naudojami pavyzdžiai iš realios turizmo praktikos
Naujausių dėstytojų metodų taikymas studijų procese	Naujausių studijų metodų naudojimas Privalomųjų ir pasirenkamųjų dalykų dėstytojų kokybė Studentų pasitenkinimo dėstytojų metodais lygis
Vertinimo sistemos aiškumas studijų procese	Studentų supažindinimas su vertinimo sistema prieš pradedant dėstyti kursą Studentų pasitenkinimo vertinimo sistema lygis
Studijų programos lankstumas	Galimybė rinktis pageidaujamus dalykus studijų procese
Žinių ir mokėjimų, įgytų turizmo studijose, pakankamumas	Savarankiško darbo įgūdžiai Komandinio darbo įgūdžiai Praktinių žinių įgūdžiai Labiausiai trūkstamų žinių bagažas baigint turizmo studijas Studentų gebėjimų naudotis kompiuteriais lygis Namų užduočių ir savarankiško darbo kiekis
Studijų proceso aprūpinimas literatūra ir kompiuteriais	Pakankamas literatūros rūšimis klausimais kiekis „Prieėjimo prie kompiuterių“ lygis aukštojoje mokykloje
Studentų ir potencialių darbdavių bendradarbiavimas	Susitikimų su potencialiais darbdaviais rengimas, bendradarbiavimo skatinimas
Studijų programos atitikimas studijavusiojo lūkesčiams	Studijų programos atitikimas studentų lūkesčiams

Šaltinis: Sudaryta autorės.

Tyrimo dalyvavo 61 respondentas studijuojantis bakalauro turizmo studijose Lietuvos kūno akademijoje ir Klaipėdos universitete 4 kurse. Iš jų: 55,7 proc. rekreacijos ir turizmo studijų programos studentai (KU) ir 44,3 proc. turizmo ir sporto vadybos studijų programos studentai (LKKA).

Pagal amžių respondentai pasiskirsto beveik vienodai, kadangi net 98,7 proc. priklauso amžiaus grupei nuo 19-29 m. ir tik 1,6 proc. iš jų priklauso grupei nuo 30-39 metų. Vadinasi galime teigti, kad respondentai atstovauja nuo 19 iki 29 metų amžiaus grupę. Pagal lytį respondentai pasiskirsto beveik vienodai t.y. 44,3 proc. iš jų - vyrai, o 55,7 proc. - moterys.

Norint teisingai pasirinkti norimą studijuoti specialybę ir priimti racionalų sprendimą, reikia gerai pažinti save, žinoti savo norus, gabumus, gerai orientuotis profesijų pasaulyje, rinkos poreikiuose, mokėti įvertinti savo profesinį tinkamumą. Tačiau ne visuomet jaunam žmogui, tik baigusiam vidurinę mokyklą, lengva pačiam apsispręsti ir pasirinkti teisingą kelią.

Analizuojant kriterijų **-tikslingas ir apgalvotas studijų programos pasirinkimas**, respondentų buvo teirautasi dėl kokių priežasčių respondentai nusprendė rinktis būtent turizmo studijas (žr.9 lentelę) nustatyta kad didžioji dalis apklaustųjų t.y. net 65, 6 proc. atsakė, kad pasirinko šias studijas dėl to, kad jiems tai buvo įdomi ir perspektyvi specialybė. Mažesnioji dalis t.t. 11,5 proc. teigė, jog tai gerai apmokama specialybė. Tik mažiausioji dalis respondentų t.y. 6,6 proc. teigė, jog šias studijas pasirinko todėl, kad niekur daugiau neįstojau.

9 lentelė

Respondentų specialybės pasirinkimo priežastys

Atsakymų variantai	Atsakiusiųjų procentas visų respondentų	Atsakiusiųjų procentai LKKA	Atsakiusiųjų procentai KU
Studijuoti turizmą nusprendžiau kad tai įdomi ir perspektyvi specialybė	65,6	85,2	50,0
Studijuoti turizmą nusprendžiau nes turizmo specialistų poreikis didelis	9,8	11,1	8,8
Studijuoti turizmą nusprendžiau nes tai gerai apmoka specialybė	11,5	7,4	14,7
Studijuoti turizmą nusprendžiau nes niekur neįstojau	6,6	3,7	8,8
Studijuoti turizmą nusprendžiau nes paskatino draugai/pažįstami	9,8	7,4	11,8
Studijuoti turizmą nusprendžiau nes studijos reikalingos asmeniniam tobulėjimui	9,8	11,1	8,8

Pastaba: respondentai galėjo pasirinkti kelis atsakymo variantus.

Analizuojant turizmo studijų pasirinkimo priežastis atskirų aukštųjų mokyklų atžvilgiu didelių skirtumų nepastebėta, tačiau nustatyta, jog manančių jog turizmo studijos yra įdomi ir perspektyvi specialybė turizmo ir sporto vadybos (LKKA) respondentų buvo net 85, 2 proc., tuo tarpu KU- 50 proc.

Tyrimo rezultatai rodo, kad respondentai nusprendė studijuoti turizmo studijas nes jiems tai atrodė įdomi ir perspektyvi specialybė. Vadinasi galime teigti, kad turizmo rinka domina ir traukia jaunos žmonės, nes daugelis ją laiko labai perspektyvia sritimi.

Išsiaiškinus respondentų nuomonę apie tai turizmo srities studijų pasirinkimo priežastis, naudinga būtų sužinoti kodėl šias studijas respondentai rinkosi būtent toje aukštojoje mokykloje, kurioje šiuo metu studijuoja. Tyrimo rezultatai rodo (žr. 10 lentelę), kad net 50,8 proc. teigė, kad turizmo studijos šioje aukštojoje mokykloje jiems atrodė kokybiškos t.y. profesionalūs dėstytojai, įdomi ir naudinga studijų programa. Šitokią jų nuomonę didžiąja dalimi galėjo nulemti buvusių šios mokyklos studentų rekomendacijos, nes net 24, 6 proc. respondentų teigė, jog šias studijas jiems rekomendavo buvę šios mokyklos studentai. Ši nuomonė labiau atsispindėjo Klaipėdos universiteto respondentų atsakymuose - 32,4 proc., tuo tarpu LKKA tik 14,8 proc.(Studijas rekomendavo buvę šios mokyklos studentai).

Respondentų pasirinkimo studijuoti turizmo studijas atitinkamoje aukštojoje mokykloje priežastys

Atsakymų variantai	Atsakiusiųjų procentas visų respondentų	Atsakiusiųjų procentai LKKA	Atsakiusiųjų procentai KU
Studijuoti turizmo studijas šioje aukštojoje mokykloje pasirinkau nes jos atrodė kokybiškos	50,8	37,0	61,8
Studijuoti turizmo studijas šioje aukštojoje mokykloje pasirinkau nes rekomendavo buvę šios mokyklos studentai	24,6	14,8	32,4
Studijuoti turizmo studijas šioje aukštojoje mokykloje pasirinkau nes mokykla geografiškai patogesnė	9,8	18,5	2,9
Studijuoti turizmo studijas šioje aukštojoje mokykloje pasirinkau nes pigesnės	1,6	0,0	2,9
Kita	18,0	37,0	2,9

Pastaba: respondentai galėjo pasirinkti kelis atsakymo variantus.

Vadinasi galime teigti, kad įvaizdis apie turizmo studijas yra gana teigiamas, nes daugeliui apklaustųjų jos atrodo kokybiškos, o buvę aukštosios mokyklos turizmo studijų studentai, ypač Klaipėdos universiteto, jas rekomenduoja kaip labai teigiamas ir profesionalias.

Taigi analizuojant kriterijų - **tikslingas ir apgalvotas studijų programos pasirinkimas**, nustatyta, kad jis realizuotas beveik visiškai, kadangi respondentai nusprendė studijuoti turizmo studijas apgalvotai, nes jiems tai atrodė įdomi ir perspektyvi specialybė, įvaizdis apie šias studijas yra geras, nes buvę aukštosios mokyklos šių studijų studentai, jas rekomenduoja kaip labai profesionalias.

Nors šiuo metu Lietuvoje dėl sudėtingos finansinės situacijos aukštajame moksle yra mažesnės galimybės individualizuoti studijas, tačiau aukštoji mokykla turi studijų procesą organizuoti taip, kad studentas turėtų galimybę savo studijos planuoti pats. Tai akcentuoja kriterijus- **studijų programos lankstumas**. Tyrimo rezultatai parodė (žr. 11 lentelę), kad 44,3 proc. respondentų, atsakydami į klausimą - Kaip laisvai galėjote pasirinkti tas disciplinas, kurių pageidavo, teigė, jog rinktis juos galėjo pakankamai laisvai. 27,9 proc. apklaustųjų, modulių kurių pageidavo išvis neturėjo galimybės rinktis ir tik mažiausioji dalis t.y. tik 13,1 proc. galėjo juos rinktis labai laisvai.

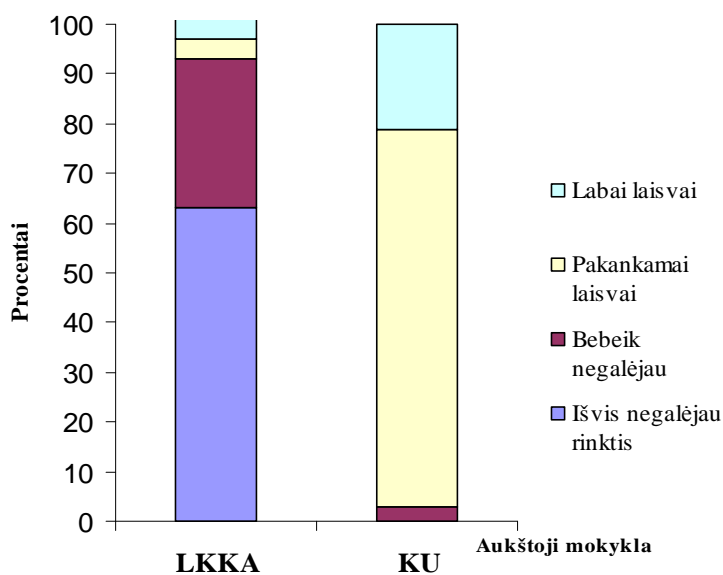
11 lentelė

Respondentų galimybė laisvai rinktis disciplinas, kurių pageidavo

Atsakymų variantai	Respondentų skaičius	Procentai
Išvis negalėjau	17	27,9
Beveik negalėjau	9	14,8
Pakankamai laisvai	27	44,3
Labai laisvai	8	13,1
Iš viso:	61	100,0

Atliekant šio klausimo analizę pagal abiejų aukštųjų mokyklų respondentų atžvilgiu buvo gauti rezultatai (8 pav.), kurie rodo, kad kad Klaipėdos universitete yra labiau laikomasi principo- aukštoji mokykla siūlo, studentas renkasi, kadangi laisvai ir pakankamai laisvai norimus modulius

galėjo rinktis net 97,1 proc. KU respondentų, ko negalėtume pasakyti apie LKKA, kur šiuos variantus pažymėjo tik 7,4 proc.

8 pav. Respondentų galimybė laisvai rinktis dalykus kurių pageidavo

Vadinasi remiantis gautais duomenimis galime teigti, kad studentai turizmo studijose (ypač LKKA) neturi pakankamai galimybių visiškai laisvai rinktis norimus dalykus ir taip planuoti savo studijas individualiai, taigi kriterijus- **studijų programos lankstumas**, nėra visiškai patenkinamas. Tai paaiškinami didžiuliu prieštaravimu tarp šiuolaikinio aukštojo mokslo reikalavimo-individualizuoti studijų programas, t.y. lanksčiai organizuoti studijas, ir valstybės tam nesuteikiamų praktinių galimybių, nes aukštasis mokslas nėra pakankamai finansuojamas. Šią problemą sunku išspręsti fakulteto ar universiteto lygiu, kadangi tai Lietuvos aukštojo mokslo rezultatas.

Siekiant **integracijos į pasaulinę akademinę visuomenę**, dėstytojams ir studentams būtina gerai mokėti užsienio kalbas. Į klausimą- Koks dėmesys turizmo studijų programose buvo skiriamas užsienio kalbai, net 55,8 proc. respondentų teigė, kad dėmesys buvo didelis ir labai didelis, 37,7- pakankamas. Ir tik 6,5 proc. apklaustųjų teigė jog užsienio kalbos studijoms skiriamas dėmesys buvo mažas (žr. 12 lentelę).

12 lentelė

Respondentų nuomonė apie turizmo studijose užsienio kalbai skiriamą dėmesį

Atsakymų variantai	Respondentų skaičius	Procentas
Labai mažas	1	1,6
Mažas	3	4,9
Pakankamas	23	37,7
Didelis	22	36,1
Labai didelis	12	19,7
Iš viso:	61	100,0

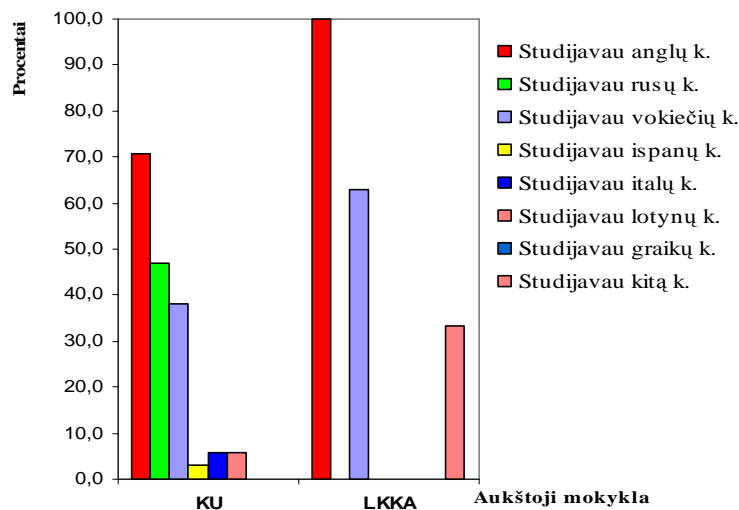
Rezultatai rodo, kad turizmo studijose dėmesys skiriamas užsienio kalbai buvo gana didelis, tačiau tai dar nereiškia, kad užsienio kalbų įvairovės ir kiekio visiškai pakanka būsimiems turizmo specialistams.

Sovietiniu laikotarpiu užsienio kalbų mokymas nebuvo gerai organizuotas ir praktikuojamas. Šiuolaikinėmis sąlygomis, siekiant lankstumo, dinamiškumo ir integracijos, būtina mokytis įvairiausių užsienio kalbų, visų pirma skiriant dėmesį tom, kurios plačiai vartojamos pasaulyje. Kokias užsienio kalbas respondentai studijavo savo aukštojoje mokykloje ir kokias būtų norėję studijuoti, jei būtų buvęs galimybė jas pasirinkti, pateikiama 13 lentelėje, bei 9 ir 10 paveiksluose.

13 lentelė

Respondentų studijuotos užsienio kalbos aukštojoje mokykloje

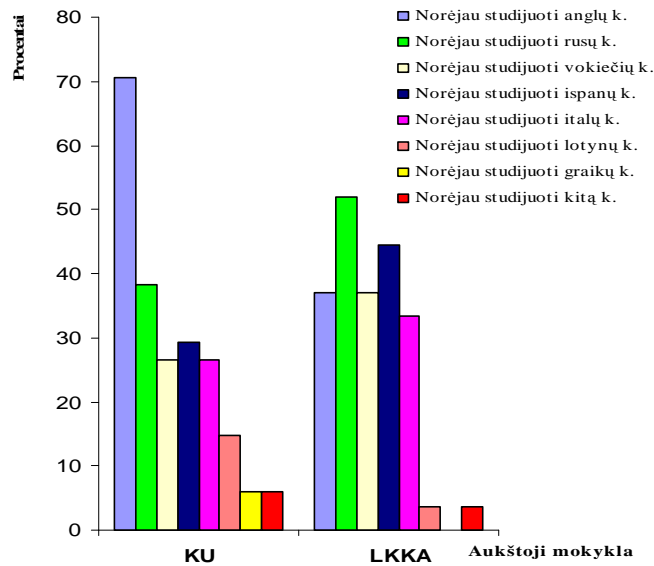
Atsakymų variantai	Atsakiusiųjų procentas
Studijavau anglų k.	83,6
Studijavau rusų k.	26,2
Studijavau vokiečių k.	49,2
Studijavau ispanų k.	1,6
Studijavau italų k.	3,3
Studijavau lotynų k.	3,3
Studijavau graikų k.	0,0
Studijavau kitą k.	14,8

9 pav. Respondentų studijuotos užsienio kalbos aukštojoje mokykloje

Analizuojant gautus duomenis (žr. 13 lentelę ir 9 pav.) galime pastebėti, kad tiek vienoje tiek kitoje aukštojoje mokykloje daugiausiai respondentų studijavo pasaulyje plačiai vartojamą anglų kalbą (83,6 proc.), taip pat vokiečių kalbą (49,2 proc.). Kitą plačiai pasaulyje suprantamą ir vis dar gana dažnai naudojamą rusų kalbą (26,2 proc.) respondentai studijavo tik Klaipėdos universitete, kuriame beja siūloma ir didesnė užsienio kalbų įvairovė, kadangi be jau minėtų respondentai studijavo lotynų, italų ir ispanų kalbas

Kadangi respondentai pažymėjo, kad aukštojoje mokykloje jie studijavo tik nedaugelį užsienio kalbų (žr. 9 pav.), pravartu būtų sužinoti ar jie būtų norėję studijuoti kitas užsienio kalbas, jei būtų buvus galimybė jas rinktis.

10 pav. Respondentų poreikis studijuoti kitas užsienio kalbas

Nagrinėjant 10 paveikslą rezultatus matome, kad didžioji dalis t.y. 55,7 proc. respondentų kaip prioritetinę kalbą, kurios žinias dar norėtų patobulinti jei būtų galimybė, išskyrė anglų kalbą. To priežastys gali būti dvi: pirma, kad anglų kalbos studijos aukštojoje mokykloje nebuvo kokybiškos ir studentams trūksta žinių, dėl to ir norėtų rinktis daugiau anglų kalbos modulių. Antra, respondentai nori puikiai įvaldyti plačiai pasaulyje suprantamą ir paplitusią kalbą, kuri gali būti vadinama tarptautine turizmo kalba. Taip pat nemaža dalis respondentų norėtų studijuoti ir rusų kalbą t.y. 44,3 proc. Tai gali būti paaiškinama tuo, jog rusų k. studijavo vos 26,2 proc. respondentų, o be to ši kalba yra gana plačiai suprantama daugelyje pabaltijo ir postsovietinėse šalyje. Turizmo specialistai be jau anksčiau minėtų norimų studijuoti kalbų, daugelis įvardina ispanų ir italų kalbas (atitinkamai 36,1 ir 29,5 proc. respondentų).

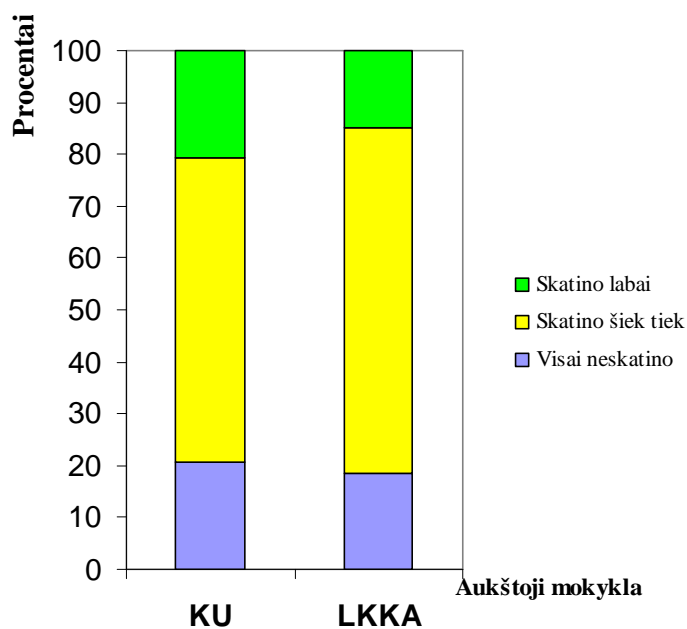
Vadinasi galime teigti, jog turizmo studentai dažniausiai studijuoja tradicinės anglų, rusų ir vokiečių kalbas, tačiau nors ir dauguma mano jog užsienio kalboms buvo skiriamas gana didelis dėmesys, tačiau norėtų dar pastudijuoti anglų, rusų, vokiečių, ispanų ir italų kalbas.

Sekantis būdas, padedantis ne tik įgyti puikių užsienio kalbos įgūdžių, tačiau ir duodantis nemažai tiek teorinės tiek praktinės patirties pasaulinėje turizmo sferoje, yra tarptautinių akademinų studentų mainų organizavimas, ką akcentuoja kriterijus **integracija į pasaulinę akademinę visuomenę**. Respondentų pasiteiravus, ar jie fakulteto administracijos buvo skatinami studijuoti užsienyje, pagal studentų mainų programas, pastebėta, kad didžioji dalis t.y. 80,3 proc.

jautė visišką arba dalinę paskatinimą iš fakulteto administracijos (62,3 proc. – „šiek tiek skatino“ ir 18 proc. – „labai skatino“). Likusioji dalis – 19,7 atsakiusiųjų manė, kad tokių paskatų nejautė (žr. 14 lentelę)

14 lentelė

Atsakymų variantai	Respondentų skaičius	Procentas
Visai neskatino	12	19,7
Skatino šiek tiek	38	62,3
Taip skatino labai	11	18,0
Iš viso:	61	100,0

11 pav. Respondentų skatinimas ieškoti galimybių studijuoti užsienyje

Lyginant abiejų aukštųjų mokyklų paskatas (žr. 11 pav) galime pastebėti, kad jos yra gana panašios, kadangi 79,4 proc. KU respondentų ir 81,5 proc. LKKA respondentų jautė visišką ir dalinę paskatą. Situacija rodo, kad abiejų aukštųjų mokyklų fakulteto administracija pakankamai skatina turizmo studentus studijuoti užsienyje, galbūt todėl kad dažnai studentai dar nėra pakankamai subrendę ar pasiruošę patys ieškoti informacijos. Studentai patys tuom nesidomi, o galbūt kiti ir net nenori, dėl nepakankamos užsienio kalbos įgūdžių, dėl baimės ir nepasitikėjimo vykti į svetimą šalį ir mokytis užsienio mokykloje, ar net finansinių sumetimų.

Taigi kriterijus - **integracija į pasaulinę akademinę visuomenę**, nėra pakankamai patenkinamas, kadangi turizmo studentai dažniausiai studijuoja tik tradicinės anglų, rusų ir vokiečių kalbas, tačiau nors ir dauguma mano, jog užsienio kalboms buvo skiriamas gana didelis dėmesys, bet norėtų dar pastudijuoti daugelį kitų užsienio kalbų. Taip pat kitas gautas rezultatas,

patvirtinantis šio kriterijaus nepakankamą patenkinimą, yra tai, jog fakulteto administracija studijuoti užsienyje (pagal studentų mainų programas) respondentus skatina nepakankamai.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, Lietuvos aukštosios mokyklos susiduria su daugeliui buvusių sovietinių šalių būdingų problemų, stabdabčių integraciją į pasaulinę akademinę visuomenę, tai nepakankamas užsienio kalbų mokėjimas. Jas mokėti ir vartoti svarbu ne vien studentams, tačiau ir svarbų vaidmenį studijų procese atliekantiems dėstytojams. Dėstytojų kalbų mokėjimo lygį galima įvertinti pagal tai, kaip jie aktyviai studijuoja užsienio šalių literatūrą ir naudoja ją paskaitų metu, ką ir akcentuoja kriterijus- **dėstytojų sugebėjimas integruoti naujausias mokslo ir praktikos idėjas**. Respondentams buvo užduotas klausimas: Kaip dažnai dėstytojai paskaitų metu naudodavo užsienio šalių literatūrą?

Apklausoje rezultatai parodė, kad 90,1 proc. respondentų teigė, jog užsienio šalių literatūrą dėstytojai naudodavo „dažnai“ ir „kartais“ vertinimo ribose. Sąlyginai pažymėjus vertinimo skalę nuo 1 iki 4, čia 1 atitinka vertinimą „visiškai nenaudodavo“, o 4 – „dažnai naudodavo“, respondentų įvertinimo vidurkis lygus **3,16 balo**. KU respondentų gautas šio klausimo įvertinimo vidurkis buvo šiek tiek didesnis t.y. **3,26 balo**, nei LKKA, kur gauta **3,04 balo**. Vadinasi Klaipėdos universitete turizmo studijose dėstytojai šiek tiek dažniau naudoja užsienio šalių literatūrą, tačiau tiek vienoje tiek kitoje aukštojoje mokykloje įvertinimo vidurkiai gana panašūs ir pakankamai aukšti. Rezultatai rodo, kad turizmo studijų dėstytojai tobulėja, studijuoja užsienio šalių patirtį, kuri gali būti panaudota Lietuvos turizmo problemoms spręsti.

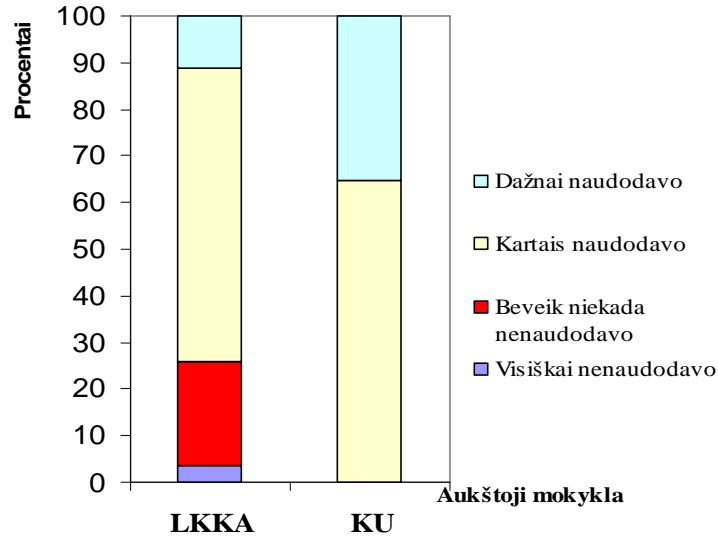
Dėstytojai, norėdami perteikti naujausias praktikos idėjas, naudojamas šių dienų turizmo sferoje, privalo turėti glaudžius ryšius su turizmo visuomene bei patys dalyvauti praktinėje šios sferos veikloje (vertinamas kriterijus **dėstytojų sugebėjimas integruoti naujausias mokslo ir praktikos idėjas**). Tik tuomet dėstytojas išmanydamas netgi nedidelius, iš toliau sunkiai pastebimus turizmo niuansus, galės išsamiai išaiškinti studentams. Respondentams buvo užduotas klausimas- Ar dėstant kursą dėstytojai naudodavo pavyzdžius iš realios turizmo praktikos? Rezultatai parodė, kad studentų, teigiančių kad dėstytojai „dažnai“ naudodavo pavyzdžius iš realios turizmo praktikos buvo 24,6 proc., manančių kad „kartais“ – 63,9 proc. „Beveik niekada“ ir „visiškai niekada“ variantus paminėjo 11,4 proc. respondentų (žr. 15 lentelę).

15 lentelė

Pavyzdžių iš realios praktikos naudojimo dažnumas turizmo studijose

Atsakymų variantai	Respondentų skaičius	Procentai
Visiškai nenaudodavo	1	1,6
Beveik niekada nenaudodavo	6	9,8
Kartais naudodavo	39	63,9
Dažnai naudodavo	15	24,6
Iš viso:	61	100,0

Kaip parodė atsakymo variantai, rezultatai yra neblogi t.y dėstytojai turi ryšį su turizmo praktika, tačiau nelabai stiprų, kadangi tik kartais naudodavo pavyzdžius iš realios praktikos (63,9 proc. respondentų). Vertėtų pažvelgti ir panagrinėti kaip abiejų aukštųjų mokyklų turizmo studijų dėstytojai naudoja pavyzdžius iš realios praktikos (12 pav.).

12 pav. Pavyzdžių iš realios praktikos naudojimo dažnumas turizmo studijose

Rezultatai rodo, kad Klaipėdos universiteto turizmo studijų dėstytojai gana aktyviai naudodavo pavyzdžius iš realios turizmo praktikos ir perteikdavo studentams naujausias praktikos žinias ir naujoves, kadangi neatsirado nei vieno respondento, paminėjusio kad dėstytojai „beveik nenaudodavo“ ar net „visiškai nenaudodavo“ realių pavyzdžių. Visiškai kitokia situacija yra LKKA, kur 25,9 proc. paminėjo jog tokių pavyzdžių jie iš dėstytojų negirdėjo beveik visai. Vadinasi galime manyti, kad Klaipėdos universiteto turizmo studijų dėstytojai turi glaudesnę ryšį turizmo praktika, turi daugiau patirties ir perteikia daugiau realios praktikos pavyzdžių, tačiau tą ryšį abiejų aukštųjų mokyklų dėstytojai turėtų stiprinti ir perteikti naujausias praktikos žinias studentams.

Apibendrinant kriterijų- **dėstytojų sugebėjimas integruoti naujausias mokslo ir praktikos idėjas**, galime teigi, kad šis kriterijus yra pakankamai gerai tenkinamas, nes dėstytojai gana intensyviai naudoja užsienio šalių literatūrą ir pateikia pavyzdžius iš realios turizmo praktikos.

Kiekvienas dėstytojas, gerbdamas savo jaunesnįjį kolegą, būsimąjį turizmo specialistą, ir norėdamas apibrėžti jo dėstomo dalyko esmę, privalo kurso pradžioje studentus supažindinti su modulių turiniu, ką akcentuoja kriterijus- **studijų turinio aiškumas**.

Respondentų buvo teirautasi, ar jų studijų dėstytojai prieš pradėdami dėstyti dalyką, supažindindavo juos su modulio turiniu? (žr. 16 lentelę).

Respondentų nuomonė apie tai kaip dažnai dėstytojai prieš pradėdami dėstyti kursą supažindindavo su modulio turiniu

Atsakymų variantai	Respondentų skaičius	Procentas
Retai	14	23,0
Pakankamai dažnai	16	26,2
Dažnai	19	31,1
Visada	12	19,7
Iš viso:	61	100,0

Tyrimo rezultatai parodė, kad 77 proc. respondentų teigė, jog su modulio turiniu kurso pradžioje dėstytojai juos supažindindavo „visada“ (19,7 proc.), „dažnai“ (31,1 proc.) ir „pakankamai dažnai“ (26,2 proc.) vertinimo ribose.

Sąlyginai pažymėjus vertinimo skalę nuo 1 iki 5, čia 1 atitinka vertinimą „visiškai nesupažindindavo“, o 5- „visada supažindindavo“, respondentų įvertinimo vidurkis lygus **3,48 balo** (žr. 17 lentelę). LKKA respondentų gautas šio klausimo įvertinimo vidurkis buvo šiek tiek didesnis t.y. **3,63 balo**, nei KU, kur gauta **3,35 balo**. Kaip matome gauti rezultatai atskiruose aukštosiose mokyklose skiriasi vos 0,28 balo.

Respondentų įvertinimo vidurkis

Klausimas	Minimalus pažymėtas variantas	Maximalus pažymėtas variantas	Reikšmė (Mean)
Ar jūsų studijų dėstytojai prieš pradėdami dėstyti kursą supažindindavo su modulio turiniu?	2	5	3,48

Rezultatai rodo, kriterijus- **studijų turinio aiškumas** tenkinamas pakankamai gerai, bet ne visiškai, todėl kad turizmo studijų dėstytojai gana dažnai studentus supažindina su modulio turiniu prieš pradėdami dėstyti kursą, taip parodydami net tik savo kaip dėstytojo kompetenciją bet ir pagarbą būsimam savo kolegai ir bendraminčiui.

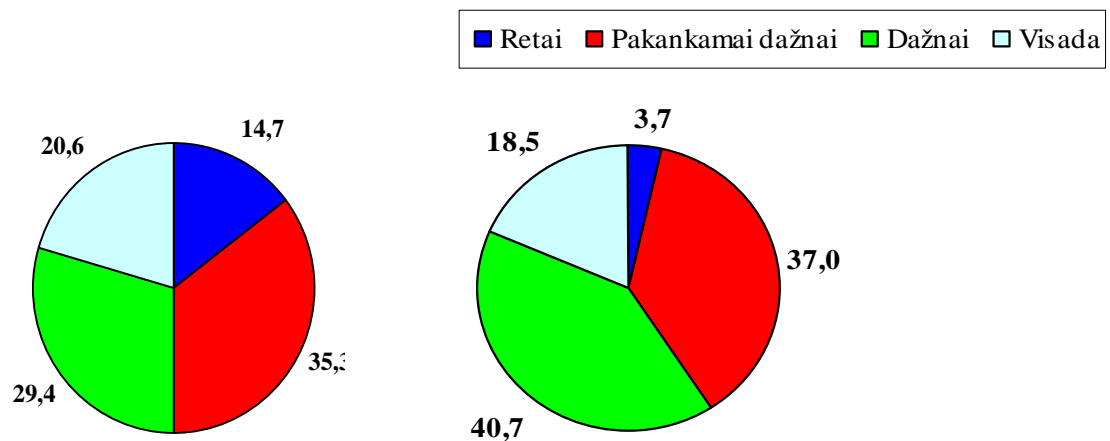
Kadangi tyrimo rezultatai parodė, jog dėstytojai dažnai studentus supažindina su modulio turiniu kurso pradžioje, vertėtų išanalizuoti ar jie pateikia aiškius reikalavimus vertinimui ir nurodo kaip ir pagal kokius kriterijus bus vertinama. Šį poreikį vertinimui įvardija kriterijus- **vertinimo sistemos aiškumas studijų procese**. Į klausimą: Ar jūsų studijų dėstytojai visada pateikdavo aiškius reikalavimus vertinimui prieš pradėdami dėstyti kursą? 19,7 proc. respondentų teigė, kad jie tai darydavo „visada“, 34,4 proc.- „dažnai“, 36,1 proc. teigė kad „pakankamai“ ir mažiausioji dalis t.y. 9,8 proc. apklaustųjų teigė, kad „retai“. Situacija rodo (žr. 18 lentelę), kad studentai pakankamai dažnai buvo supažindinami su vertinimo sistema ir iš anksto žino dėstytojų reikalavimus vertinimui dar kurso pradžioje, kas jiems neleisdavo likti nežinioje ir spėlioti kaip ir ką dėstytojas galėtų vertinti.

Respondentų nuomonė apie dėstytojų aiškių reikalavimų vertinimui prieš pradedant dėstyti kursą pateikimo dažnumą

Atsakymų variantai	Respondentų skaičius	Procentas
Retai	14	23,0
Pakankamai dažnai	16	26,2
Dažnai	19	31,1
Visada	12	19,7
Iš viso:	61	100,0

Remiantis KU ir LKKA respondentų atsakymais į klausimą: Ar jūsų studijų dėstytojai visada pateikdavo aiškius reikalavimus vertinimui prieš pradedant dėstyti kursą? Buvo gauti rezultatai (žr. 13 pav.), kuriuose matyti, jog su vertinimo sistema dažniau buvo supažindinami turizmo ir sporto vadybos studentai (LKKA), kadangi variantą „retai“ pažymėjo vos 1 respondentas t.y. 3,7 proc., tuo tarpu šį variantą pažymėjo 14,7 proc. turizmo ir rekreacijos (KU) respondentų. Taip pat LKKA buvo daugiau respondentų pažymėjusių kad dėstytojai tai daro „dažnai“ t.y. 42,7 proc., o KU taip manė 29,4 proc

13 pav. KU ir LKKA respondentų nuomonė apie dėstytojų aiškių reikalavimų vertinimui pateikimo dažnumą prieš pradedant dėstyti kursą

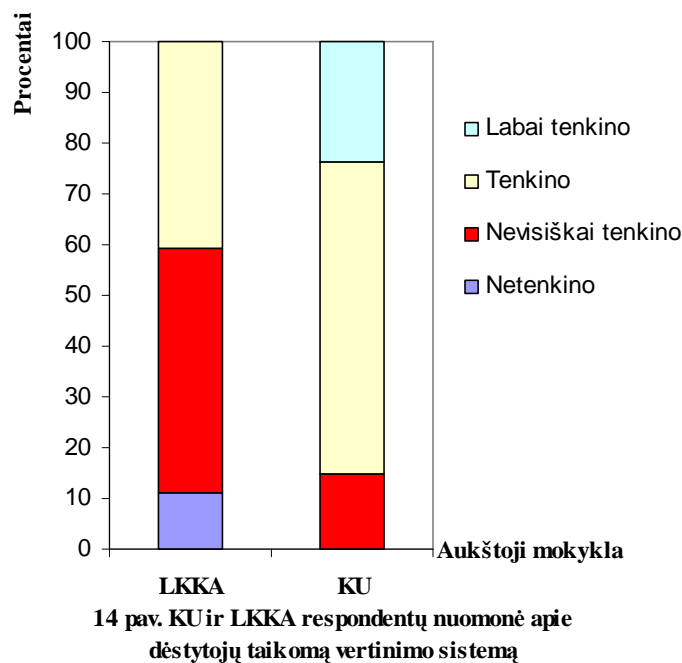
Vadinasi galime teigti, kad turizmo ir sporto vadybos studijų programos (LKKA) studentai buvo dažniau supažindinami su reikalavimais vertinimui nei rekreacijos ir turizmo programos studentai (KU).

Tęsiant toliau analizę, susijusią kriterijumi **vertinimo sistemos aiškumas studijų procese**, vertėtų išsiaiškinti, ar studentai yra patenkinti dėstytojų taikoma vertinimo sistema, ar juos tenkina jos būdai ir formos. Respondentų buvo teirautasi, ar jie patenkinti dėstytojų taikoma vertinimo sistema (žr.19 lentelę).

Respondentų nuomonė apie dėstytojų taikomą vertinimo sistemą

Atsakymų variantai	Respondentų skaičius	Procentai
Netenkino	3	4,9
Nevisiškai tenkino	18	29,5
Tenkino	32	52,5
Labai tenkino	8	13,1
Iš viso:	61	100,0

Rezultatai rodo, kad didžioji dalis respondentų t.y 65,6 proc. teigė jog vertinimo sistema juos „labai tenkino“ ir „tenkino“. 29,5 proc. pažymėjo, jog sistema juos tenkino nevisiškai ir tik 4,9 proc. teigė jog „netenkino“.

Lyginant abiejų aukštųjų mokyklų rezultatus atsakant į aukščiau minėtą klausimą matome, kad Klaipėdos universiteto turizmo studijų studentai yra labiau patenkinti jų dėstytojų taikoma vertinimo sistema, kadangi nebuvo nei vieno respondento pažymėjusio jog jis nepatenkintas, o „labai patenkintųjų“ buvo 23,5 proc., „patenkintųjų“ - 61,8 proc. ir variantą „nevisiškai patenkintas“ pažymėjo tik 14,7 proc. Tuo tarpu LKKA „labai patenkintųjų“ išvis nebuvo, variantą „tenkino“ pažymėjo 40,7 proc., „nevisiškai tenkino“ 48,1 proc. o „nepatenkintųjų“ vertinimo sistema buvo 11,1 proc. Dažniausiai nepatenkinti vertinimo sistema būna tiek asmenys, kurie tingi mokytis, turi ne pačius aukščiausius vidurkius ir dėl savo nesėkmių dažnai kaltina dėstytojus ir jų vertinimo sistemą. Todėl įdomu būtų sužinoti, kokie yra tų 4,9 proc. LKKA respondentų, pažymėjusių jog jie vertinimos sistema nepatenkinti pažymių vidurkiai (žr. 20 lentelę).

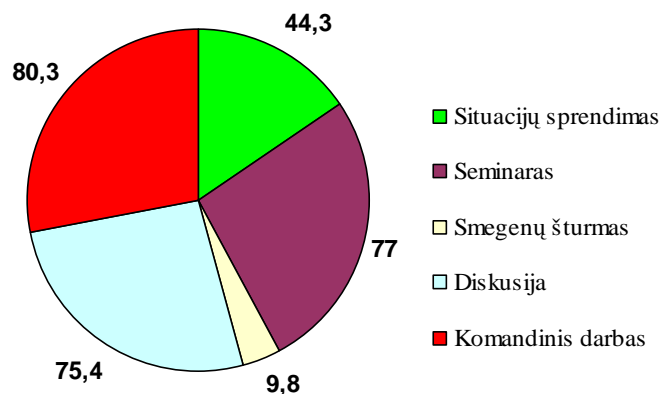
Nepatenkintųjų vertinimo sistema respondentų pasiskirstymas pagal vidurkį

Pažymių vidurkis	Nepatenkintųjų vertinimo sistema respondentų skaičius
7,1-8	1
8,1-9	2
Iš viso:	3

Kaip matome nepatenkintųjų vertinimo sistema vidurkiai nėra patys auksčiausi, kas gali ir patvirtinti anksčiau išsakytą nuostatą.

Analizuojant kriterijų **-vertinimo sistemos aiškumas studijų procese**, galime teigti, kad jis tenkinamas pakankamai gerai, kadangi dėstytojai dažnai kurso pradžioje supažindindavo su vertinimo sistema, kuri respondentus tenkina.

Turizmo studijos yra ypač dinamiškai besikeičianti studijų kryptis, todėl studijų formos, metodai ir priemonės, naudojamos studijų procese, turi būti šiuolaikiški ir efektyvūs, ką ir apibūdina kriterijus- **naujausių dėstymo metodų taikymas studijų procese**. Taigi respondentų buvo teirautasi, kokius dėstymo metodus, be tradicinės paskaitos, dėstytojai naudodavo (žr.15 pav.).

15 pav. Respondentų nuomonė apie tai, kokius metodus be paskaitos, dėstytojai dar naudodavo

Tyrimo rezultatai rodo, kad turizmo studijose dažniausiai naudojamas studijų metodas yra komandinis darbas, kadangi tai pažymėjo net 80,3 proc. respondentų. 77 proc. apklaustųjų minėjo, kad buvo naudojami seminarai, o diskusiją paminėjo 75,4 proc. Situacijų sprendimą pažymėjo 44,3 proc. ir tik 9,8 proc. kad dėstytojai naudodavo smegenų šturmą. Taigi galime matyti kad dėstytojai tobulėja, be tradicinio paskaitos metodo- paskaitos, kai dėstytojas diktuoja o studentas rašosi, jie praktikuoja vis įvairesnius metodus. Labai pagirtina kad po truputį dėstytojai bando griauti tą nusistovėjusių sovietinių mokytojo ir mokinio modulį, bando skatinti tarpusavio bendradarbiavimą ir komunikavimą, tačiau didesnis įvairesnių dėstymo metodų naudojimas ženkliai pagerintų dėstymo kokybę studijų procese.

Išanalizavus kokie dėstymo metodai ir kiek dažnai jie buvo naudojami turizmo studijose, reikėtų iššiaiškinti ar studentai patenkinti jais (žr. 21 lentelę).

21 lentelė

Respondentų pasitenkinimo dėstymo metodais laispnis

Atsakymų variantai	Respondentų skaičius	Procentai
Netenkino	3	4,9
Nepakankamai tenkino	14	23,0
Tenkino	39	63,9
Labai tenkino	5	8,2
Iš viso:	61	100,0

Tyrimo rezultatai rodo, kad didžioji dalis respondentų t.y. 63,9 proc. dėstymo metodais buvo patenkinti. Sąlyginai pažymėjus vertinimo skalę nuo 1 iki 5, čia 1- atitinka vertinimą „visiškai netenkino“, o 5–„labai tenkino“, respondentų įvertinimo vidurkis lygus **3,75 balo**. Vadinasi galime teigti, kad dėstymo metodai naudojami turizmo studijose tokie kaip: situacijų sprendimas, seminarai, diskusijos, komandinis darbas ir retai naudojamas smegenų šturmas, respondentus tenkino, jiems buvo priimtini ir suprantami. Labiau patenkinti studijų metodais buvo Klaipėdos universiteto turizmo studentai (nes KU įvertinimo vidurkis gautas 4,03 o LKKA- 3,41).

Analizuojant kriterijų- **naujausių dėstymo metodų taikymas studijų procese**, respondentams pateiktas klausimas kaip jie vertina privalomųjų ir pasirenkamųjų modulių dėstymo kokybę. Didžioji dalis t.y. 78,7 proc. teigė kad bendruosius dalykus vertina „gerai“ ir „labai gerai“, tuo tarpu pasirenkamuosius „gerai“ ir „labai gerai“ įvertino mažesnis respondentų kiekis t.y. 62,3 proc. (žr. 22 lentelę).

22 lentelė

Respondentų privalomųjų ir pasirenkamųjų modulių vertinimo lygis

Atsakymo variantai	Privalomųjų dalykų vertinimo struktūra (proc.)	Pasirenkamųjų dalykų vertinimo struktūra (proc.)
Silpna	1,6	4,9
Pakankama	19,7	32,8
Gera	55,7	37,7
Labai gera	23,0	24,6

Bendra situacija rodo, jog tiek privalomųjų tiek pasirenkamųjų dalykų dėstymo kokybė turizmo studentai vertina gana gerai, o tai jog pasirenkamuosius vertina šiek tiek blogiau paaiškinama tuo, jog privalomiesiems dalykams daugelyje aukštųjų mokyklų visuomet buvo skiriamas didesnis ir svarbesnis dėmesys, kadangi nuo jų įsisavinimo priklauso „bazinis“ specialisto parengimas

Apibendrinant galime teigti, jog kriterijus- **naujausių dėstymo metodų taikymas studijų procese** yra pakankamai gerai tenkinamas, kadangi dėstytojai naudoja gana įvairius dėstymo metodus, kurie studentus tenkina, o privalomųjų ir pasirenkamųjų modulių dėstymo kokybė įvardijama kaip pakankamai gera.

Dėstytojų ir studentų tarpusavio santykiai yra labai svarbus kriterijus studijų procese, kuris šiose studijose nėra visiškai patenkinamas, kadangi respondentai paklausti ar dėstytojai noriai konsultuodavo ne paskaitų metu, 14,8 proc. teigė kad dėstytojai tai darydavo visada, 29,5 proc. teigė jog konsultuodavo dažnai. Didžioji dalis apklaustųjų t.y. 50,8 proc. teigė jog dėstytojai konsultuodavo tik kartais ir niekada savanoriškų konsultacijų nesulaukdavo 4,9 proc. Tai galima paaiškinti tuom, jog dėstytojai neturi pakankamai laiko, o galbūt kiti ir noro, konsultuoti studentus sau sau laisvu laiku ir už tai negauti jokio atlygio.

Kitas svarbus kriterijus - **žinių ir mokėjimų, įgytų turizmo studijose, lygis**. Vienas iš svarbių metodų, ugdančių bendravimo ir diskusijų kultūrą, yra darbas komandoje. 90,2 proc. respondentų teigė, jog komandinis darbas buvo skatinamas „dažnai“ ir „kartais“ vertinimo ribose (žr. 23 lentelę).

23 lentelė

Respondentų nuomonė apie tai kaip dažnai paskaitų metu buvo skatinamas komandinis darbas

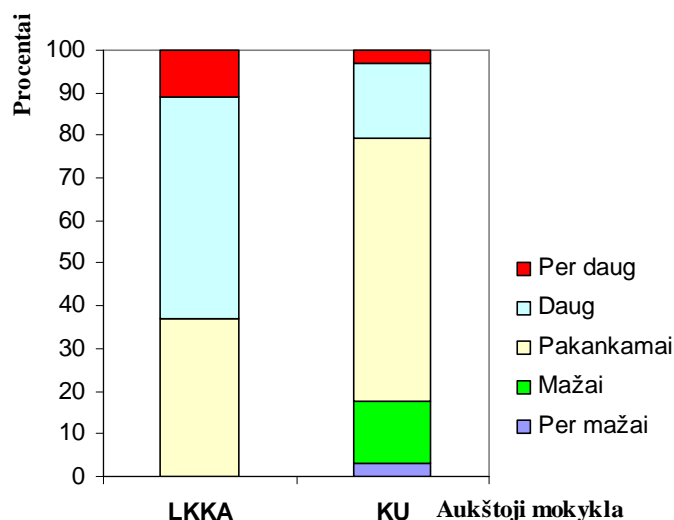
Atsakymų variantai	Respondentų skaičius	Procentai
Niekada	1	1,6
Kartais	28	45,9
Dažnai	27	44,3
Visada	5	8,2
Iš viso:	61	100,0

Sąlyginai pažymėjus vertinimo skalę nuo 1 iki 4, čia 1 atitinka vertinimą „niekada neskaito“, o 4–, „visada skaito“, respondentų įvertinimo vidurkis lygus **2,59 balo**. KU respondentų gautas šio klausimo įvertinimo vidurkis buvo šiek tiek didesnis t.y. **2,71 balo**, nei LKKA, kur gauta **2,44 balo**. Vadinasi komandinis darbas turizmo studijose skatinamas pakankamai dažnai, labai paskatos jaučiamos Klaipėdos universiteto studentams. Gauti rezultatai džiugina, nes turizmo specialistų darbas- tai nuolatinis komunikavimas su žmonėmis, reikalaujantis tiek bendravimo tiek ir darbo komandoje įgūdžių.

Analizuojant kaip studijų metu buvo skatinamas savarankiškas darbas buvo gauti panašūs rezultatai. Sąlyginai pažymėjus vertinimo skalę nuo 1 iki 4, čia 1- atitinka vertinimą „niekada neskaito“, o 4–, „visada skaito“, respondentų įvertinimo vidurkis lygus **3,00 balo**. KU respondentų gautas šio klausimo įvertinimo vidurkis yra didesnis t.y. **3,13 balo**, nei LKKA, kur gauta **2,78 balo**. Bendras respondentų rezultatas rodo, kad savarankiškas darbas turizmo studijose yra skatinamas dažnai, o lyginant abi aukštąsias mokyklas matome, kad Klaipėdos universitete jis skatinamas ženkliai dažniau nei LKKA.

Lyginant komandinio ir savarankiško darbo skatinimą turizmo studijose nustatyta, kad komandinis darbas buvo skatinamas pakankamai dažnai, o savarankiškas- dažnai. Klaipėdos universitete tiek dirbi savarankiškai tiek ir komandoje studentai buvo skatinami dažniau nei LKKA.

Anksčiau gavus duomenis, kad turizmo studijose, respondentų nuomone, savarankiškas darbas buvo skatinamas dažnai, naudinga būtų išnagrinėti, ar savarankiško darbo užduočių studijų metu buvo tiek daug, kad net trukdė mokytis? (žr. 16 pav.)

16 pav. Respondentų nuomonė apie namų užduočių ir savarankiško darbo kiekį

Rezultatai rodo (žr. 16 pav.), kad namų užduočių turizmo studentai turėdavo atlikti pakankamai daug, labiau ši tendencija atsispindi turizmo ir sporto vadybos (LKKA) respondentų atsakymuose. Tokia situacija yra tokia dėl to, kad studentai yra skatinami dirbti ir tobulėti ne tik paskaitų metu, bet ir individualiai t.y. „skatinami ne tik gauti, tačiau ir duoti žinias“.

Kriterijaus - **žinių ir mokėjimų, įgytų turizmo studijose**, patenkinimo lygis taip pat tikrinamas užduodant respondentams klausimą: Ar praktinės žinios įgytos studijų metu yra pakankamos darbei turizmo srityje? (žr. 24 lentelę).

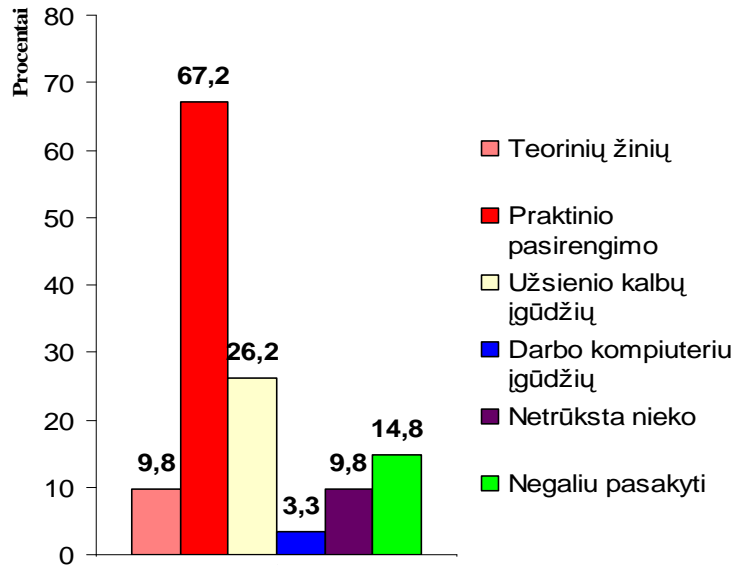
24 lentelė

Respondentų praktinių žinių lygis

Atsakymų variantai	Respondentų skaičius	Procentai
Nežinau	1	1,6
Nepakankamos	10	16,4
Nevisiškai pakankamos	30	49,2
Taip pakankamos	20	32,8
Iš viso:	61	100,0

Rezultatai rodo, kad dauguma respondentų t.y. net 49,2 proc. teigė, jog praktinės žinios nėra pakankamos darbei turizmo srityje. Šią studentų nuomonę patvirtina respondentų atsakymai į klausimą: Ko trūksta labiausiai baigiant turizmo studijas? Respondentų nuomone, baigiant studijas jiems labiausiai trūksta praktinio pasirengimo- 67,2 proc., taip pat 26, 2 proc. paminėjo jog užsienio

kalbų įgūdžių. Nemaža dalis t.y. 14,8 proc. respondentų paminėjo, kad negali pasakyti jo jiems šiuo metu trūksta (žr. 17 pav.).

17 pav. Respondentų nuomonė apie tai ko jiems labiausiai trūksta baigiant turizmo studijas

Situacija rodo, kad labiausiai turizmo specialybių studentams trūksta praktinio pasirengimo. Tai galima būtų paaiškinti tuo, jog Lietuvos aukštųjų mokyklų turizmo studijų programose labai mažai kreditų skiriama praktikai (turizmo ir sporto vadybos studijų programoje 15 kred. t.y. apytiksliai 9 proc. visos studijų programos (iš 160 galimų), turizmo ir rekreacijos studijų programoje 8 kred. t.y. apie 5 proc. visos studijų programos (iš 160 galimų)), lyginant su užsienio šalių aukštųjų mokyklų turizmo studijų programomis, kur praktikai skiriama vidutiniškai apie 14 kred., kas sudaro apytiksliai apie 12 proc. visos studijų programos (iš 120 galimų). Šie gauti rezultatai **visiškai patvirtinta darbe iškelta hipotezė** – Lietuvos universitetinių bakalauro turizmo studijų sistema paruošia nepakankamai praktiškai pasirengusius specialistus.

Taip pat analizuojant **žinių ir mokėjimų, įgytų turizmo studijose, lygio** kriterijų, respondentų buvo teirautasi, kaip jie galėtų šiuo metu įvardinti savo darbo kompiuteriu gebėjimus. Net 82,5 proc. savo dabartinius darbo kompiuteriu įgūdžius įvardija kaip „labai gerus“ ir „gerus“.

Apibendrinant kriterijų - **žinių ir mokėjimų, įgytų turizmo studijose, lygis** galime daryti tokias išvadas, kad šis kriterijus tenkinamas tik iš dalies, kadangi komandinis („pakankamai dažnai“) ir savarankiškas („dažnai“) darbas buvo skatinamas gana dažnai, namų užduočių studentai atlieka pakankamai daug, kas taip pat prisidėda prie jų savarankiško darbo įgūdžių formavimo, darbo kompiuterių įgūdžiai geri. Tačiau praktinio darbo įgūdžių studentams ženkliai trūksta, nes jie mano kad šiuo metu praktikos žinios nėra visiškai pakakamos darbui turizmo srityje.

Sėkmingam savarankiškam darbui, namų užduočių atlikimui yra būtina naujausia mokslinė literatūra ir „geras priėjimas prie kompiuterių“ aukštojoje mokykloje, todėl kriterijus - **studijų proceso aprūpinimas reikalinga literatūra ir kompiuteriais**, yra labai svarbus studijų procese.

Respondentams buvo pateiktas klausimas: Ar aukštosios mokyklos bibliotekose, fakulteto metodiniuose kabinetuose, katedrose buvo pakankamai literatūros rūpimais klausimais? (žr 25 lentelę).

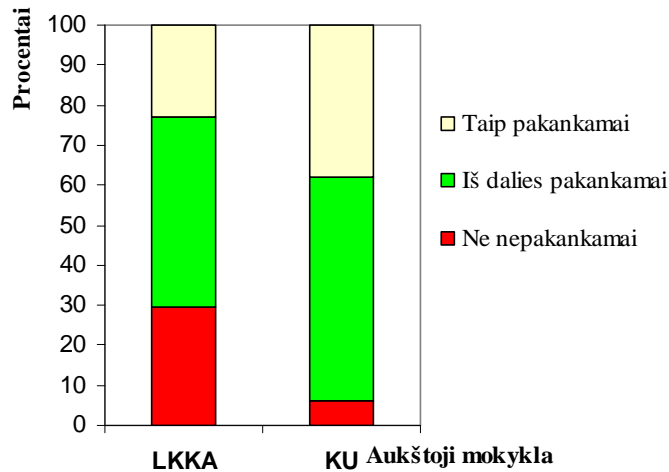
25 lentelė

Respondentų nuomonė apie aukštosios mokyklos bibliotekose, fakulteto metodiniuose kabinetuose esamą literatūros rūpimais klausimais kiekį

Atsakymų variantai	Respondentų skaičius	Procentai
Ne pakankamai	18	29,5
Iš dalies pakankamai	29	47,5
Taip pakankamai	14	23,0
Iš viso:	61	100,0

Tyrimo rezultatai rodo, kad respondentų kurie teigia, kad literatūros yra „pakankamai“ visais rūpimais klausimais buvo tik 23 proc., kurie pažymėjo kad dalinai jiems literatūros pakako buvo didžioji dalis apklaustųjų t.y. 47,5 proc. ir net 29,5 pažymėjo variantą- literatūros nepakanka.

Naudinga būtų palyginti kaip į šį klausimą atsakė abiejų aukštųjų mokyklų respondentai (žr. 18) pav?

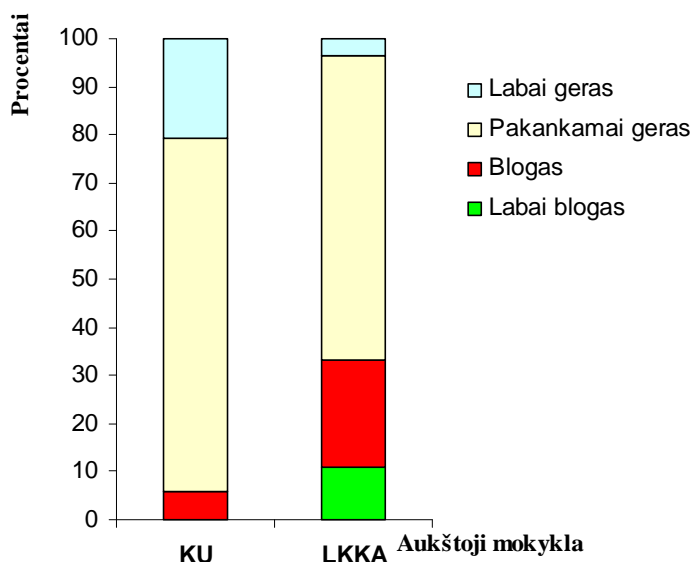
18 pav. Respondentų nuomonė apie aukštosios mokyklos bibliotekose, metodiniuose kabinetuose esamą literatūros kiekį rūpimais klausimais

Rezultatai rodo, kad Klaipėdos universiteto studentams literatūros rūpimais klausimais „pakanka“ (38,2 proc.) ir „dalinai pakanka“ (55,9 proc.), tik 5,9 proc. pažymėjo kad literatūros jiems trūksta. Visiškai priešingą situaciją pažymėjo LKKA turizmo studentai, kurių didžioji dalis t.y. net 59,3 proc. teigė jog literatūros jiems „nepakanka“, iš „dalties pakanka“ pažymėjo 37 proc., o

visiškai patenkintųjų literatūros kiekiu buvo tik 3,7 proc. Tokią situaciją, kai turizmo literatūros nepakanka galima paaiškinti tuo, jog turizmo studijos Lietuvos aukštosiose mokyklose yra gana jaunos ir dar nespėjo sukaupti pakankamo literatūros багаžo, o ypač, respondentų nuomone, tas багаžas skurdus Kūno kultūros akademijoje.

Kitas svarbus aspektas, įtakoiantis turizmo studentų savarankiško darbo kokybę, yra studentų prieiga prie kompiuterių aukštojoje mokykloje (žr. 19 pav.).

19 pav. Respondentų nuomonė apie "priėjimo prie kompiuterių" galimybes aukštojoje mokykloje

Rezultatai rodo, kad „priėjimas prie kompiuterių“ abiejuose aukštosiose mokyklose yra pakankamai geras, nes taip pažymėjo 68,9 proc., tačiau situacija LKKA yra ženkliai prastesnė nei KU. Nors ir duomenys rodo, kad prieiga prie kompiuterių nėra labai gera, tačiau net 82,5 proc. savo dabartinius darbo kompiuterių įgūdžius įvardija kaip „labai gerus“ ir „gerus“. Tai paaiškinama tuo, jog daugelis šiuo metu jau yra išsigyjęs asmeninius kompiuterius namuose ar daugelis, kurie jau dirba, įgūdžius tobulina darbo vietoje.

Apibendrinant galime pastebėti, kad kriterijus - **studijų proceso aprūpinimas reikalinga literatūra ir kompiuteriais**, tenkinamas tik iš dalies, kadangi literatūros rūpimais klausimais kiekis bibliotekose yra iš dalies pakankamas, o „priėjimas prie kompiuterių“ yra pakankamai geras.

Labai svarbu, kad dar studijų metu būsimieji turizmo specialistai kontaktuotų su būsimaisiais savo darbdaviais, o čia svarbų vaidmenį turėtų vaidinti fakulteto administracija, rengdama susitikimus su jais ir skatindama studentų ir trečių šalių bendradarbiavimą, todėl čia svarbus kriterijus - **studentų ir potencialių darbdavių bendradarbiavimas**. Studentų buvo teirautasi ar jų aukštosios mokyklos administracija rengdavo susitikimus su potencialiais darbdaviais ir skatidavo bendradarbiavimą? Rezultatai parodė, kad didžioji respondentų dalis t.y. 44,3 proc. teigė, jog tai

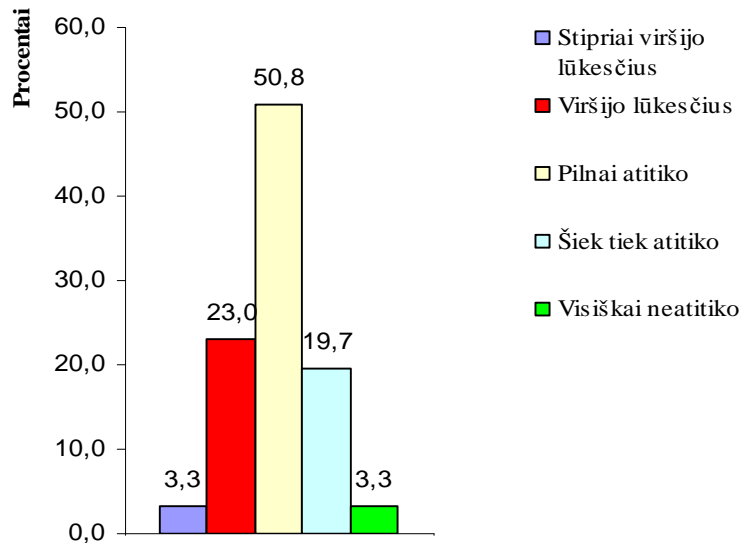
buvo daroma tik kartais, 29,5 proc. ir 16,4 proc. apklaustųjų teigė jog „beveik niekada“ ir „niekada“ (žr. 26 lentelę).

26 lentelė

Susitikimų su potencialiais darbdaviais ir bendradarbiavimo skatinimo dažnumas		
Atsakymų variantai	Respondentų skaičius	Procentai
Niekada neskatindavo	10	16,4
Beveik niekada neskatindavo	18	29,5
Kartais skatindavo	27	44,3
Taip dažnai skatindavo	6	9,8
Iš viso:	61	100,0

Tai nėra labai džiuginantys rezultatai, kadangi aukštosios mokyklos misija yra ne tik parengti aukštos kvalifikacijos specialistą, tačiau sukurti tą nišą, kur jis galėtų realizuoti save. Vadinasi kriterijus- **studentų ir potencialių darbdavių bendradarbiavimas**, tenkinamas tik iš dalies.

Ištyrus respondentų nuomonę apie turizmo studijų realizavimo rezultatyvumą Lietuvos aukštosiose mokyklose, pabaigoje vertėtų išanalizuoti paskutiniojo, labai reikšmingo studijų realizavimo rezultatyvumui, kriterijaus - **studijų programos atitikimas studijavusiojo lūkesčius** patenkinimo lygį (žr. 20 pav.). Šis kriterijus dažnai charakterizuoja ne tik stojančiojo į šią programą ir baigusio ją absolvento lūkesčių išsipildymą, bet ir bendrą absolventų požiūrį į šią turizmo studijų programą.

20 pav. Respondentų nuomonė apie kaip turizmo studijų programa atitiko jų lūkesčius

Didžioji dalis t.y. 50,8 proc. teigė, jog programa pilnai atitiko jo lūkesčius, 26,3 proc. teigė, jog „viršijo“ ir net „stipriai viršijo“ lūkesčius. Ir tik 3,3 proc. pasisakė, jog „neatitiko“.

Sąlyginiai vertinimo skalę pažymėjus nuo 1 iki 5, čia 1 atitinka vertinimą „visiškai neatitiko“, o 5- „stipriai viršijo lūkesčius“, respondentų įvertinimo vidurkis lygus **2,90 balo**. KU respondentų

gautas šio klausimo įvertinimo vidurkis buvo šiek tiek didesnis t.y. **3,15 balo**, nei LKKA, kur gauta **2,59 balo**.

Remiantis šiais duomenimis galime teigti, jog kriterijus- **studijų programos atitikimas studijavusiojo lūkesčius**, yra tenkinamas beveik visiškai, todėl turizmo studijų programos galima charakterizuoti kaip pakankamai rezultatyvias.

Apibendrinant gautus tyrimo rezultatus, galima padaryti tokias išvadas:

1. Ištyrus turizmo studijų sistemos realizavimo rezultatyvumo kriterijus, nebuvo pastebėta nė vieno atvejo, kad studijų sistema visiškai neatitiktų arba visiškai atitiktų kriterijų reikalavimų. Dažniausiai jis juos tik dalinai atitiko. Kas rodo, kad turizmo studijų sistema, realizuojama Lietuvos aukštosiose mokyklose, yra pakankamai rezultatyvi ir plėtojama teisinga kryptimi. Tačiau siekiant jos visiško rezultatyvumo, vertėtų studijų programos (pačią studijų sistemą) tobulinti, remiantis užsienio šalių patirtimi.
2. Turizmo studijų studentams labiausiai trūksta praktinio pasirengimo, jie norėtų patobulinti užsienio kalbų įgūdžius.
3. Turizmo studijos programos atitiko studentų lūkesčius, todėl jas galima iš dalies charakterizuoti kaip pakankamai rezultatyvias.

IŠVADOS

Turizmo studijos darbe nagrinėjamos remiantis pedagoginės sistemos struktūra, susidedančia iš šių dalių: studijų tikslų, studijų turinio, studijų formų, metodų ir priemonių, dėstytojų bei studentų, sąveikaujančių tarpusavyje studijų procese.

Lietuvos aukštosiose mokyklose pastebimas turizmo specialybių mažas kiekis ir visiškai specializacijų nebuvimas. Turizmo specialistus rengiančios aukštosios mokyklos, Lietuvos kūno kultūros akademija ir Klaipėdos universitetas, siūlo tik po 1 specialybę atitinkamai turizmo ir sporto vadyba ir rekreacija ir turizmas, o specializacijų visai nenumatyto, tuo tarpu užsienio šalių aukštųjų mokyklų turizmo studijų analizė leido pastebėti didelę specialybių ir specializacijų įvairovę. Tai patvirtina magistro darbe iškeltą hipotezę- Lietuvos universitetinėse bakalauro turizmo studijose siūloma siaura specialybių įvairovė.

Lietuvos turizmo studijų programose didelį dėmesį skiriant bendrojo universitetinio lavinimo ir studijų programos pagrindų dalykams (turizmo ir sporto vadybos studijų programoje 76 kred., turizmo ir rekreacijos studijų programoje 69), parengiami platų universitetinį išsilavinimą turintys turizmo specialistai, kuriems stinga praktinio pasirengimo ir profesinių žinių bei gebėjimų.

Užsienio šalių aukštųjų mokyklų turizmo programų analizė leido pastebėti dažniausiai pasikartojančius turizmo studijų modulius, kurių Lietuvos turizmo studijų programose aptikta mažai, todėl tobulinant šias studijų programas, vertėtų pasinaudoti užsienio šalių patirtimi ir remtis nustatytu dažniausiai pasikartojančių „modulių kamieniu“.

Užsienio šalių aukštosiose mokyklose turizmo studijose taikoma „3+2 sistema“: bakalauro studijos trunka 3 metus, o magistro 2 metus, todėl gerinant šių studijų kokybę Lietuvoje, kur galioja 4 metų bakalauro ir 2 metų magistro studijos, vertėtų pasinaudoti užsienio šalių pavyzdžiu.

Turizmo studijų sistemos realizavimo analizė atlikta remiantis rezultatyvumo kriterijais, kuriuos ištyrus nebuvo pastebėta nė vieno atvejo, kad studijų sistema visiškai neatitiktų arba visiškai atitiktų kriterijų reikalavimų. Dažniausiai jis juos tik dalinai atitiko. Kas rodo, kad turizmo studijų sistema, realizuojama Lietuvos aukštosiose mokyklose, yra pakankamai rezultatyvi ir plėtojama teisinga kryptimi.

Darbe iškelta hipotezė, kad Lietuvos universitetinių bakalauro turizmo studijų sistema paruošia nepakankamai praktiškai pasirengusius specialistus, pasitvirtino. Kadangi didžiausioji dalis respondentų t.y. net 60,2 proc. teigė, jog baigiant turizmo studijas jiems labiausiai trūksta praktinio pasirengimo. Taip pat šią hipotezę padeda patvirtinti tai, jog užsienio šalių aukštosiose mokyklose turizmo studijose praktikai skiriama vidutiniškai apie 12 proc. visos studijų programos, tuo tarpu

Lietuvoje tik 9 proc. (turizmo ir sporto vadybos studijų programoje) ir 5 proc. (rekreacijos ir turizmo studijų programoje).

REKOMENDACIJOS

Kylanti prieštaravimą tarp aukštojo mokslo įstatymo reikalavimo, kad pagrindinių studijų programos turi atitikti atitinkamos studijų krypties reglamentą, ir to, jog šis reglamentas dar nėra parengtas turizmo studijoms, vertėtų spręsti reikėtų sudarant darbo grupes iš šios srities specialistų, kurios, išnagrinėjusios ir įvertinusios esamas turizmo studijų programas, parengtų turizmo studijų krypties reglamentą, kuris turėtų įvertinti šių programų vienodumus bei skirtumus, suvienodintų specialistų paruošimo lygį skirtingose aukštosiose mokyklose.

Realizuojant turizmo studijas Lietuvoje vertėtų pereiti prie „3+2 sistemos“ (bakalauro studijos trunka 3 metus, o magistro 2 metus), taip sumažinant bendrojo universitetinio lavinimo ir studijų programos pagrindų dalykų skaičių, kuris lyginant su užsienio šalių aukštosiomis mokyklomis yra labai neracionalus.

Gerinti turizmo specialistų praktinį parengimą, didinant praktikų įvairovę ir kreditų skaičių.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Adelman C (1992). Accreditation// Encyclopedia of higher education. Oxford.
2. Arizona State university. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą: <http://scrd.asu.edu/undergrad/index.shtml>.
3. Armaitienė, A., Grecevičius, P., Vaidelys, A., Labanauskaitė, D., ir kt. (2002). Turizmas. Kaunas: Kauno kolegijos leidykla.
4. Atviro informavimo konsultavimo orientavimo sistema. [Žiūrėta 2005-04-15]. Prieiga per internetą: <http://www.aikos.smm.lt/aikos/webdriver.exe?kalba=lt&kodas=61203S110&MIval=/Programa.html> >, <<http://www.aikos.smm.lt/aikos/webdriver.exe?kalba=lt&kodas=61203S301&MIval=/Programa.html>
5. Bendorienė A., ir kt. (2001) Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius : Alma littera.
6. Bournemouth university. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą: <<http://courses.bournemouth.ac.uk/index.html>>.
7. Burn B.(1971) Higher education in nine Countries: Comparative study of colleges and universities abroad.- New York.
8. Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D., Wanhill, S (1993). Tourism: principles and practice. London & New York: Longman.
9. Damulienė, A. (2004). Lietuvos turizmo verslas narystės Europos sąjungoje išvakarėse// Žmogiškieji ištekliai ir turizmo verslo efektyvumas : respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys, Druskininkai, 2004 m. balandžio 22-23 d. / Kauno kolegija, Valstybinis turizmo departamentas, Lietuvos rekreacijos ir turizmo edukologų asociacija. Kaunas : Kauno kolegija.
10. Dėl nuosekliųjų studijų programų nuostatų patvirtinimo (2000). [Žiūrėta 2005-06-23]. Prieiga per internetą: < www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=111930>
11. Dill D. (1992). Administration: Academic/ Encyclopadia of Higher Education. Oxford.
12. European university. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.euruni.edu/scripts/page20486.html>>.
13. George Mason university. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.rht.gmu.edu/programs/ugrad/index.htm>>
14. Holloway J. Ch. (1994) The business of tourism 5th ed. Harlow, Essex, England: Longman.
15. Hopenienė, R., Kamičaitytė, A. Tolydi turizmo plėtra: konkurencingos turizmo sistemos kūrimo prielaidos (2004). Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, 29, p. 49–65.

16. Jovaiša, L. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa.
17. Jucevičienė P. (1997). Ugdymo mokslo raida: nuo pedagogikos iki šiuolaikinės edukologijos. Kaunas: technologija.
18. Jucevičius R., Kundrotas V. Biznio administravimo ir vadybos specialistų studijų sistemos metodologiniai aspektai// Socialiniai mokslai: Edukologija.- 1996.- Nr.-2, p.32-38.
19. Kardelis K. (1997) Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. - Kaunas: Technologija.
20. Kent State university. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<http://dept.kent.edu/ksuprovost_office/ugcat/2005/218-285.pdf>.
21. Klaipėdos universiteto pedagoginis personalas. [Žiūrėta 2005-01-16]. Prieiga per internetą:
<http://www.ku.lt/svmf/rek_ir_turizmas/darbuotojai.php>
22. Klaipėdos universiteto rekreacijos ir turizmo studijų programa. [Žiūrėta 2005-06-13]. Prieiga per internetą :< http://www.ku.lt/svmf/rek_ir_turizmas/programos.php>.
23. Klaipėdos universiteto tarptautinių ryšių skyrius. [Žiūrėta 2006. 01. 04]. Prieiga per internetą: < www.ku.lt/administracija/trs/socrates/socrates_studijos_sk.php>.
24. Kundrotas V. Universitetinių biznio administravimo bakalauro studijų organizavimas: daktaro disertacija.- Kaunas, 1996.
25. Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacija [Žiūrėta 2005-10-26]. Prieiga per internetą:
<http://www.lamabpo.lt/BP_06_Statistika_2006_20060126.doc>
26. Lietuvos kūno kultūros akademijos turizmo ir sporto vadybos studentų praktikos programa. [Žiūrėta 2005-06-13]. Prieiga per internetą : < www.lkka.lt/get.php?f.876>
27. Lietuvos kūno kultūros akademijos pedagoginis personalas. [Žiūrėta 2005-01-16]. Prieiga per internetą: <http://www.lkka.lt/~rtsvk/#Pedagoginis_personalas>.
28. Lietuvos kūno kultūros akademijos tarptautinių ryšių skyrius. [Žiūrėta 2006. 01. 04]. Prieiga per internetą: < www.lkka.lt/trs/inf040101.htm>
29. Lietuvos kūno kultūros akademijos turizmo ir sporto vadybos studijų programa. [Žiūrėta 2005-06-13]. Prieiga per internetą :< <http://www.lkka.lt/index.php?cid=814>>
30. Lietuvos mokslo taryba. Universitetinių ir neuniversitetinių studijų plėtotės koncepcijos metmenys (2000) [Žiūrėta:2006-01-21].Prieiga per internetą:
www.lmt.lt/STUDIJS/TEKSTAS/koncepcija.doc
31. Lietuvos respublikos aukštojo mokslo įstatymas. [Žiūrėta 2005-06-23]. Prieiga per internetą:
< http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=259508&p_query=&p_tr2= >
32. Lietuvos respublikos turizmo įstatymas. [Žiūrėta 2006-03-06]. Prieiga per internetą
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=260081&p_query=&p_tr2=.
33. Lietuvos statistikos departamentas. [Žiūrėta 2005-03-14]. Prieiga per internetą: <
<http://www.std.lt/lt/pages/view/?id=1622&PHPSESSID=ffb24b51cc83eaf208820a523cd9c66a>>

34. Lietuvos turizmo statistika 2004 (2005) Vilnius: Valstybinis turizmo departamentas.
35. London Metropolitan university. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<<http://www.londonmet.ac.uk/ug-prospectus-2006/courses/tourism-and-the-environment.cfm>>.
36. Miknius R. (1999). Svetingas viešbutis - sėkmingas verslas. Vilnius: Vyturys.
37. Mokslo ir studijų institucijų vertinimo taisyklės. [Žiūrėta 2005-10-26]. Prieiga per internetą:
<www.lms.lt/lms/lmsdocs/inst_vetin_tais_200106.doc>
38. North Carolina state university. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<<http://www.cfr.ncsu.edu/prtm/about.htm>>
39. Old Dominion university. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<<http://education.odu.edu/esper/academics/rts/undergrad/curr.shtml>>.
40. Pierson F.C. (1959). The Education of American businessmen.- New York.
41. Porter W.L., McKibbin E.L.(1988) Management Education and Development: Drift or Thrust into 21 st Century?- New York.
42. Quincy university. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<<http://www.quincy.edu/academics/catalog/00-01.pdf>>.
43. Radford university. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<http://www.radford.edu/~recparke/Academic%20Plans.pdf>
44. San Diego state university. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<<http://coursecat.sdsu.edu/catalog/REC.pdf>>.
45. San Francisco State university. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<<http://www.sfsu.edu/~bulletin/current/programs/recreat.htm#1198>>.
46. Sheffield Hallam University. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<<http://www2.shu.ac.uk/prospectus/a2zlist.cfm?prosptype=ug>>.
47. Stanaitis, S. (2004). Turizmo specialistų rengimas derinyje su kitų specialybių programomis// Žmogiškieji ištekliai ir turizmo verslo efektyvumas : respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys, Druskininkai, 2004 m. balandžio 22-23 d. / Kauno kolegija, Valstybinis turizmo departamentas, Lietuvos rekreacijos ir turizmo edukologų asociacija. Kaunas : Kauno kolegija.
48. Swansea Institute of Higher Education. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<<http://www.sihe.ac.uk/schools/slts/main.htm>>.
49. Temple university. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<<http://www.temple.edu/bulletin/pdf/UGBULL0506.pdf>>.
50. The university of Bolton. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<http://www.bolton.ac.uk/courses/>

51. The university of Montana. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą: <
<http://www2.umt.edu/catalog/forrecreation.htm>>
52. The university of Utah. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<<http://www.health.utah.edu/prt/undergrad.htm>>.
53. Thomas College. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<<http://www.thomas.edu/catalog/2005-2006Catalog.pdf>>.
54. United States Sports Academy. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<<http://www.ussa.edu/undergraduate/>>.
55. University of Central Lancashire. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<[http://www.uclan.ac.uk/facs/lbs/departments/Tourism and Leisure management/courses/index.htm](http://www.uclan.ac.uk/facs/lbs/departments/Tourism_and_Leisure_management/courses/index.htm)>.
56. University of Florida. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<<http://www.registrar.ufl.edu/catalog/>>
57. University of Northern Colorado. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<<http://catalog.unco.edu/2005-06HTML/2005-2006-10-039.html>>.
58. University of Sunderland. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<<http://my.sunderland.ac.uk/web/schools/adm/tourism/undergrad?undergrad>>.
59. University of Wales institute. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<<http://www.uwic.ac.uk/courses/tourism/>>.
60. University of Wisconsin La crosse. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<<http://www.uwlax.edu/Records/05-07/UNDERGRADUATE%20PROGRAMS%20AND%20COURSE%20DESCRIPTIONS.htm>>
61. Valstybinis turizmo departamentas (2004). [Žiūrėta 2005-04-10]. Prieiga per internetą:<
http://www.tourism.lt/statist/LTS_2004.pdf>.
62. Weaver D., Lawton L. (2002). Tourism management. Second Edition. Brisbane, Australia: John Wiley & Sons.
63. Winona State university. [Žiūrėta 2005-06-15]. Prieiga per internetą:
<<http://www.winona.edu/hper/>>.
64. Žalienė, I., Žalys, L.(2004). Turizmo specialistų rengimo Lietuvoje ir užsienio šalyse palyginimas// Žmogiškieji ištekliai ir turizmo verslo efektyvumas : respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys, Druskininkai, 2004 m. balandžio 22-23 d. / Kauno kolegija, Valstybinis turizmo departamentas, Lietuvos rekreacijos ir turizmo edukologų asociacija. Kaunas : Kauno kolegija.
65. Žalienė, L., Sabaliauskaitė, A., (2002). Pasaulio ir Lietuvos turizmo raida: mokomoji priemonė. Kaunas: LKKA.

66. Žalys L., Žalienė I. (2000) Turizmo specialistų rengimo problemos Lietuvoje. // *Ekonomika ir vadyba 2000 : aktualijos ir metodologija. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga.*- K.: Technologija.
67. Сенин В.С. (1999) *Организация международного туризма* М.: Финансы и статистика.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

1 lentelė

Informacija apie priėmimą į Klaipėdos universitetą sveikatos fakultetą 2005 metais bendrojo priėmimo metu

Studijų programa	Numatytas vietų skaičius	Pageidavimų skaičius	Konkursas pagal pirmą (antrą) pageidavimą
Biofizika (D)	20	55	0,28
Rekreacija ir turizmas (D)	22	994	6,02
Rekreacija ir turizmas (N)	15	393	3,40
Slauga (D)	22	192	0,70
Socialinis darbas (D)	22	1548	4,52
Socialinis darbas (N)	20	368	2,28
Visuomenės sveikata (D)	22	312	1,14
Visuomenės sveikata (N)	15	118	1,00

2 lentelė

Informacija apie priėmimą į Lietuvos kūno kultūros akademiją 2005 metais bendrojo priėmimo metu

Nr.	Pavadinimas	Studijų forma	1 noru	2 noru	3 noru	Iš viso norų
1	kineziterapija	D	94	78	86	693
2	taikomoji fizinė veikla - 1	D	4	1		5
3	taikomoji fizinė veikla - 2	D	5	19	10	103
4	kūno kultūra	D	71	116	57	371
5	kūno kultūra	N	30	46	18	144
6	kūno kultūra ir šokis	D	15	4	3	40
7	socialinė pedagogika	D	48	89	67	740
8	socialinė pedagogika	N	17	42	18	191
9	treniravimo sistemos	N	42	17	6	68
10	treniravimo sistemos	D	198	80	29	307
11	sveikatos ugdymas	D	19	37	31	233
12	sveikatos ugdymas	N	15	25	21	124
13	turizmo ir sporto vadyba	D	361	201	189	2431
14	turizmo ir sporto vadyba	N	131	54	38	439

Šaltinis: Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacija [Žiūrėta 2005-10-26]. Prieiga per internetą:

<http://www.lamabpo.lt/BP_06_Statistika_2006_20060126.doc>

S	Žiniasklaida sporte	64	4																
S	Darudimas	48	3																
S	Laisvalaikio ir rekreacijos valdymas	48	3																
S	Mokesčių politika	48	3																
S	Paslaugų teikimo etika	48	3																
S	Verslo rizika ir vertinimas	48	3																
B	Ekologija	32	2																
B	Visuomenės sveikata	32	2																
H	Kultūros istorija	32	2																
H	Sporto istorija	32	2																
H	Retorika	32	2																
P	Taikomoji fizika	32	2																
S	Pramogų industrija	32	2																
S	Sportas ir aplinka	32	2																
S	Sportinis turizmas	32	2																
S	Sporto marketingas	32	2																
S	Sporto ryšiai su visuomene	32	2																
S	Viešbučių administravimas	32	2																
S	Gimnastika	48	2																
S	Lengvoji atletika	48	2																
S	Plaukimas	48	2																
S	Sportiniai žaidimai	48	2																
	Kitų programų/universitetų dalykai																		

Senato pirmininkas

Aleksas Stanislovaitis

Senato sekretorius

Albinas Grūnovas

**REKREACIJOS IR TURIZMO
STUDIJŲ BAKALAURO PROGRAMOS**

(STUDIJŲ TRUKMĖ 4 METAI)

2004 - 2006 m.m.

**STUDIJŲ KRYPTYS:
STUDIJŲ PROGRAMA:
KVALIFIKACINIS LAIPSNIS:**

**REKREACIJA IR TURIZMAS
REKREACIJA IR TURIZMAS
REKREACIJOS IR TURIZMO
BAKALAURAS**

1 semestras	
Studijų moduliai	kreditai
Filosofija	2
Kūno kultūra	2
Informatika	2
Užsienio kalba	2
Rekreacijos ir turizmo įvadas	4
Rekreacijos ir turizmo istorija	4
Profesinė etika	4
Iš viso:	20
3 semestras	
Studijų moduliai	kreditai
Humanitarinių m. pasirenkamas dalykas	2
Fizinių, biomedicininų ir technologinių m. pasirenkamas dalykas	2
Visuomenės sveikata	2
Rekreacijos ir turizmo tyrimai 1	4
Ekskursijų ruošimo ir vedimo metodika	2
Gamtiniai rekreaciniai ištekliai	4
Rekreacijos ir turizmo praktika 1	4
Iš viso:	20

5 semestras	
Studijų moduliai	kreditai
Humanitarinių m. pasirenkamas dalykas	2
Kultūros paveldas 2	3
Rekreacijos ir turizmo geografija	4
Reklama	4
Laisvai pasirenkamas dalykas 2	3
Rekreacijos ir turizmo praktika 2	4

2 semestras	
Studijų moduliai	kreditai
Psichologija	2
Užsienio kalba	2
Kūno kultūra	2
Žmogaus fiziologiniai ir psichofiziologiniai atstatomieji procesai	4
Turizmo struktūra	4
Rekreacinės įstaigos ir įrenginiai	3
Taikomoji statistika	3
Iš viso:	20
4 semestras	
Studijų moduliai	kreditai
Socialinių mokslų pasirenkamas dalykas	2
Teisė	2
Pramogų industrija	3
Kultūros paveldas 1	4
Rekreacijos ir turizmo tyrimai 2	4
Laisvai pasirenkamas dalykas 1	2
Kursinis darbas 1	3
Iš viso:	20

6 semestras	
Studijų moduliai	kreditai
Socialinių mokslų pasirenkamas dalykas	2
Kurortologija	5
Kursinis darbas 2	4
Rekreacijos ir turizmo ekonomika	4
Iš viso:	20

Iš viso:	20
7 semestras	
Studijų moduliai	kreditai
Kalbos kultūra	2
Rekreacijos ir turizmo programos 2	5
Finansai ir buhalterija	4
Rekreacijos ir turizmo aplinka 1	5
Rekreacijos ir turizmo vadyba	4
Iš viso:	20

8 semestras		
Studijų moduliai	kreditai	
Laisvai pasirenkamas dalykas 3	3	
Rekreacijos ir turizmo marketingas	4	
Rekreacijos ir turizmo aplinka 2	3	
Baigiamasis diplominis darbas	10	
Laisvai pasirenkamas dalykas 1:	2,00 kr	4 sem.
Laisvai pasirenkamas dalykas 2:	3,00 kr	5 sem.
Laisvai pasirenkamas dalykas 3:	3,00 kr	8 sem.
Retorika		
Tarptautinis turizmas		
Muzikos terapija		
Kaimo turizmas		
Turizmo paslaugų rezervavimo sistemos		
Investicinių projektų rengimas		

4 PRIEDAS

JAV aukštųjų mokyklų turizmo specialybės ir specializacijos

JAV aukštosios mokyklos	Specialybės	Specializacijos
GEORG'o MASON'o UNIVERSITETAS (Rekreacijos, sveikatos ir turizmo fakultetas)	Sveikata ir rekreacijos išteklių	1. Parkai ir lauko rekreacija. 2. Terapinė rekreacija. 3. Sporto vadyba. 4. Turizmas ir renginių vadyba.
SAN DIEGO VALSTIJOS UNIVERSITETAS (Rekreacijos, parkų ir turizmo fakultetas)	Rekreacijos valdymas	1. Lauko rekreacija 2. terapinė rekreacija. 3. Rekreacijos sistemų vadyba.
	Laisvalaikis ir turizmo vadyba	1. Viešbučių valdymas ir vadyba 2. Restoranų valdymas ir vadyba 3. Pasaulinis (visuotinis) turizmo valdymas. 4. Renginių vadyba.
RADFORD'o UNIVERSITETAS (Rekreacijos, parkų ir turizmo fakultetas)	Rekreacija, parkai ir turizmas	1. Terapinė rekreacija. 2. Lauko rekreacija. 3. Rekreacijos vadyba.
ARIZONOS VALSTIJOS UNIVERSITETAS (Rekreacinės vadybos ir turizmo departamentas)	Rekreacija	1. Rekreacijos vadyba. 2. Turizmas
ŠIAURĖS KAROLINOS VALSTIJOS UNIVERSITETAS (Parkų, rekreacijos ir turizmo vadybos fakultetas)	Parkų, rekreacijos ir turizmo vadyba	1. Parkų ir gamtos išteklių vadyba. 2. Turizmas ir komercinė rekreacija. 3. Sporto vadyba.
MONTANOS UNIVERSITETAS (Miškininkystės apsaugos koledžas)	Rekreacijos vadyba	
JUTOS VALSTIJOS UNIVERSITETAS (Parkų, rekreacijos ir turizmo fakultetas)	Rekreacija, parkai ir turizmas	1. Laisvalaikio paslaugų vadyba. 2. Gamtos išteklių rekreacijos planavimas ir vadyba. 3. Terapinė rekreacija. 4. Sporto vadyba. 5.
FLORIDOS VALSTIJOS UNIVERSITETAS (Turizmo, rekreacijos ir sporto vadybos fakultetas)	Rekreacijos, parkų, turizmo ir sporto vadyba	1. Rekreacijos ir renginių vadyba. 2. Turizmo ir laisvalaikio vadyba. 3. Gamtos išteklių rekreacijos vadyba. 4. Rekreacijos planavimas. 5. Sporto vadyba.
QUINC'io UNIVERSITETAS	Sporto vadyba	
TEMPL'io UNIVERSITETAS (Turizmo ir laisvalaikio vadybos fakultetas)	Sporto ir rekreacijos vadyba	
	Turizmo ir laisvalaikio vadyba	
VINONOS VALSTIJOS UNIVERSITETAS	Rekreacija ir turizmas	
	Terapinė rekreacija	.
AMERIKOS SPORTO UNIVERSITETAS (Jungtinių valstijų sporto akademija)	Sportas	1. Sporto vadyba 2. Treneriavimas
THOM'o KOLEGIJA	Sportas	1. Golfo vadyba. 2. Sporto marketingo vadyba.
UNIVERSITY OF NORTHERN COLORADO	Rekreacija	Terapinė rekreacija
SAN FRANCISCO VALSTIJOS UNIVERSITETAS (Rekreacijos ir laisvalaikio studijų fakultetas)	Rekreacija	1. Komercinė rekreacija/Turizmas 2. Visuomenės rekreacija/Nekomercinė 3. Lauko rekreacija/Gamtos išteklių.
OLD DOMINION UNIVERSITY (Fizinio lavinimo, sporto ir rekreacijos fakultetas)	Rekreacija ir turizmas	

Europos aukštųjų mokyklų turizmo specialybės ir specializacijos

Europos aukštosios mokyklos	Specialybės	Specializacijos
VISKONSINO LA CROSE UNIVERSITETAS (Rekreacijos vadybos ir terapinės rekreacijos fakultetas)	Rekreacijos vadyba	
	Terapinė rekreacija	
VISKONSINO LA CROS'EUNIVERSITETAS (Fizinio lavinimo ir sporto fakultetas)	Sporto lavinimas	
	Sporto vadyba	
EUROPOS UNIVERSITETAS Vadybos studijų centras)	Laisvalaikio ir turizmo vadyba	
	Sporto vadyba	
BOURNEMOUTH UNIVERSITETAS (Aptarnavimo vadybos fakultetas)	Turizmo vadyba	
	Sporto vadyba	
	Sporto psichologija ir treniravimas	
	Sporto vystymas ir treniravimas	
	Sporto vadyba (Golfas)	
VELSO UNIVERSITETO INSTITUTAS (Sporto ir rekreacijos fakultetas)	Laisvalaikio ir sporto vadyba	
	Turizmas	
	Turizmo vadyba	
SUNDERLAND UNIVERSITETAS (Meno, dizaino, žurnalistikos ir kultūros fakultetas)	Turizmo vadyba	
	Turizmo vystymas	
	Turizmo verslas	
SVENSOS AUKŠTOJO MOKSLO INSTITUTAS (Laisvalaikio, turizmo ir sporto fakultetas)	Sporto ir rekreacijos vadyba	
	Turizmo vadyba	
CENTRINIO LANKAŠYRO UNIVERSITETAS (Turizmo ir laisvalaikio vadybos fakultetas)	Turizmo vadyba	
	Turizmo ir laisvalaikio vadyba	
	Sportas	
SHEFFIELD HALLAM UNIVERSITETAS (Sporto ir laisvalaikio vadybos fakultetas)	Sporto ir laisvalaikio vadyba	
	Sporto vystymas ir treneriavimas	
	Sporto technologijos	
	Sporto vadyba	
	Turizmo ir laisvalaikio biznio vadyba	
	Tarptautinio turizmo biznio vadyba	
	Laisvalaikio renginių vadyba ir turizmas	
	Turizmo vadyba	
BOLTONO UNIVERSITETAS (Sporto, laisvalaikio ir turizmo vadybos fakultetas)	Sporto ir laisvalaikio vadyba	
	Tarptautinio turizmo vadyba	
	Sporto vystymas	
LONDONO UNIVERSITETAS	Turizmas ir aplinka	
	Sporto vadyba	
	Turizmo vadyba	
	Kelionių vadyba	
	Kelionės ir turizmo vadyba	
	Sporto technologijos	
KENT STEITE UNIVERSITETAS (Fizinio lavinimo, laisvalaikio ir sporto fakultetas)	Rekreacija, turizmas ir sporto vadyba	1. Terapinė rekreacija 2. Rekreacija ir sporto vadyba.

6 PRIEDAS

Turizmo ir sporto vadybos studijų programos užsienio aukštosiose mokyklose

AUKŠTOSIOS MOKYKLOS	SPECIALYBĖS	SPECIALIZACIJOS
GEORGE MASON UNIVERSITETAS (JAV)	Sveikata ir rekreacijos išteklių	Sporto vadyba.
ŠIAURĖS KAROLINOS VALSTIJOS UNIVERSITETAS (JAV)	Parkų, rekreacijos ir turizmo vadyba	Sporto vadyba.
JUTOS VALSTIJOS UNIVERSITETAS (JAV)	Rekreacija, parkai ir turizmas	Sporto vadyba.
FLORIDOS VALSTIJOS UNIVERSITETAS (JAV)	Rekreacijos, parkų, turizmo ir sporto vadyba	Turizmo ir laisvalaikio vadyba. Sporto vadyba.
QUINCY UNIVERSITETAS (JAV)	Sporto vadyba	
TEMPLE UNIVERSITETAS (JAV)	Sporto ir rekreacijos vadyba	
	Turizmo ir laisvalaikio vadyba	
THOMAS KOLEGIJA (JAV)	Sportas	
AMERIKOS SPORTO UNIVERSITETAS (Jungtinių valstijų sporto akademija) (JAV)	Sportas	Sporto vadyba
VISKONSINO LA CROSE UNIVERSITETAS (EUROPA)	Sporto vadyba	
EUROPOS UNIVERSITETAS (EUROPA)	Laisvalaikio ir turizmo vadyba	
	Sporto vadyba	
BOURNEMOUTH UNIVERSITETAS (EUROPA)	Turizmo vadyba	
	Sporto vadyba	
VELSO UNIVERSITETO INSTITUTAS (EUROPA)	Laisvalaikio ir sporto vadyba	
	Turizmo vadyba	
SUNDERLAND UNIVERSITETAS (EUROPA)	Turizmo vadyba	
SVENSOS AUKŠTOJO MOKSLO INSTITUTAS (EUROPA)	Sporto ir rekreacijos vadyba	
	Turizmo vadyba	
CENTRINIO LANKAŠYRO UNIVERSITETAS (EUROPA)	Turizmo vadyba	
	Turizmo ir laisvalaikio vadyba	
	Sportas	
SHEFFIELD HALLAM UNIVERSITETAS (EUROPA)	Sporto vadyba	
	Turizmo vadyba	
BOLTONO UNIVERSITETAS (EUROPA)	Sporto ir laisvalaikio vadyba	
	Tarptautinio turizmo vadyba	
	Sporto vystymas	
LONDONO UNIVERSITETAS (EUROPA)	Sporto vadyba	
	Turizmo vadyba	
KENT STEITO UNIVERSITETAS (EUROPA)	Rekreacija, turizmas ir sporto vadyba	Rekreacija ir sporto vadyba.
TELEMARK UNIVERSITETO KOLEGIJA (EUROPA)	Turizmo vadyba	

7 PRIEDAS**Rekreacijos ir turizmo studijų programos užsienio aukštosiose mokyklose**

AUKŠTOSIOS MOKYKLOS	SPECIALYBĖS	SPECIALIZACIJOS
GEORG'o MASON'o UNIVERSITETAS	Sveikata ir rekreacijos ištekčiai	Parkai ir lauko rekreacija. Turizmas ir renginių vadyba.
SAN DIEGO VALSTIJOS UNIVERSITETAS	Rekreacijos valdymas	Lauko rekreacija Rekreacijos sistemų vadyba.
RADFORD'o UNIVERSITETAS	Rekreacija, parkai ir turizmas	Lauko rekreacija. Rekreacijos vadyba.
ARIZONOS VALSTIJOS UNIVERSITETAS	Rekreacija	Rekreacijos vadyba. Turizmas
ŠIAURĖS KAROLINOS VALSTIJOS UNIVERSITETAS	Parkų, rekreacijos ir turizmo vadyba	Turizmas ir komercinė rekreacija.
MONTANOS UNIVERSITETAS	Rekreacijos vadyba	
FLORIDOS VALSTIJOS UNIVERSITETAS	Rekreacijos, parkų, turizmo ir sporto vadyba	Rekreacijos ir renginių vadyba. Rekreacijos planavimas
VINONOS VALSTIJOS UNIVERSITETAS	Rekreacija ir turizmas	
ŠIAURINIS KOLORADO UNIVERSITETAS	Rekreacija	
SAN FRANCISKO VALSTIJOS UNIVERSITETAS	Rekreacija	1. Komercinė rekreacija/Turizmas 2. Visuomenės rekreacija/Nekomercinė 3. Lauko rekreacija/Gamtos ištekčiai.
OLD DOMINION UNIVERSITY (Fizinio lavinimo, sporto ir rekreacijos fakultetas)	Rekreacija ir turizmas	
VISKONSINO LA CROS'o UNIVERSITETAS	Rekreacijos vadyba	
VELSO UNIVERSITETO INSTITUTAS	Turizmas	
SUNDERLAND'o UNIVERSITETAS	Turizmo vystymas	
LONDONO UNIVERSITETAS	Turizmas ir aplinka	
KENT STEITO UNIVERSITETAS	Rekreacija, turizmas ir sporto vadyba	Rekreacijos vadyba

Turizmo vadybos specialybių ir specializacijų studijų moduli

AUKŠTOSIOS MOKYKLOS	CENTRINIO LANKAŠYRO UNIVERSITETAS (EUROPA)	BOURNEMOUTH UNIVERSITETAS (EUROPA)	EUROPOS UNIVERSITETAS (EUROPA)	SVENSOS AUKŠTOJO MOKSLO INSTITUTAS (EUROPA)	SUNDERLAND UNIVERSITETAS (EUROPA)	SHEFFIELDHALLAM UNIVERSITETAS (EUROPA)	VELS UNIVERSTETAS (EUROPA)	
	Specialybės:	Specialybė:	Specialybė:	Specialybė:	Specialybė:	Specialybė:	Specialybės:	
MODULIAI	Turizmo vadyba	Turizmo ir laisvalaikio vadyba	Turizmo vadyba	Laisvalaikio ir turizmo vadyba	Turizmo vadyba	Turizmo vadyba	Turizmo vadyba	Specializacijos vadyba
Turizmo ekonomika			+					
Turizmo politika				+			+	
Turizmo planavimas			+		+	+		+
Kelionės ir turizmas								
Turizmo finansai								
Turizmo geografija				+	+			+
Turizmo vystymasis						+	+	
Turizmo verslumas								
Turizmo valdymas								
Turizmo marketingas	+		+	+		+	+	
Turizmo vadyba	+	+				+		
Įvadas į turizmą					+			
Turizmas 21 amžiuje.	+	+						
Turizmo principai								
Turizmo sistema						+		
Tarptautinis turizmas	+	+						+
Vadyba								
Ekoturizmas						+		
Turizmo karjera	+							
Marketingas				+				
Vadovavimas								
Tyrimo metodologija			+			+	+	+
Statistika				+	+			
Finansai				+			+	+
Mikroekonomika				+				
Makroekonomika				+				
Rekreacinė vadyba				+				
Apskaita			+	+			+	
Biznio studijų dalykai (Įvadas į biznį, biznio principai, biznio finansai, biznio analizė)		+	+	+		+	+	+
Vadybos principai					+			
Kokybės vadyba					+			
Strateginė vadyba	+		+				+	+
Kelionės ir turizmas	+							
Marketingo studijų dalykai (Įvadas į marketingą, marketingo principai)			+	+	+		+	+
Lauko tyrimai								+
Legal issues (aspects) in tourism								+
Miesto turizmas (miesto planavimas)	+			+				
Turizmo transportas					+			
Turizmas, kultūra ir visuomenė	+	+			+		+	
Turizmas, kultūra ir žiniasklaida							+	
Žmogiškųjų išteklių vadyba				+	+		+	+
Laisvalaikis ir rekreacijos vadyba								
Paveldas					+	+		
Organizacijų elgsena					+		+	+
Švenčių, susirinkimų ir renginių vadyba	+				+			
Susirinkimai, konferencijos arba suvažiavimai								
Pasaulinis turizmas							+	
Kultūrinis turizmas						+		
Svetingumo vadyba			+					
Gamybiniai vizitai				+				

Laisvalaikis ir turizmas					+	+		
Renginių vadyba		+		+				
Kalbos			+		+		+	+

12 PRIEDAS

Rekreacijos ir turizmo specializacijų modulių analizė

Moduliai	SAN DIEGO VALSTIJOS UNIVERSITETAS Specialybė: rekreacijos valdymas	RADFORD UNIVERSITETAS Specialybė: rekreacija, parkai ir turizmas	MONTANOS UNIVERSITETAS Specialybė: rekreacijos vadyba	FLORIDOS VALSTIJOS UNIVERSITETAS Specialybė: rekreacijos, parkų, turizmo ir sporto vadyba	ŠIAURINIS KOLORADO UNIVERSITETAS Specialybė: rekreacija	GEORGE MASON UNIVERSITETAS Specialybė: Sveikata ir rekreacijos išteklių	ŠIAURĖS KAROLINOS UNIVERSITETAS Specialybė: Parkų, rekreacijos ir turizmo vadyba	SAN FRANCISCO VALSTIJOS UNIVERSITETAS Specialybė: rekreacija	VINONOS VALSTIJOS UNIVERSITETAS Specialybė: rekreacija ir turizmas
	Specializacijos: Lauko rekreacija, rekreacijos sistemų vadyba	Specializacijos: Lauko rekreacija, rekreacijos vadyba		Specializacijos: Rekreacijos ir renginių vadyba, rekreacijos planavimas		Specializacijos: parkai ir lauko rekreacija, turizmas ir renginių vadyba	Specializacijos: Turizmas ir komercinė rekreacija	Specializacijos: Komercinė, visuomenė ir lauko rekreacija.	
Įvadas į rekreacijos sistemą	+								
Įvadas į rekreaciją, parkus ir turizmą		+					+		
Įvadas į rekreaciją ir laisvalaikį (rekreacijos ir laisvalaikio pagrindai)			+		+	+		+	+
Įvadas į terapinę rekreaciją			+						
Komercinė rekreacija ir turizmas/komercinė rekreacija	+	+	+	+	+		+		+
Rekreacijos programavimas (Rekreacinių paslaugų programavimas, rekreacijos programos)				+	+		+		+
Parkų ir rekreacijos išteklių vadyba									
Turizmo paslaugų ir rekreacijos vadyba									
Rekreacinis vadovavimas	+		+	+	+	+	+	+	+
Lauko rekreacija (įvadas į lauko rekreaciją, lauko rekreacijos planavimas, lauko rekreacijos politika)	+	+					+	+	
Rekreacijos valdymas (rekreacijos sistemų valdymas)	+	+	+				+		+
Vadybos principai				+					
Marketingo principai				+					
Teisinis rekreacijos aspektas (teisinis rekreacijos, parkų ir turizmo aspektas)	+		+	+					+
Terapinė rekreacija ir turizmas					+	+		+	+
Ypatingų renginių ir susirinkimų planavimas Konferencijų ir renginių planavimas ir vadyba			+	+		+	+	+	+
Parkų ir rekreacijos vadyba							+		
Ekoturizmas						+		+	+
Kelionės ir turizmas	+					+	+	+	+
Rekreacijos planavimas						+	+	+	
Turizmo marketingas						+			
Tarptautinis turizmas									
Rekreacijos lauko tyrimai/ rekreacijos ir laisvalaikio							+		

**Bendrojo universitetinio lavinimo (major, core, general) dalykų modulių kiekis kreditais
užsienio šalių aukštosiose mokyklose**

Aukštosios mokyklos	Specialybės ir specializacijos	Bendrojo universitetinio lavinimo dalykam skirtų kreditų kiekis (kreditai)
George Mason	Turizmas ir renginių vadyba	40
	Sporto vadyba	40
	Parkai ir lauko rekreacija	41
Temple universitetas	Sporto ir rekreacijos vadyba	36
	Turizmo ir laisvalaikio vadyba	36
Thomas kolegija	Sporto vadyba	39
San diego valstijos universitetas	Lauko rekreacija	54
	Rekreacijos sistemų vadyba	51
Arizona state university	Rekreacijos vadyba	34
	Turizmas	34
Radford universitetas	Lauko rekreacija	42
	Rekreacijos vadyba	42
Floridos universitetas	Turizmo ir laisvalaikio vadyba	36
	Sporto vadyba	36
	Rekreacijos ir renginių vadyba	36
	Rekreacijos planavimas	36
Kent state universitetas	Rekreacija ir sporto vadyba	37
Šiaurinio Kolorado universitetas	Rekreacija	42
Old Dominion Universitetas	Rekreacija ir turizmas	50
San Francisco valstijos universitetas	Rekreacija	48

Užsienio šalių aukštosiose mokyklose turizmo studijose praktikai skiriamų kreditų kiekis

Aukštosios mokyklos	Specialybės ir specializacijos	Praktikai skirtų kreditų kiekis kreditai
George Mason universitetas	Turizmas ir renginių vadyba	12
	Sporto vadyba	9
	Parkai ir lauko rekreacija	12
Jutos universitetas	Sporto vadyba	15
Quincy universitetas	Sporto vadyba	12
Temple universitetas	Sporto ir rekreacijos vadyba	15
	Turizmo ir laisvalaikio vadyba	15
Thomas kolegija	Sporto vadyba	12
San diego valstijos universitetas	Lauko rekreacija	12
	Rekreacijos sistemų vadyba	12
Arizonos valstijos universitetas	Rekreacijos vadyba	13
	Turizmas	13
Radford universitetas	Lauko rekreacija	12
	Rekreacijos vadyba	12
Floridos universitetas	Turizmo ir laisvalaikio vadyba	15
	Sporto vadyba	15
	Rekreacijos ir renginių vadyba	15
	Rekreacijos planavimas	15
Kent state universitetas	Rekreacija ir sporto vadyba	12
Šiaurinio kolorado universitetas	Rekreacija	12
Old Dominion Universitetas	Rekreacija ir turizmas	16
San Francisco valstijos universitetas	Rekreacija	21
Vinonos valstijos university	Rekreacija ir turizmas	15

15 PRIEDAS

Užsienio aukštųjų mokyklų turizmo studijų programų akreditacijos

Aukštosios mokyklos	Specialybės ir specializacijos	Akreditacija
George Mason	Turizmas ir renginių vadyba	National Council for Accreditation of Teacher Education and the Virginia Department of Education.
	Sporto vadyba	
	Parkai ir lauko rekreacija	
University of Utah	Sporto vadyba	National Recreation and Park Association/ American Association for Leisure and Recreation, Council on Accreditation.
Quincy university	Sporto vadyba	The Higher Learning Commission, Commission of the North Central Association of Colleges and Schools,
Temple university	Sporto ir rekreacijos vadyba	National recreation and Park Association/American Association for Leisure and Recreation (NRPA/AALR), Council on Accreditation
	Turizmo ir laisvalaikio vadyba	
Thomas college	Sporto vadyba	The New England Association of Schools and Colleges, Inc. through its Commission on Institutions of Higher Education.
The university of montana	Rekreacijos vadyba	The Parks, Recreations, and Leisure Services Education, Council on accreditation sponsored by the National Recreation and Parks Association in cooperation with the American Association for Leisure and Recreation
Arizona state university	Rekreacijos vadyba	The American Institute of Certified Planners (AICP), the Association of Collegiate Schools of Planning (ACSP), and the American Planning Association (APA).
	Turizmas	
	Rekreacijos vadyba	
Kent state university	Rekreacija ir sporto vadyba	The Higher Learning Commission and is a member of the North Central Association. Accreditation Commission for Programs in Hospitality Administration
United states sports academy American's sport university	Sportas (sporto vadyba)	Te Commission on Colleges of the Southern Association of Colleges and Schools
Old Dominion University	Rekreacija ir turizmas	Te National Recreation and Park Association/ American Association of Leisure and Recreation (NRPA/AALR) Council on Accreditation.
University of Wisconsin La crosse	Sporto vadyba	National Recreation and Park Association/American Association for Leisure and Recreation
	Rekreacijos vadyba	
Europe university	Laisvalaikio ir turizmo vadyba	Ministry of Education, Portugal. UNESCO chairholder for entrepreneurship and international business management, Estonian Ministry of Education and Science
	Sporto vadyba	

JEI PASKUBĖSITE IR JUMS NIEKAS
NESUTRUKDYS UŽTRUKSITE 20-25 min.

ANONIMINĖ ANKETA
Skirta universitetinių bakaluro turizmo 4 kurso studijų studentams
Turizmo studijų organizavimas LKKA ir KU

ŠU SMF magistrantė, Inesa Dapkutė, tiria 4 kurso studentų nuomonę apie universitetinių bakaluro turizmo studijų programas, jų tikslingumą bei kokybę.

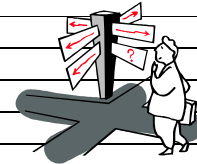
Jūsų pareikšta nuomonė būtų labai svarbi ir naudinga ruošiant turizmo specialistus, pasirengusius efektyviai dirbti Lietuvos sąlygomis.

Jūsų nuomonę atitinkantį atsakymą pabraukite štai taip: . Jei tarp pateiktų atsakymų nėra Jūsų nuomonės atitinkančio varianto, savo nuomonę įrašykite prie varianto "kita".....

Jūsų atsakymo duomenys yra konfidencialūs.

1. Studijuoti turizmą nusprendžiau todėl kad:
☐ Manau tai įdomi ir perspektyvi specialybė
☐ Manau turizmo specialistų poreikis yra didelis
☐ Manau tai gerai apmokama specialybė
☐ Daugiau niekur neįstojau
☐ Paskatino draugai/pažįstami (kiti asmenys)
☐ Šios studijos reikalingos mano asmeniniam ir profesiniam tobulėjimui
☐ Kita.....

2. Studijuoti turizmo studijas šioje aukštojoje mokykloje pasirinkau todėl kad,
☐ Jos yra kokybiškos (profesionalūs dėstytojai, įdomu ir naudinga studijų programa)
☐ Jas man rekomendavo buvę tos aukštosios mokyklos studentai
☐ Aukštoji mokykla yra geografiškai patogesnėje vietoje
☐ Studijos šioje aukštojoje mokykloje pigesnės
☐ Kita.....

3. Kaip turizmo studijų programa atitiko Jūsų lūkesčius? (5- visiškai neatitiko, 4- šiek tiek atitiko, 3- pilnai atitiko, 2- Viršijo lūkesčius, 1- Stipriai viršijo lūkesčius)					
<table border="1" style="display: inline-table; margin-right: 20px;"> <tr><td>1</td></tr> </table> <table border="1" style="display: inline-table; margin-right: 20px;"> <tr><td>2</td></tr> </table> <table border="1" style="display: inline-table; margin-right: 20px;"> <tr><td>3</td></tr> </table> <table border="1" style="display: inline-table; margin-right: 20px;"> <tr><td>4</td></tr> </table> <table border="1" style="display: inline-table;"> <tr><td>5</td></tr> </table>	1	2	3	4	5
1					
2					
3					
4					
5					

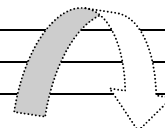
4. Kaip Jūs vertintumėte Jūsų turizmo studijų programos modulius? (5- labai gerai, 4- gerai, 3- pakankamai, 2- blogai, 1- labai blogai).																				
<table border="1" style="display: inline-table; margin-right: 20px;"> <tr><td colspan="5">Bendrojo lavinimo modelius</td></tr> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td></tr> </table> <table border="1" style="display: inline-table;"> <tr><td colspan="5">Specialaus lavinimo modelius</td></tr> <tr><td>1</td><td>2</td><td>3</td><td>4</td><td>5</td></tr> </table>	Bendrojo lavinimo modelius					1	2	3	4	5	Specialaus lavinimo modelius					1	2	3	4	5
Bendrojo lavinimo modelius																				
1	2	3	4	5																
Specialaus lavinimo modelius																				
1	2	3	4	5																

5. Kaip laisvai galėjote pasirinkti tas disciplinas, kurių pageidavote (pasirenkami studijų moduliai)?	
☐ Labai laisvai	☐ Beveik negalėjau
☐ Pakankamai laisvai	☐ Išvis negalėjau

6. Koks dėmesys turizmo studijų programoje buvo skiriamas užsienio kalbai?		
☐ Labai didelis	☐ Pakankamas	☐ Labai mažas
☐ Didelis	☐ Mažas	

7. Kokias užsienio kalbas Jūs studijavote ir kurias būtumėte norėjęs studijuoti, jei būtų buvus galimybė jas pasirinkti?				
<table border="1" style="display: inline-table; margin-right: 20px;"> <tr><td>Studijavote</td></tr> <tr><td>☐ Anglų k.</td></tr> </table> <table border="1" style="display: inline-table;"> <tr><td>Būtumėte norėjęs studijuoti</td></tr> <tr><td>☐ Anglų k.</td></tr> </table>	Studijavote	☐ Anglų k.	Būtumėte norėjęs studijuoti	☐ Anglų k.
Studijavote				
☐ Anglų k.				
Būtumėte norėjęs studijuoti				
☐ Anglų k.				

☐ Rusų k.	☐ Rusų k.
☐ Vokiečių k.	☐ Vokiečių k.
☐ Ispanų k.	☐ Ispanų k.
☐ Italų k.	☐ Italų k.
☐ Lotynų k.	☐ Lotynų k.
☐ Graikų k.	☐ Graikų k.
☐ Kita.....	☐ Kita.....

8. Kokias kalbas mokate dabar ir kur studijavote šias kalbas (rodykle nubrėžkite kur šią kalbą studijavote)?

☐ Anglų k.	Lankiau privačius kalbų kursus
☐ Rusų k.	Kalbą studijavau pats(-i) asmeniškai
☐ Ispanų k.	Kalbos išmokau budamas užsienio šalyje
☐ Italų k.	Kalbos kursus organizavo darbovietė
☐ Lotynų k.	Kita.....
☐ Graikų k.	
☐ Kita.....	

9. Ar praktinės žinios, įgytos studijų metu, Jūsų nuomone, yra pakankamos darbui turizmo srityje?

☐ Taip pakankamos	☐ Nevisiškai pakankamos	☐ Nepakankamos	☐ Nežinau
---------------------------------------	---	------------------------------------	-------------------------------

10. Namų užduočių bei savarankiško darbo studijų metu buvo tiek daug, kad net trukdė mokytis?

☐ Per daug	☐ Daug	☐ Pakankamai	☐ Mažai	☐ Per mažai
--------------------------------	----------------------------	----------------------------------	-----------------------------	---------------------------------

11. Kaip Jūs įvertintumėt bendrųjų ir pasirenkamų dalykų dėstymo kokybę?

Bendrųjų	☐ Labai gerai	☐ Gerai	☐ Pakankamai	☐ Silpnai
Pasirenkamų	☐ Labai gerai	☐ Gerai	☐ Pakankamai	☐ Silpnai

12. Kokius dėstymo metodus, be tradicinės paskaitos, dėstytojai dar naudodavo?

☐ Situacijų sprendimas	☐ Diskusija
☐ Seminaras	☐ Komandinis darbas
☐ O Smegenų šturmas	☐ Kita.....

13. Studijų metu naudoti dėstymo metodai mane...

☐ Labai tenkino	☐ Tenkino	☐ Nepakankamai tenkino	☐ Netenkino	☐ Visiškai netenkino
-------------------------------------	-------------------------------	--	---------------------------------	--

14. Jūsų studijų dėstytojai visada pateikdavo aiškius reikalavimus vertinimui studentams prieš pradėdami dėstyti kursą (supažindindavo su atsiskaitymo sistema)?

☐ Visada	☐ Dažnai	☐ Pakankamai dažnai	☐ Retai	☐ Visiškai nepateikdavo
------------------------------	------------------------------	---	-----------------------------	---

15. Ar Jūsų studijų dėstytojai, prieš pradėdami dėstyti dalyką, supažindindavo su modulio turiniu (su studijų programa)?

☐ Visada	☐ Dažnai	☐ Pakankamai dažnai	☐ Retai	☐ Visiškai nesupažindindavo
------------------------------	------------------------------	---	-----------------------------	---

16. Studijų metu taikoma studijų vertinimo sistema Jus...?

☐ Labai tenkino	☐ Tenkino	☐ Nevisiškai tenkino	☐ Netenkino	☐ Visiškai netenkino
-------------------------------------	-------------------------------	--	---------------------------------	--

17. Jūsų studijų dėstytojai noriai konsultuodavo ne paskaitų metu?

☐ Visada	☐ Dažniausiai	☐ Kartais	☐ Niekada
------------------------------	-----------------------------------	-------------------------------	-------------------------------

18. Jūsų paskaitų metu dėstytojai naudodavo užsienio šalių literatūrą?			
☐ Dažnai naudodavo	☐ Kartais naudodavo	☐ Beveik niekada nenaudodavo	☐ Visiškai nenaudodavo
19. Ar dėstant kursą dėstytojai naudodavo pavyzdžius iš realios turizmo praktikos?			
☐ Dažnai naudodavo	☐ Kartais naudodavo	☐ Beveik niekada nenaudodavo	☐ Visiškai nenaudodavo

20. Paskaitų metu buvo skatinamas komandinis darbas?			
☐ Visada	☐ Dažnai	☐ Kartais	☐ Niekada
21. Paskaitų metu buvo skatinamas savarankiškas darbas?			
☐ Visada	☐ Dažnai	☐ Kartais	☐ Niekada

22. Jūsų aukštojoje mokykloje studentų priėjimas prie kompiuterių yra...?			
☐ Labai geras	☐ Pakankamai geras	☐ Blogas	☐ Labai Blogas

23. Kaip galėtumėte įvardinti savo darbo su kompiuteriu gebėjimus šiuo metu?				
☐ Labai geri	☐ Geri	☐ Patenkinami	☐ Silpni	☐ Labai silpni

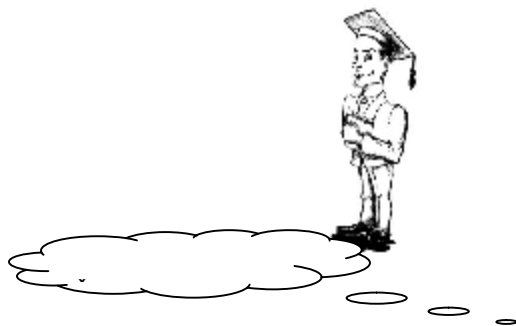
24. Aukštosios mokyklos bibliotekose, fakulteto metodiniuose kabinetuose, katedrose buvo pakankamai literatūros rūpimais klausimais?		
☐ Taip, pakankamai	☐ Iš dalies pakankamai	☐ Ne, nepakankamai

25. Ar fakultetas rengdavo susitikimus su potencialiais Jūsų darbdaviais, skatindavo bendradarbiavimą?			
☐ Taip dažnai	☐ Kartais	☐ Beveik niekada	☐ Niekada

26. Aukštojoje mokykloje buvote skatinami ieškoti galimybių studijuoti užsienyje (dalyvauti studijų mainų programoje Socrates/Erasmus)?			
☐ Taip skatino labai	☐ Skatino šiek tiek	☐ Visai neskatino	☐ Nežinau kas tai per programa

27. Ar Jūs ketinate baigę studijas dirbi turizmo sferoje?		
☐ Taip	☐ Ne	☐ Nežinau

28. Ar Jūs ketinate studijuoti magistrantūroje (turizmo srityje)?			
☐ Taip	☐ Ne	☐ Nežinau	☐ Ketinu studijuoti magistrantūroje, tačiau ne turizmo studijose

29. Ko Jums labiausiai trūksta baigiant turizmo studijas (skirta šiuo metu turizmo srityje dirbantiems studentams)?
☐ Teorinių žinių;
☐ Praktinio pasirengimo;
☐ Užsienio kalbų įgūdžių;
☐ Darbo kompiuteriu įgūdžių
☐ Manau nieko (esu tinkamai parengtas turizmo specialistas)
☐ Negaliu pasakyti
☐ Kita.....

Koks Jūsų studijų vidutinis pažymių vidurkis?				
☐ 5-6	☐ 6,1-7	☐ 7,1-8	☐ 8,1-9	☐ 9,1-10

DĖKOJU UŽ ATSAKYMUS...

